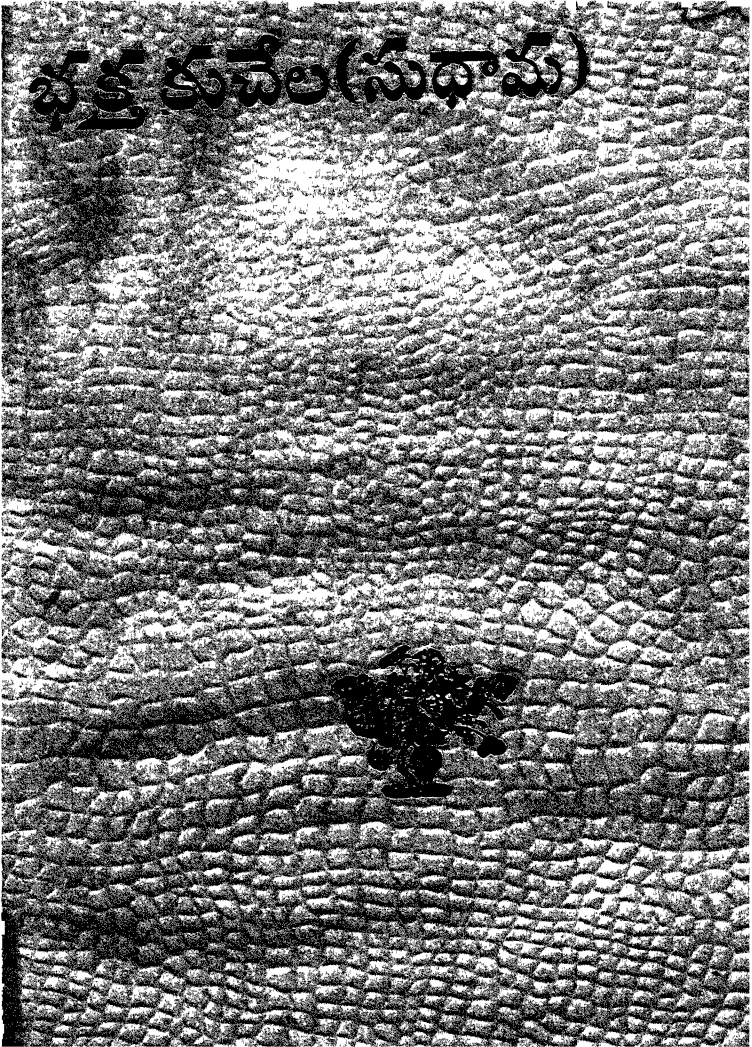

భక్త కుచేల (సుధామ)

గొప్ప జ్యోతిష గ్రంథములు.

	ప.ల.		ప.
జ్యోతిషవిజయచరిత్ర	6 8	అనుబంధము	9
కాలకరణము 1 భాగము	1 8	కాలము	10
2 భాగము	1 8	గ్రహములు	11
3 భాగము	2 0	అక్షరములు	12
కల్పవలనము 1 భాగము	1 8	కాలము	13
2 భాగము	1 8	గ్రహములు	14
కల్పవలనము 3 భాగము	1 0	అక్షరములు	15
నంద్యము 1 భాగము	1 0	కాలము	16
నంద్యము 2 భాగము	1 0	గ్రహములు	17
నివారణము 1 భాగము	3 0	కాలము	18
నివారణము 2 భాగము	2 0	గ్రహములు	19
అష్టమసక	6 10	అక్షరములు	20
కాలము	0 6	గ్రహములు	21
కాలము	0 15	అక్షరములు	22
కాలము		గ్రహములు	23
కాలము	1 0	అక్షరములు	24
కాలము	6 6	గ్రహములు	25
కాలము	6 5	అక్షరములు	26
కాలము		గ్రహములు	27
కాలము		అక్షరములు	28
కాలము		గ్రహములు	29
కాలము		అక్షరములు	30
కాలము		గ్రహములు	31
కాలము		అక్షరములు	32
కాలము		గ్రహములు	33
కాలము		అక్షరములు	34
కాలము		గ్రహములు	35
కాలము		అక్షరములు	36
కాలము		గ్రహములు	37
కాలము		అక్షరములు	38
కాలము		గ్రహములు	39
కాలము		అక్షరములు	40
కాలము		గ్రహములు	41
కాలము		అక్షరములు	42
కాలము		గ్రహములు	43
కాలము		అక్షరములు	44
కాలము		గ్రహములు	45
కాలము		అక్షరములు	46
కాలము		గ్రహములు	47
కాలము		అక్షరములు	48
కాలము		గ్రహములు	49
కాలము		అక్షరములు	50

శ్రీ గొప్ప జ్యోతిష గ్రంథములు (మూలం)

శ్రీ:

౬౮

భక్త కు చే ల *Acc. 26*

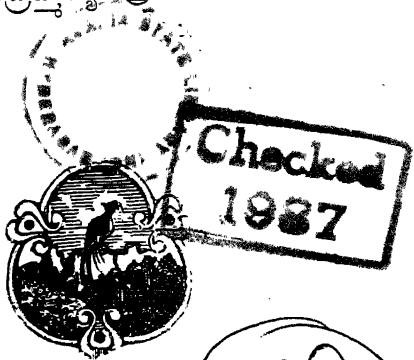
(భక్త సు ధా మ)

ఇ య్య దె

కృష్ణల, లవకుళ, విభీషణపట్టాభిషేకాద్య నేక నాటక రచయితలగు

బల్లారి వైయాకరణ, పండిత:

తే. ను బ్రహ్మణ్యశాస్త్రివరచింతము

510/5

రెండవ కూర్పు 1000 ప్రతులు.

ప్ర కా శ కు లు

కొండపల్లి వీరవెంకయ్య అండ్ సన్సు,

శ్రీ సత్యనారాయణ బుక్ డిపో,

రా జ మ ం డ్రి.

1940.

Acc No	263
Phone	HA 260
Branch	137

రాజమహేంద్రవరము

శ్రీ కొండపల్లి ముద్రాక్షరశాలయం

ముద్రింపబడియె.

కృతి సమర్పణము.

శా. శ్రీనానిశ్చమఃకవ్యయం బవనిఁదా జెన్నాదువిఖ్యాతమై
భూవంద్యంబును నై బుధాసుయుతమై పుణ్యక్రియాశాశ్రియై
సేవాతోషితసార్వతీశ చరణార్చిర్దిప్త ఫాలస్థలం
బై వేదాగమనంపఠద్విసఃశిష్యానీకవాచాలమై !

శా. ఆమాన్యాస్వయక్షీరరాశినుదయం బయ్యెక్ శశాంకండు నా
రామస్వామిబుధేంద్రుఁ డాశ్రితబుధారాముండు గీర్వాణనా
గ్రామంద్రాబ్జముఖలలామలభువిన్ రంజిల్లఁగాఁజేయ శ్రీ
రాముంజే యవతారమందె ననఁగఁక బ్రాంచద్బుధారాముండై !

ఉ. రూపము వీడి నద్గణసురూపముఁబొసి యలంక్రియామలక
దాపముతోడ నీగి గళితప్రవిబోధయు నొ సరస్వతిక
బ్రాపితశోభగాక విబుధభాస్వరగాక స్వరగా నొనర్పఁగా
నీపఠిజన్మమందెఁ బరమేశుఁడు రామబుధేంద్రనాముండై.

మ. ఉదయం బొందెను తత్సుధీవిమలగర్భోద్ధీపదీప్తిక బ్రదీ
పదశన్మీతికులేందు శేఖరుఁడు గీర్వాణాంద్రగీరాంగ్లశా
రదఁగై సేయఁగ దివ్యకీర్తి సుగుణోల్లాసానుసంస్కార్తి సం
విదహృద్యాంచిత వేంకటేశ్వరప్రధావిద్యోతనస్మార్తితోక !

సీ. సర్వకళోల్లాససారస్వతముఁ బెంచె
సద్గ్రంథ ప్రకటన సరణి నెవఁడు
పచ్చయప్పసుకళావాసాధి సతియశాచు

లియు శారవయుఁ దన్నెరువంకలను నొల్పి
గర్వివిశీలతఁ గాత్రెనెనఁడు

౩. అట్టిసఃగుణభుక్తిఁ బ్రాణాశాస్త్రస్ఫుటికి
కిరతరణికి చిగమానుషీసరణికి
శాంతిధనికి శాశీల్యరసాంబుధునికి
వేంకటేశ్వరశాస్త్రీకి వినులమఱికి.

౪. అంతే మొసర్దు సురుచిరయశము నొసఁగు
పుణ్యచరితంబు భక్తసంపూరితంబు
అతులితైశ్వర్యదాయకవశా కుచేల
నామకావ్యకస్యక హరి ప్రేమ వెలయ !

౫. పుత్రప్రత్రాభివృద్ధిసంపూజ్యకీర్తి
చిరతరైశ్వర్యవదపులు చెలఁగుఁగాత !
మాయురారోగ్యవిభవంబు లలరుఁగాత !
ధరణి వావిళ్ళ వేంకటేశ్వరుల కెపుడు !

౬. కృతికితోధికాదరణ శ్రీకృష్ణభక్తి
ధర్మవిష్టయు ధనయశోధాన్యవృద్ధి
కావ్యపోషణ భోగభాగ్యంబులంది
యలరుఁ గావుత సర్వసన్మాన్యఁడగుచు !

మొపురి,
క. కి. కి. కి. }
క. కి. కి. కి.

జ్ఞాని పండిత కే. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.
చ. చ. య. త.

తొలి పలుకు

మిత్రోపేరణముచే రచింపబడిన యీ భక్తుచేల (సుధామ) నాటకము (బ్రహ్మ) బరంపురమున కలెక్టరుగారగు మ. రా. శ్రీ. భాస్కరరావు నాయుడుగారి సమక్షమునన, ప్రతిపత్తనగరగ్రామజాన పదములందును జమిందారుల విద్యాధికుల - పత్రికాధిపతుల సమక్షము నను భేలనమొనర్పబడి వారిమన్ననపూర్వక ప్రశంసావాక్యములంది, పండిత పామరజనసమాదరణవడిసి పత్రికారాజములపొగడ్డందినది.

భాగవతమున నతిక్లుప్తముగ వర్ణింపబడినకథను గైగొని కథా సరణికి విరుద్ధములుకాక కాలదేశపాత్రోచితైత్యక్యాదులకు భంగ మాపాదింపని మనోహరకల్పచలతో కవి దీనినై దంకములనాటకముగ రచించెను.

నారదునితో కుచేలుడు 'దినము ప్రాతఃకాలమున' యనుచు తనవృత్తిని వచించినట్లు ప్రథమరంగమునుండి శిశుపాలునియాస్థాన రంగము ముగియువఱకును నొక్కదినమున—ప్రాతఃకాలమునుండి సాయంత్రమువఱకు ప్రవర్తిల్లినవిషయములు—కవికల్పచ యంతయు నభినర్ణితములగుట చదువరు లెఱుగఁగలరు !

ప్రప్రథముననే 'హరియే గాకు ప్రభుండు' యిత్యాదియున్నత భక్తితత్పరబీజములనాటి కొన్ని నిముసములకే—యూరంగముననే— తనయుని యాకలిబాధ కోర్వక విలపించుచు నారదుడు వచించిన తెఱుగున 'దారపుత్రాద్యభిమానమును సంపూర్ణముగ బాయకుండు ట' యు చూసి, కవికుచేలునిపాత్రను ప్రతీకాదినవవిధభక్తిసోపాన ముల నధిరోహింపజేసి, సరస్వతియు (శ్రీ) కృష్ణమయముగ గాంచు

కల్పితపాత్రలలో ప్రముఖ్యములగు సర్వోజనీకరటకులస్వప్తియు శ్రీకృష్ణవిద్వేషియు సమకాలికుఁడగు చగుశిశుపాలునిం దను సంధానించుటయు కుచేలునినిష్కామత్వజ్ఞానవై రాగ్య శాంతముల పోషణకు సాధకములగుచున్నవి. బ్రహ్మమానసపుత్రుఁడగును పరమవై రాగ్యశిరోమణియునగు నారదుఁ డీనాటకమున మాత్రము కవినర్యులయలంకారచమత్కృతిభాగ్యమునకలిగిన తనకలహాశనత్వమును మాని శ్రీకృష్ణ లీలాకర్మసూత్రాధారిత్యమును వహించి కుచేలుఁభక్తి జ్ఞానాభివృద్ధిని లోకదర్పణమున ప్రతిఫలించఁజేయునిమర్మకస్థాన మలంకరించు తెంతయు ముదావహము.

ఆత్మీయలావణ్యశృంగారగర్వము లొకవంక నీడ్చుచుండ— పూర్వార్జితపుసుకృతకర్మబీజములు హృదయమున దాగి పల్లవించి భక్తి జ్ఞానఫలము లొసంగ నుంకించుచుండ, సత్యవాదమును సమర్థింప నే తెంచినమోహిని, కుచేలుని జితేంద్రియత్వనిష్కామత్వాదుల ప్రకాశింపఁజేసి స్థూలదృష్టికి పరాజితయైనట్లు గోచరించెడిని కాని, పూర్వ రంగమున నైశ్వర్యము మోక్షసాధకమను సత్యావాదము నొకవిధముగ నమర్థించి, నదియు పారంపర్యమోక్షసాధకమగుట నిర్వచించి కుచేలునియైశ్వర్యస్రాప్తితో నేభవించుచున్నదని వచించి విరమించు వాఁడ!

కాకినాడ, }
15-8-33. }

బుగవిధేయుఁడు,
కే. బాలసరస్వతి, బి. యె., బి. యల్.

నాంది.

శ్రీసంధిల్లగ రుక్మిణీసహితుడై శ్రీమత్సుచేలాంతరీ
 ద్భాసుల్ వేయడుకల్ భుజింప ముఖపద్మంబందు బ్రహ్మాండసం
 వాసంబుక గని విన్మయభ్రమరసాపాస్తక్రథోద్విగ్నయా
 శ్రీసత్యాసతి నవ్వు శౌరిరుచిరస్మేరంబు మమోఘముతక !

నాచే రచియింపఁబడి ప్రకటింపఁబడిన యీభక్తకుచేల (సుధామ) యను నాటకమునకు గల సర్వస్వాతంత్ర్యములు నాకు జెందియున్నవి. కాన, దీనిని భాషాంతరీకరింపవలయునన్నను, ఖేలన మొనర్పవలయు నన్నను, సినీమాకథగ నుపయోగింపవలయునన్నను, ప్రచురింపవలయు నన్నను నా యనుమతిని వ్రాతమూలమున పొందవలయును. అటుగాక స్వతంత్రించివారలు నాస్వమునకు న్యాయసభల సివిలుక్రిమినలు చర్యలకును పాతులగుదురు.

చెన్నపురి,
 5-8-1933. }

బళ్లారి పండిత కే. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.

రాజపోషకులు.

మ. రా. శ్రీ వావిళ్ళ వేంకటేశ్వరశాస్త్రిగారు,

తండియార్వేట, చెన్నపురి.

గౌరవనీయులు (ఆనరబుల్)

„ బెజవాడ రామచంద్రారెడ్డిగారు,

శాసనసభాధ్యక్షులు, చెన్నపురి.

„ దేశోద్ధారక కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు,

ఆంధ్రప్రతికాధిపతి, చెన్నపురి.

„ రేబాల పట్టాభిరామరెడ్డిగారు,

జమీందారు, నెల్లూరు.

„ లచ్చంద్రగారు, ప్రోప్రయిటరు,

తోటపల్లివగైరా ఎస్టేటు, కాకినాడ.

„ దివానుబహదూరు కొమ్మిరెడ్డి సూర్యనారాయణ

మూర్తినాయుడుగారు,

కాకినాడ.

శ్రీ

భక్తకుచేలనాటకము.

పూర్వరంగము—ద్వారక.

[శ్రీమిక్కణియంత్రపురము - రుక్మిణి తులసిపూజచేయుచుండును. బ్రాహ్మణులు
వంత్రములు చదువుచుండును. ప్రవేశము సత్యాకృష్ణు
లిరువై ప్రలనులకి, సత్యబాహున కృష్ణు డాపి.]

కృష్ణు:—ప్రేయసీ! సత్యా! చూచితి! సీసోదరి రుక్మిణి నిర్మలభక్త
యోగమహామహిమను!

మ. అదె కంటే! కనులర్థమీలితములై యానందమున్ జెల్పు మేల్
వదనాంభోజము భక్తయోగమహిమన్ పైపైన చాటంగ న
మ్ముదబాహునలి చెక్కుటద్దములనొంపుకొ పెంక సంగంబును
త్పదమొదో యఖండభక్తవశయా నై దర్శినిన్ భామినీ!

[రుక్మిణి సత్యాకృష్ణుల పుష్పగంధాదుల నర్చించి]

రుక్మి:—ధన్యాస్మి! ధన్యాస్మి! నాధా! సర్వతపములకును, సర్వవ్రత
ములకును, ఫలభూతుండవు నీవకావా! అట్టి నీవు నాసోదరి
సాత్రాజితితో నిమ విచ్చేయుటచే నేనెంతయు కృతార్థ
నైతి!

సత్య:—సోదరి! మహాదైశ్వర్య విలాజతులగువారి కేవ్రతములేల?
తపములేల? సర్వాభిష్టముల సమకూర్చ సంపదయేకదా కార
ణము!

సీ. చెలికాండ్ర పెక్కండ్ర చేర్చును నొకవేళ
యతుల యోగుల నెంతో యాదరించు

యజ్ఞ సూగాదుల సమరుల తనియించు
దీనుల రోగుల తివిల్చిబ్రోచు
వ్రతుల దన్నాతురప్రోజల తా పోషించు
సూరిజనావలీ గారవించు

సతిఘటల సభ్యాగతాంధుల వెలయించు
దేవతీర్థార్చనదీప్తి బెంచు

గీ. సుఖసమానందశాంతిసంశుభము లొసంగు
చింత నిణగించు సక్త్యైర్చి సంతరించు
గుణము లలరించు స్వరోగ్ధిగ మెనసి బెంచు
భరణి యైశ్వర్యమే యెందు తారకంబు !

రుక్మి:—బోదరి ! రాగ ద్వేషాద్యత్పాదసకారణములై నిఖిలానర్థముల
కందములై న సంకద లెన్నటికై న మోక్షైకసాధనములగునా ?

సీ. కన్నులుండియు సూరిజనుల కానంగ నీదు
శ్రోత్రముండియు హితసూక్తి విసమ
దుండగీచలజేర్చి దుండగంబులగూర్చు
దోసంబు నీసు దుర్బుద్ధి బెంచు
గరునంబు : రుసంబు దురభిమానము బెంచు
జవతపాదులయందు శ్రేష్ఠ నొంచు
విషయాభిలాషల వెలయించు దరిమించు
భాగరోగాఘిల పాలుపు నించు

గీ. యిహామె మోక్షమంచనుబుద్ధి నెలమి బెంచు
పాపతతి బెంచు గురుడై వభక్తి నొంచు
కాంచ సంకదయే పాపకారణంబు
నిరయమార్గంబు నీచంబు నిందితంబు.

సంపదలయందలి విరక్తియే షరమనై రాగ్యమునకు కారణమగు చుండ సంపదలే తారకములగునా ?

సత్య:—‘నై రాగ్యము నై రాగ్య’ మనియెదవుకాని యానై రాగ్యము మాత్ర మూరకవచ్చునా ? సర్వైహికసంపదల నవారిగ నను భవించి విసిక వేసరినకదా యించుకనై రాగ్య మలవడును !

రుక్మి:—సంపదల ననుభవించినకాని నై రాగ్య మలవడవనియగా నీ యభిప్రాయము ? అయిన సత్యా ! పుట్టినప్పటినుండి యడవుల యందే వసించు తాననులకు సత్వగుణ మెట్లలచకయే ?

సత్య:—సంపదలచవి చూడకుండుటచే.

కృష్ణ:—(స్వగ) భళి ! ఈయభయవాదములును నాసంకల్పమున కను గుణములుగనున్నవి. ఈభక్తిపరీక్షానాటకమునకు నారదుని పాత్రయే తక్కువ !

సత్య:—పోవనిమ్ము ! ఈ నై రాగ్యపుముచ్చులనుండి జగమున కేమి లాభము ? దాన మొనర్పఁగలరా ? ధర్మము చేయఁగలరా ? అంతయేల ? సిరిరేడని ముఱియుచున్న యాశ్రీహరిసైతము సిరులఁ గాంచి యైశ్వర్యమును తిలకించి రుచులుకలిగి వజ్ర మయకిరీటమనియు, మణిమయ కేయూరములనియు, మరకతమణి కుండలములనియు, ఘనసారకస్తూరికాచందనచర్పలనియు, పట్టు పీతాంబరములనియు, తుదకు దక్షణలనియు, పరులసంపదల కా సింపఁడా ? శంకరుఁడు తాను భిక్షుకుఁడైనను కష్టించి యెట్లో మహా ధనసంపన్నుఁడగు కుబేరునిచెలివి సంపాదింపఁడా ?

రుక్మి:—ఈయైశ్వర్యపిశాచములన్నియు భోగపరాయణలమానసముల బాధించును కాని—

సత్య:—ఏమీ ! ఏమీ ! నేను భోగపరాయణనా ! దానధర్మాదుల మాని, కపటనై రాగ్యముబూను నీవు లోకవంచకపరాయణవా ! నాథా ! నాథా ! వినుచున్నాఁడవా ?

కృష్ణుః—(స్వగ) ఇన్నండు గొంథము రసన త్తరఘట్టములోనికి దిగివది.

సత్యుః— ఏను! నాకా! వినుచున్నాడేవా?

కృష్ణుః—ఆ వినుచునేయున్నాడను!

సత్యుః—వినుచున్నాడేవా! అయిన నేను భోగ్యరాయణనా!

కృష్ణుః—నీవు భోగ్యరాయణనా! భోగాధిదేవత వగుచువుగాక!

రుక్మిణిః—నాకా! భక్తివై రాగ్యములు కవటములా?

కృష్ణుః—కావు కావు! రుక్మిణీ!

మ. మది యామాధవుమూర్తిపై నిలిపి కామక్రోధభోభాదిమ

కృష్ణముల్ నేజి తనూజదాకహితసంబంధంబు పోనాడి దు

స్పదనై రాగ్యము బూని సర్వమును తత్సారూప్యతన గాంచు స

మ్మునభక్తాలికి యింటకల్పకములై మోక్షోదు లొప్పారవే!

లోకమున భక్తివై రాగ్యములే తారకములు! ఏవశేమన్న నేమి.

సత్యుః—ఏవశేమన్న నేమి?—అయిన నామాట లంతనిస్సారములా!

కృష్ణుః—జేలా! వేదవచనములైన నొకటిని నిస్సారములైన కావచ్చును.

కాని, సత్యభామావచనముల నిస్సారములను ధైర్యశాలి

యెవడు? (లోక-అనుబంధములోనిచరణము) అదే! నారద

మానీంద్రుడు వచ్చుచున్నట్లున్నది?

[పాదావే: నారదుడు—అనుబంధము. ౧]

కృష్ణుః—సంయమిండా! అభినాదనములు! విచ్ఛేయము! ఈషీక
మలంకరింపుము.

నార:—వాసుదేవమూర్తి! మంగళమగుగాక!

రుక్మిణి:—మునీంద్రా! నమస్కరించుదాన!

నార:—కల్యాణమస్తు! అభీష్టసిద్ధిరస్తు! (సత్య నమస్కరింప) భద్ర

(కృష్ణారుక్మిణుల తిలకించి) యిష్టార్థసిద్ధిరస్తు! ఏమిది. నేడు క్రీ

కృష్ణమూర్తి యొకవైపు, సత్యభామా కోపారుణితవదనకమలముచేతను మఱియొకవైపు, రుక్మిణీనిర్మలసాత్వికవదనసితాంభోజముచేతను నొక్కవరియే పూజింపబడుచున్నాడు! సత్యాదేవీ! నమస్త సంపదైశ్వర్యములచే సకలశిరోమాన్యవై విలసిల్లు నీవు మముఁబోలు నై రాగ్యధనులకు సైతము పూజనీయవు కానా ?

సత్య:—మునీందా! నేను కవటవేషధారిణిని ! భోగవరాయణను ! తుచ్ఛతరపంపదలున్న నేమి మోక్షాదిసన్గతులకుదూరను !

నార:—(స్వగ) ఓహో ! యిదియా విషయము ! ఇది శ్రీకృష్ణునివినోదలీల ! దీనిచే నానర్హేత్వరుఁడైవ్వని నుద్ధరింపదలఁచెనో ! కావుననే యాలీలామానుషవిగ్రహుఁడు సంకల్పమాత్రమున నన్నిండునచ్చునట్లొనర్చె ! కాని మ్మిలీలానాటకమున నా పాత్ర నే నభినయింతు ! (ప్రకా) ఏమి ! నశ్యాదేవి ! శ్రీకృష్ణుని ప్రేమపాత్రవై, అష్టభార్యలలోనెల్ల మేల్బుంతివగునిన్ను 'భోగవరాయణ' యన సాహసించినవా రెవరు ?

సత్య:—ఇంకెవరు ? పావనభక్తి యోగమహామహిమోపేతలగు రుక్మిణీదేవిగారే !

రుక్మి:—(నారదుఁడు రుక్మిణివై పుచూడ) మహర్షిచంద్రమా ! నాసోదరి పరమవై రాగ్యధనుల నైశ్వర్యలోభమున ముంచి, జయించెదనని పట్టుపట్టి కుమార్తమున సంచరించుచున్నదే యని చింతించుచున్నదాన కాని—

సత్య:—ఏమీ ! నేను కుమార్తమున సంచరించుచున్నానా ! నీవు చాల సుమార్తమున సంచరించుచున్నదానవు కాఁబోలు ! ఏమియహంకార మిది ! ఏమిగర్వ మిది ! ఇది నీతప్పుకాదు—

నార:—బౌను ! బౌను ! ఇది నిక్కముగ వాసుదేవమూర్తి దే తప్ప !
కాని, సత్యాదేవీ !

గీ. మణుల నై సర్గకాంతు లమరినను నవి
సానబెట్టిన కాని విస్ఫారకాంతి
నందనట్లు యెంతచతురనైన రుక్మి
ణికడ భక్తిబోధ నొకింత నేర్వవలయు !

సత్య:—బౌరా ! నారదా ! యీసత్య నిత చులకనచేతువే ! బౌను !
నిన్నేల యనవలయు. యావజ్జీవము భరించి, లాలించి, పాలింప
వలసిననాధుడే పరులు - పెరివారు, చులకనచేసి, ధిక్కరించి
నిందావాక్యములాడుచుండ ప్రత్యక్షముగనుండియు బధిరని
మాడ్కి, నిశ్చేతననికరణి, కడలక - మెదలకుండిన నేనందఱి
కిని చులకనకానా ! నాథా ! మాటాడవా ! నీకంత కను
వ్రేగైన యీసత్య యింకేల యిందుండవలయు ! (పోబోవ
అపి)

కృష్ణ:—సత్యా ! శాంతింపుము ! శాంతింపుము !

గీ. ప్రళయపవమానుఢాక సై పంగవచ్చు
సారదాసవదోశ్శక్తి సై పవచ్చు
ప్రేమమోహప్రపూర్ణసంవేతమైన
సత్యకంగల్వపాలికెంపు సై పనగునె !

నార:—తొలుత నిరసించి, పిదప శాంతివహింపుమున్ను నేమిప్రయో
జనము !

సత్య:—ఈ దేవి - యీధర్మోపదేశపుపట్టపు దేవిమాటలే ప్రమాణము
లాయెగా ! బౌను ! ఏలకావు ? మీరందఱు భక్తియె
నంపన్నులు ! వైరాగ్యధనులు ! ఇక నేనొక్కతెనుకదా
కపటవేషధారిణిని.

రుక్మి:—సోదరీ! శాంతింపును! కామినులకు పతిభక్తియొకవలయు గాక.

సత్య:—అదిగో! మఱల భక్తియనుచున్నావు! భక్తివలన నేమి లాభము?

నార:—నిక్కము! భక్తివలన నేమిలాభము! పాపము కుచేలుడు శ్రీకృష్ణునికు బాల్యమిత్రుడుకాడా? నిశ్చలతరభక్తియొక్క తుడుకాడా? అతనికి భక్తివలన నేమిలాభము లభించె? ఆకటమాచుచున్న భార్యపుత్రుల పోషింపఁగలిగెనా! యజ్ఞ యాగాదిక్రియల నొనర్చి పుణ్యమార్జింపఁగల్గెనా?

సీ. జీర్ణపకా శతపరిచ్ఛిద్రచేలమెగాక

సత్తికై న మంచినస్త్రములు లేవు!

దిన మధ్ధకడుపుభోజనమెగా కొకనాడు

కడుపార భుజించి కానఁ జెందు;

కాయంబు గాసిల కటికనేల పరుండు

తేగాని పాన్పుల నెఱుగఁ జెందు!

శిథిలమై యప్పుడో శీరమునఁ బడుకుటి

రమెగాక దివ్యహర్మ్యములు లేవు

గీ. యింట నిర్వదేహుడుపిల్ల లేడ్చు భవ్వులు

స్వస్తికాగ మంగళసూత్రభాగ్యమాత్ర

విభవమా భార్యతో కుచేల విప్రవరుండు

వరలుచున్నాడు మాధవభక్తుఁ డగుచు!

రుక్మి:—మునింద్రా! భక్తుడై నమాత్రీమున కుచేలుండు పురాకృత కర్మ సనుభవింపవలదా!

సత్య:—అట్టివో భక్తియేల? భక్తి మానవులపురాకృతకర్మానుభవము నుండి తప్పించునా? దానధర్మములచేయించి పుణ్యలోకములకు దారికల్పించునా?

నార:—దీనిని శ్రీకృష్ణమూర్తియే నిర్ధరింపవలయు ! వాసుదేవమూర్తి ! నింటివికదా యుభయవాదముల ! ఇందేదియత్తమము !

కృష్ణ:—ఈయుభయవాదములును నాకౌతయు మనోహరప్రణా నిలాసములే ! ఈవాదములే కుచేలునిభక్తినాటకముకు నాంది కాగలవు. పిదప మీకే తెలియఁగలదు !

సత్య:—తెలియుచేమి? తెలిసియేయున్నది? ‘కృష్ణా! కృష్ణా!’ యని కనులుమూసుకొని జపమొనర్చుచందుకు కడుపునిండ యాహారమైన తేకపోవుటయేకాఁబోలుభక్తికి ప్రతిఫలము. ఇదొక్కటి చాలబా లోకమున భక్తికన్న నైశ్వర్యమే యత్తమమనిచాటుటకు !

నార:—ఔను ! నిక్కముగ చాలును. సత్యాదేవీ ! లోకమున ఘట్ట సుస్థాపనాచార్యవర్షు నీవే !

సత్య:—నారదమునిండ్రా ! ఇప్పుడు నీవు తత్వవేత్తవనుట సంగీకరిం చితి ! విచ్చేయుము మందిరాభ్యంతరముకు ! సోదరీ ! యిది యేమి యిట్టి మహర్షిచంద్రుఁ డరుడెంచియుండ యర్హమగు పూజాద్యుఁచారముల సలుపక మసలుట భావ్యమా ! నాథా ! విచ్చేయరా ! (కృష్ణ - రుక్మిణి - సత్యలు నిమ్మ)

నార:—నిక్కముగ ఘట్టసుస్థాపనాచార్యయే ! ఇప్పుడుకాకున్న— ముందైన కాగలదు ! (అను-) [ప్రవే. సత్య]

సత్య:—ఇదియేమి ? నారదా ! మఱల ‘భక్తి భక్తి’ యని ప్రారం భించితివి?

నార:—నీమియులేదు ! సత్యాదేవీ ! నే నాకుచేలుని చూడఁబోవు చున్నాడను—

సత్య:—అట్లనా నారదా ! నీ వాకుచేలు నెట్లైన పరీక్షించి భక్తికన్న నైశ్వర్యమే యత్తమమని సమర్థించి యీసత్య నెట్లైన కృత ప్రతిజ్ఞగాఁ జేయవలయునుమా !

నార:—హాహాహా! అందుకయ్యెకదా యింతక్రమ ! అయిన.—

సత్య:—సందిచుమేల ! ఈయూర మోహినియను నొక వేశ్యయున్నట కదా ! ఆవెలవెలంది యెట్టిజడదారికైన నైశ్వర్యలోభమును ముంచి, ముక్కచుం గన్నగట్టి, తనచరణవాసునిగ చేయుదునని నిజ్జబిగుచున్నది. అదియుగాక అతిభిక్షాజ గృహస్థధర్మము కదా ! అదరిద్రనారాయణబౌద్ధులముఖ్య. అదిచుంతయు నీవే చూడఁగలవు.

నార:—ఇప్పుడును చూచుచున్నాను ! ముందును చూడఁగలను !

సత్య:—ఏయంటివి. నారదా !

నార:—అమ్మా ! ఏమియులేదు యిదే వచ్చితి. [సత్య. నిష్క్ర.]
(నిష్క్ర.) (అను. ౩ పాడుచు)

శ్రీ

భక్త కుచేలనాటకము.

ప్రథమాంకము—ప్రథమరంగము.

[కుచేలనిగ్గుహసామిష్య ప్రవేశము—కాశికుండ శీఘ్రమానమునపోవుచుండ,
ప్రవేశము కరటకశాస్త్రీ యెదుటనుండి—కాశికుని ఆపి]

కరటక:—కౌశికా ! మీగురువు కుచేలభాగవతులు ప్రభాసతీర్థము
నుండి వచ్చిరా ?

కౌశిక:—నిన్న నేవచ్చిరి కరటకశాస్త్రీగారూ ! అచ్చటిమునులందఱును
మాగురువుగారికి పూజించి యింతనఱ కాపినందున విధిలేక
యాగిరి !

కరటక:—ఏమేమి ? ఆజడదారులందఱు మీకుచేలుని సత్కరించిరిగా !
ఆమునులందఱు నన్ను పరిపరవిధముల దూషించి, నిందించి
యామునివాడనుండి తఱిమినను - మీకుచేలుండ వారినత్కా-
రముల సంతోషముతో స్వీకరించెనుగా—

కౌశిక:—కరటకశాస్త్రీగారు ! అది వారియపగాధమా ! మీరు శిశు
పాల రాజేంద్రునిపురోహితులై - లోకమున శ్రీకృష్ణభక్తిని
నాశనమొనరింప బద్ధకంకణులై న మీ మ్మామును తెట్లు గౌఱ
నింతురు ? నేను పురాణమునకు వెడలవలయు. శలవిండు
(నిష్క్రమ)

కరటక:—ఈ గోచిపాతరాయలు గౌరవించిన నేమి ? దూషించిన నేమి

సీ. శ్రీకృష్ణభక్తిని ఛేదించి మాయింప
 నధిపుఁ డొనంగు భాగ్యంబులుండ
 నృపుల భూషింప నన్నెచ్చి రండని నభ
 కాహ్వనముల్ వచ్చి యలరుచుండ
 ప్రజల నిందింప నారాజవరేణ్యుండు
 ప్రేమనిచ్చెడు రాజబిరుదులుండ
 శిశుపాలుఁడే హరి శ్రీనాథుఁ డనిచెప్ప
 నలరు గౌరవసమర్పాదలుండ

గీ. గేలిసేసెడు నిరుపేదకీర్తులేల?
 ధరకుచేలుఁ డొక్కఁడే నీకు పరమవైరి
 వాని శిశుపాలభక్తుఁడై పరగున్లు
 చేయుటే పని—క్రోధమా ! చింతయేల?
 (నిమ్మ)మము - సావేగముగ)

రెండవరంగము - కుచేలునిగృహము.

(పురాణపశనమునకై సంతయు నమర్పఁబడియుండును.

(బ్రాహ్మణులు ప్రివేశించియుండురు.)

కౌశి:—రావలసినవారందఱు వచ్చినట్లేగదా ! వామనభట్టుగారు !

వామ:—ఆ ! ఆ ! కౌశికా ! అందఱు వచ్చినారు. పాపావధానులు
 గారు, దుర్దాంతసోమయాజిగారు, సోమశర్మగారు, మాధవ
 దీక్షితులుగారు, గోవిందశాస్త్రిగారు అంతా వచ్చినట్లే అయి
 నది. కాని, యింకను గంగాభాగీరథీసమానురాలగు అన్న
 పూర్ణమ్మగారుమాత్రము రాలేదు !

కౌశి:—అయ్యో ! ఆమె మనయందఱివలెనా? శుద్ధవేదాంతి ! ఆకలి
 గొన్నబ్రాహ్మణున కన్నమిడకున్నను కన్నలుమూసుకొని జప

మాలత్రిపుటకు ప్రారంభించెనా మధ్యాహ్నము మూడు ఘడియలకుకాని లేవదు. ఇక నడికి స్నానమునకువెళ్లెనా, ఆసూర్య నమస్కారాలు, ఆభాగీరథీస్తోత్రములు, ఆజపములు సూర్యాస్తమానమగువఱకు యింటపిల్లలయార్చులు ముగియువఱకు ముగియవు ! అదే ! కరటకశాస్త్రీ బాసమఱదియగు దీక్షితుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు ! [ప్రవేశము - దీక్షితులు]

దీక్షి:—సుందరాక్షిః, సుందరాక్షి, సుందరాక్షయః ! హేయేసుందరాక్షి, మాసుందరాక్షి, మీసుందరాక్షయః !

కాశి:—సమి ! దీక్షితా ! యిది యెక్కడి క్రొత్తశబ్దము. ఇది శబ్దమంజరియందులేదే?

దీక్షి:—శబ్దమంజరియందు లేకున్న వివాహశాస్త్రమున, చూడుము !

కాశి:—వివాహశాస్త్రమా ! దాని నెవ్వరువ్రాసిరి !

దీక్షి:—ఇకమీఁద వ్రాయవలయు. దానికి కుచేలమామ కర్త - నేను భోక్త—

[ప్రవే: అన్నపూర్ణ - విధవవత్తులబుట్టతో]

వామ:—అదే ! అన్నపూర్ణమ్మగారు వచ్చిరి !

కాశి:—అన్నపూర్ణమ్మగారు ! తలఁచుకొనువేళకే వచ్చితిరి ! మీరమిక్కిలి చిరాయుష్ముతులు ! పుణ్యాత్ములు !

అన్న:—అయ్యో ! నాయనా ! నాపుణ్యమునా అడుగునది ! ఏమో పెద్దకాలపుముండనుగనుక ఏజపమో యేతపమో చేయుచ 'నారాయణా' యని కాలముగడపుచున్నాను. నామాటకేఱకాని, మీగురువుగారు, కుచేలభాగవతులు ! ఆహా ! ఏవి యాతనివిద్య ! ఏమి యాతనిభక్తి !

కాశి:—అమ్మా ! మాగురువుగారువచ్చుట కింకను నాలస్యమగునేమో గొంచెము గోవిందనామస్మరణ కానిత్తురా !

అన్న:—అల్లాగే! నాయనా కొంచ విమామధ్య మాఘన్నాలుచేసి
గొంతురాసినది. కాని—

వేదశాస్త్రాదులను - గోవిందరామ, వేద్యుతో చదివినను - గోవిందా
జాహ్నువీతోయముల - గో - స్నానంబుచేసినను - గో
నిరతోపవాసముల - గో - నియతితోచేసిన - గో
మొససి దపతనముల - గో - ముక్తి కల్గదుకాని - గో
శ్రీకృష్ణ హరి యంచు - గో - క్షీర్తింపు డతనిని - గో
క్షైవల్యప్రాప్తియు - గో - క్షణములో కలుగును - గో
యజ్ఞయాగాదులను - గో - అతిభక్తిచేసినను - గో
తీర్థయాత్రాదులను - గో - తిరిగినేవించినను - గో
భక్తి యుండినకాని - గో - ముక్తికల్గదు మీకు - గో
శ్రీకృష్ణ హరి యంచు - గో - క్షీర్తింపు డతనిని - గో

కాశి:—అదే! మాగురువుగారు, కుచేలభాగవతులు వచ్చుచున్నారు!

[ప్రవేశము కుచేలుఁడు సున్నాతుఁడై]

(అనుబంధము. 3)

కుచే:—[అందఱికిని నమస్కరించి - కృష్ణాజినముపై నుపవేశించి -
కనులుమూసి]

శ్లో. దేవఃపాయత్పయసివిమలేయామునేమజ్జతీనాం

యాచంతీనాం అనునయపదై ర్వంచంతాన్యంశుకానీ,

లజ్జాలోలైః అలసవిలసై రున్మిషద్వంచబాణైః

గోపస్త్రీణాం నయనకుమ్మెరర్చితః కేశవోనః! ॥

కాశికా! నిన్న మనము భాగవతవ్రతనమున నాశిశిష్యులము
నుండి మఱల ప్రారంభింపుము!

కాశి:—(గ్రంథమును చూచి చదువును.)

శ్లో. 'నాహంవసామివై కుంకే నయోగోహృదయే రవౌ!

మద్భక్తాయత్రగాయంతీ తత్రోత్తిష్టామి నారదా! ॥

కుచే:—సాక్షాత్పరమపురుషుండగు శ్రీకృష్ణుడు చెప్పుచున్నాడు. నారదునితో! 'ఏమని? కౌశికా! (కౌశికుడు మఱల చదువును) 'ఓ! నారదా! నేను సాక్షాద్వైకుంఠమునందుమాత్రమున్నానని తలంపకుము! శ్రీమద్భాచుమండలమధ్యభాగంబున విరాజిల్లుచుండుననియు తలంపకుము! సనకసనందన, సనత్కుజాత, సనత్కుమారులహృదయపంకేరుహములయందు నివసించుచున్నాననియు తలంపకుము! అయిన, నెచ్చటనుండుననిన?'—కౌశికా! (కౌశికుడు మఱల చదువును) 'అనన్యధాభావములై, అనన్యధాచింతనులై, అస్థలితభక్తియోగమహావిభాతిచే నాభక్తులు, యెండెండు—యేయేవేళల—యేయేతావుల—స్మరించుచుండురో, ఆయాతావుల సమంచితపీతాంబరధారినై, సురుచిరకౌస్తుభభూషితుండనై, నిరుపమానలక్ష్మీలక్ష్మీతవక్షుండనై ప్రకాశించుచుండు!' నని శ్రీ భగవానులు శలవిచ్చియున్నారు! కావున నోపాతకలారా! భాగవతపురందరులారా! సమస్తసుజ్ఞానదైవ్తాదైవ్తమార్గములకంటెను, నితరకర్మానుష్ఠానమునకంటెను, యోగరాజ యోగములకంటెను, భక్తియోగమే ఆపుండరీకాక్షుని కరుణామృతమునడయుటకు, బహుసులభమార్గము!

[ప్రవేశము! కరటకశాస్త్రి - 'ఆపండి! ఆపండి!!' యనుచు.]

కర:—ఆపండి! కుచేలుండుగారు! ఇంక నీపురాణ మాపండి! అయ్యా ఎన్నిమార్లు చెప్పలేదు. మాయింట నీపురాణమువలదని జ్ఞాపకములే దా? ఇది శ్రీశిశుపాలరాజేంద్రునిరాజ్యము! మీ కృష్ణుడు మారాజేంద్రునకా జన్మవిరోధి!

అన్న:—అయ్యా! కరటకశాస్త్రిగారు యిట్టి హరినామసంస్మరణసమయముననా యభ్యంతరము కల్పించుట?

కర:—ఓపూర్వసువాసినీదేవతా! చాలు నింకూరకుండుమా! మగఁడు గతించినంతనే పిట్టపిడగును నిప్పుడు మహావేదాంతినై తివి కాబోలు!

అన్న:—కరటకశాస్త్రీగారు! మీరెంత ధిక్కరించినను నిక్కంపుహరి భక్తులకు కోపము కలుగదు! భోగప్రదాత యన్నను—

కర:—అమ్మా! చాలు నిక నీయుపన్యాసము! నీవెన్ని మారులు సీటు మునిగిననేమి? ఎన్ని మారులు కన్నులు మూసిననేమి? పట్టు మని పదిహాకలిచ్చినకదా యిట వంటప్రాయి్య వెలుఁగును! ధరమార్జింపకుండిన పైనుండి వర్షించునా! అమ్మా! నీకేమి కడుపునిండినదానవు! కుమారుఁడు శిశుపాలునొద్ద నుద్యోగముచేసి సంపాదించుచున్నాఁడు! అదియేమిగ్రహచారమో కాని లోకమున స్త్రీల కించుకముగళసూత్రములు తెగినంతనే త్రాళ్ళు తెగినబెబ్బలు లగుదురు! చాలు నిక దయచేయుఁడు! ఈటచేలుఁ డన్ననో నిరుపేద! కడుపునిండ సంతానము! ఇంటి యు దన్ననో కుండలు దొరలాడుచుండును! ఇట్టివానికి వేదాంతము ముదిరినగతియేమి! ఇంచుక న్యాయమో, అన్యాయమో యొనర్చుటో, ప్రభువుగారి నాశ్రయించుటో కర్తవ్యమగుగాక! కుచేలా! యిటురమ్ము! ఏమో బీజవాఁడవనియు, విద్యావంతుఁ డవనియు, మాయిట నివసింప తాపోసంగితి! రమ్ము! ఎట్లైనను ప్రభున న్మానము లభించునట్లుచేతును!

కుచే:—సోదరా! నాప్రభువు నాశ్రయించుటయే నాకు తెలియకున్నది!

అట్టి నే నితరుల నాశ్రయింపఁగలనా!

కర:—ఏమీ! నీకును ప్రభువుకలఁడా?

కుచే:—ప్రభువు - దాత - తండ్రి - గురుఁడు.

కర:—ఎవరాప్రభువు?

మ. హరియే! నాకు ప్రభుండు శ్రీహరియే మన్నాభుండు గోవిందుడే
 పరమాత్మీయుడు బంధవుండు హరి శ్రీవద్మాత్ముడే రాజు
 శ్రీ తరుణీవల్లభుడే మదాశ్రయమహోదారుడు శ్రీకృష్ణుడే
 ధరణి తల్లియు! తండ్రియు! సఖుడు నాడై వంబు విప్రోత్తమా!

కర:—బాగున్నది! నిన్నగాక మొన్న ద్వారకయందు వెలసినగొల్ల
 వానినా మరము-బ్రాహ్మణులము డై వమని భావించుట! అట్టి
 వాడా ధనధాన్యముల నిచ్చుప్రభువు! చాలుచాలు ఈశ్రీ
 కృష్ణస్తోత్రములు మాని మాంశిశుపాలస్తోత్రములు చేయుము!
 నీకు నకలార్థములు సిద్ధంచును!

పంచే:—సోదరా! నకలజగము లెవ్వని నాశ్రయించునో, తన్నాశ్ర
 యించినవారల నితరుల నాశ్రయింపకుండ నెవ్వొడచు చేయునో,
 అట్టి జగదారాధ్యుని, సర్వలోకవంశ్యుని, గోవిందుని, ముఖము
 నాశ్రయించినవారు మఱి యితరుల నాశ్రయితురా?

కర:—అయ్యా! నీవు సాదీనమునిచెత సర్వశాస్త్రముల నభ్యసించి
 పండితుడవు! నీకేమని వచింతును? ఎన్ని యోసారులు వచించి,
 వచించి చాలై నది! అటుచూచితే! నీకుమారుడు, రాఘవుఁ
 డౌషధసేవయేని యెఱుగక బాధపడుచు నాసన్నమరణుడై
 యున్నవాడు! ఇటుచూచితే! నీకుమారు లాకలిబాధచే
 మలమలమాడుచు, పరమసాఫ్టీమణియైన నీసతిని బాధించుచున్న
 తీరు! ఆరోదపధ్వనులు నీహృదయమున కఱిగింపజాలవా!
 నీవు చదివినవిద్యలకెల్ల నిజియే ప్రతిఫలము కాబోలు! అగ్ని
 హోతునినన్ని ధానమున, 'భరింతును! భరింతును!!' అని
 చేకొన్న యర్థాగినీ బాధలఁ దీర్చుకున్న దోషముకాదా! కావున,
 నామాట విని — యెందైన నుద్యోగము సంపాదించి—
 నీవిద్యను వికృయించి—

కుచే:—సోదరా! సర్వశాస్త్రజ్ఞానమును, సకలనిగమాగమవేదవిజ్ఞానమును, అప్పరాత్మరునిచేరుటకు సాధనములగుగాక, తుచ్ఛపరమగు నీకడుపు నించుకొనుటకై విక్రయింపవగునా?

కర:—అయిన తిండిలేక నిట్టే మాడి చావవలసిందేనా?

కుచే:—సోదరా! ఆకలి నణంప స్వచ్ఛందముగ దైవ మొసలగిన వాయువు చాలదా! సదులయందలి దోసిలిసిరు చాలదా! తుద కయాచితముగ నెల్లవేళల, నెల్లతావుల ప్రసరించు వాయువు చాలదా!

కర:—ఇట్టి నిక్కలు నిక్కనవారి నెందఱో యెఱుంగుదును! ఇప్పుడు కడుపార తినుట కన్నములేకన్నను, తలదాచుకొనుటకు కనికరించి నేనొసంగిన నాగ్రహమైన నున్నది! కేపు రాజాజ్ఞచే నదియులేకున్న—?

కుచే:—అడవులవసంతుము! సోదరా! పురాకృతమును తప్పింప నేరీ తరము? [భోన-అనుబంధము ర లోని చరణము] ఓహో! నారదమాసింద్రుడు వచ్చుచున్నట్లున్నది!

(ప్రవేశము నారదుడు! అనుబంధము ర)

కుచే:—ముసింద్రా! అభివాదనములు! విచ్చేయుడు! ధన్యుడనైతి!

నార:—నందనందనానుగ్రహప్రాప్తిరస్తు!

కర:—నారదసంయమింద్రా! శిశుపాలరాజేంద్రునియాస్థానపురోహితులును, కుచేలుని కనికరించి తనయింట నివసించ తావొసంగిన దయార్ద్రహృదయులును నగు కరటకసోమయాజిగారు సమస్యరెంచుచున్నారు!

నార:—కల్యాణమస్తు! కుచేలా! నీభక్తి యెంతయు ప్రశంసనీయమే! కాని, యింట నందఱును నాహారములేక తల్లడిల్లుచుండ, నీకపురాణకాలక్షేపము భావ్యమా!

కర:—అడుగవలసినప్రశ్న ! ముసీంద్రా ! మఱల నడుగుఁడు !

కుచే:—తాపనచంద్రమా ! సర్వధర్మవేత్తలగు తామే యిట్లు శల
విచ్చినచో, ఆఠించనుండవగు నే నేమనువాఁడ ! ఉదరంభరణ
మునకై నాయోపినంత కష్టించుచునే యున్నాఁడకదా !

నార:—మిక్కిలి సంతసము ! అయిన నెట్లు ? నీపాండిత్యమును వికృ
యించియా ?

కుచే:—కాదుకాదు ! ముసీంద్రా !

నార:—శీఘ్రపాలు నాశ్రయించియా !

కుచే:—హరిహరి ! కాదు ! మహాత్మా !

కర:—అయిన బిచ్చమెత్తియా !

కుచే:—అదియకాదు సోదరా !

నార:—అయిన నీవృత్తియైన నెయ్యది ?

కుచే:—

సీ. దిశము ప్రాతఃకాలమున స్నానసంధ్యాది

క్రీయల నిర్వర్తించి కృష్ణుఁడొలచి

బహుజనాకీర్ణమా పత్తసంబును వీడి

ప్రకృతిలో భామయవనములందు

వొక్కరిచే వృద్ధినొందక దై వేచ్ఛ

సలరు సీవారధాన్యముల నరసి

సగపాలు పఠీసంచయమునకై వీడి

చీమల కొకపాలు ప్రేమవిడిచి

గీ. ధరణిపై తమంతపడినధాన్యములనె

యేరికొనితెచ్చి యతిఘల కిడి కుటుంబ

మెల్ల తనియింపజేసెడు నిత్యవృత్తి

యున్నయదికాదె ? భవ్యమా యుంఛవృత్తి !

కర:—మునీంద్రా! విఠిరికదా! యితనివృత్తిని! ఇట్టివాఁడు వివాహా-
 మేల చేసికొనవలయు? భార్యాపుత్రుల పోషించలేని యీ
 వై రాగ్యముననుకూ — యీభక్తిభూషేతునకు గృహస్థాశ్రమ
 మేల? 'కూటికొఱకై కోటివిద్య' లనుట మఱచి, తాను మాడు
 చుండుటయేగాక, తనపై నాధారఁడియున్న కుటుంబమున నందఱ
 జిని మాడ్చుచున్నాఁడు! ఇదియే తనభక్తికి ప్రతిఫలము
 కాఁబోలు! కుచేలా! అయిన నీయిష్టము! పుణ్య సునకుపోయిన
 పాప మెదురువచ్చెనన్నట్లు, యేమో బీదవాఁడవని కనికరించి
 నాగృహమున నివసించ నీకింత తావొసంగినది నాదే యప
 రాధము! నీనుండి మహారాజువలన నాకు సైతము ముప్పు
 రాఁగలదు! నీయట్టి నిర్దనఁడు—

కుచే:—బ్రాహ్మణోత్తమా! ఎంతవ్రయమొనర్చినను తఱుగనిధనము
 నాచెంతనేయుండగా నేను నిర్దనుడ నగుదునా?

కర:—ఏమీ! నీచెంత ధనమువేరున్నదా? ఎంతయున్న దాధనము?
 ఎందు దాచితివి!

కుచే:—సోదరా! భార్యాపుత్రులకై నచూపక యుంచినధనమును నే
 నెందైన దాతునా! అది యొకక్షణమైన బాపక నెల్లప్పుడును
 నాచెంతనే యుండును!

కర:—భళి! భళి! యిపుడు బుద్ధిమంతుడవు! ఏదీ! ఏదీ! ఎందున్న
 దాధనము! అన్నియు వరహాలేనా! లేక - ఆధనము—

కుచే:—నాధనము (ఉత్తరీయమునందలి మూటవిప్పుచు)

నీ. చోరులకరమున చొరకండు ధనము పా

పములెల్ల హరియించు భవ్యధనము

ధనుల భిక్షులచేయుధనము తానెంతవ్ర

యమొనర్చిన తఱుగ కలరు ధనము

మానసేంద్రియముల బంధించుధనము మా
 శ్రీహరిశిరమున చెలఁగు ధనము
 యోగులు జ్ఞానులు యోచించుధనము శ్రీ
 మోక్షకన్యక బిల్బు మోదధనము

గీ. సత్యధనము నిత్యధనము సర్వసాధ
 నము నభీష్టధనము పరిణామధనము
 భవ్య శ్రీహరిపాదసేవానులబ్ధ
 ధనము శ్రీతులసిదళాభిధాన ధనము !

కవః—(తన చేతికొసంగిన తులసిని విసరి పారవేయుచు) ఇవియా ! నీ
 ధనము ! మూఢా ! అవివేకీ ! తులసియా నీధనము ! కానిమ్ము !
 నీమూఢ్యమునకు తగినప్రాయశ్చిత్తముకలిగిన నది నాదోసము
 కాదు ! కృష్ణుండఁట ! భక్తియఁట ! శిశుపాలరాజేంద్రు నాజ్ఞ
 యెసవో నీభక్తి, గిక్తి యెంతవఱ కుండఁగలదో తెలియును
 తెమ్ము [నిమ్మ-] - సకోపముగ]

నారః—కుచేలా ! ఈబ్రాహ్మణుఁడు శిశుపాలు నాశ్రితుఁడు ! పురో
 హితుఁడు ! శిశుపాలుఁడో శ్రీకృష్ణున కాజన్మవిరోధి ! ఇట్టి
 యెడ నీవితనికి కోపపాత్రుఁడగుట యాపదల చేరఁబిల్చుట
 సుమా !

కుచేః—మునీంద్రా ! శిక్షించుటకును, రక్షించుటకును, మానవుఁడు
 కర్తయో ?

నారః—సమంజసము ! నీకు దృఢభక్తివిశ్వాసములు కలవు ! సమ్మ
 తింతును ! ఆకలిదప్పులు నిన్ను బాధింపవు ! అంగీకరింతును !
 కాని, నీపై నాధారపడియున్న నీకుటుంబమున నందఱికిని నిట్టి
 దృఢచిత్తములే యుండునా !

కుచేః—మునీంద్రా ! వారిపురాకృతమున కేనుత్తరవాదినా !

నార:—(స్వగ) భలి, కుచేలా ! నీవే భయ్యడవు ! ఆహా ! యిట్టిదృఢ
 భక్తుల కావాసుదేవమూర్తి యేల కష్టపరంపరలఁ గూర్చుచుం
 డెనోకదా ! ఇక దైవము భక్తపాపాధీనుడగుట యసత్యమా ?
 [ప్రవేశము ! రాఘవుఁడు తూలుచు, వెంట నామాక్షి వారించుచు]
 రాఘు:—

మ. జనకా ! చాల ! సహింపజాల- యసవుల్ స్థానంబులన్ వీడె నె
 మ్మన మత్యంత మచేతనంబయె చెవుల్ మాంద్యస్థితిఁ గూడె నా
 కనులా పచ్చగనయ్యె మాట లవిసెన్ కంఠంబు పైగప్పె భా
 నన తప్పెన్ వనజాక్షుపై ! నకట ! నకపాలింపవే ! పెంపవే !
 [పాదముల చెంతఁబడిన కుమారుని కుచేలు డూరడించుమండలు,
 వామాక్షియు చెంత నుపవేశించి]

నామా:—కుమారా ! రాఘనా ! ఊరక నీతండ్రి నిట్లు బాధించుట
 భావ్యమా !

రాఘు:—జనకా ఆకలి-సహింపజాల ! నీవు కరుణింపకున్న బ్రదుకజాల !

నామా:—కుమారా ! యిప్పుడే యుంధవృత్తికై నెడలనున్నారకదా !
 దైవ మీనాడు కరుణించిన నొక్కయోమముకన్న నెక్క
 డాలస్యముకాదు !

రాఘు:—నోట - తడియారుచున్నది—జనకా ! సహింపజాల !

కుచే:—

చ. అలసితి వెంతయో తనయ ! అన్న ములేమి త్వదీయభక్తివి
 ద్యలకయి సంతసెతునా ? మదాత్మజుడై జనియించినట్టి దు
 స్ఫలమున తిండిలేక కడుబాల్యమునందె కృశించి చావగా
 వలసిన నీదు దుర్విధికి వందరి పొక్కుదునా ? మనంబునక !

నామా:—అక్కటా ! ఆకలిబాధనైన సైపనగుఁగాక, కన్నకుమారుఁ
 డాకలిబాధచే కన్నులయెదుట మడయుచున్నను, విధిలేక,

కనులార పరికించి యూరకుండవలసిన తల్లిదండ్రులసంతాప
మూహింపగునా ?

నార:—(స్వగ) పరమపురుషా ! వాసుదేవా! యిదియా నీయుద్దేశము!
ఈ కుచేలున కింకను దారపుత్రాద్యభిమానము సంపూర్ణముగ
బాయకుండుట చూచియే యింకను పరీక్షించుచున్నాడవా !
ఆహా ! యేమి యీసంతాపకరంగము ! ఇందెవ్వరిదృఢచిత్త
ముల ప్రశంసించు ! కాని మీకుచేలునికి యాత్మావబోధకలి
గింప నాకర్తవ్యము నే చేసెద ! (ప్రకా) కుచేలా ! యిదియా
నీభక్తి ? యింతవఱ కేమేమో వేదాంతమును బోధించితివే!
ఇప్పు డీపుత్రునియాకలిబాధకు తాళలేనివాడవు 'కృష్ణా' యని
కన్నులుమూసికొనక శిశుపాలు నాశ్రయింపరాదా?

నీ. బహుబోకముల నేలు వామనఁ డాబలి
సార్వభౌముని వేడ చనఁగలేదె ?
ఘనయజ్ఞధనముకై కౌశికమునినేత
యిల హరిశ్చంద్రు యంచింపలేదె ?
గురుదక్షిణార్థమై కోరి యాకాత్పుండు
యర్థిమై రఘురాజు నడుగలేదె ?
ఏకాంగునికోరి యేకలవ్యుని ద్రోణుఁ
డెంతో పేరాస ప్పార్థింపలేదె ?

గీ. ఇంద్రుఁ డాకర్ణకవచంబు వేడలేదె ?
యిలవ్రతిగ్రహమే బ్రాహ్మణేంద్రధర్మ
మాను కాదె ? యాశిశుపాలునాత్మఁ గొల్చి
వేడ మీవంత తొలఁగదే విబుధవర్య !

కుచే:—నిక్కము! మునీంద్రా ! ఊమింపుఁడు ! చెంత పెన్నిధినిదూ
కోని పరులపంచ ప్రలాపించుపందమాడ్కి నేపారవడితి!

కుమారా ! రాఘవా ! పదీ ! యిటుచూడుము ! నీవెప్పుడైన
నమృత మరుచేరు వినియున్నాడవా !

రాఘు:—అమృతమా ? అది దేవతలకంటెగాక మానవులకు లభించునా ?
దానిచే నాకలిదప్పు లుండవలకుదా !

కుచే:—ఆకలిదప్పులుమాత్రమేల దానిచే సర్వసాపములు, సర్వరోగ
ములు నశించును ! కావలయునా ?

రాఘు:—ఆహా ! నాకంతపుణ్యమా ! నాకది లభించునా !

కుచే:—లభించు తేమి ? మరయింటనే యున్నది !

రాఘు:—మరయింటనా ?

కుచే:—మరయింట నననేల ! మరచెంతనే ?

రాఘు:—మరచెంతనా ! పదీ ? పదీ ?

కుచే:—పదీ ! నీచేతు లిటు మోహము ! (రాఘువుఁ డట్లాసర్ప)
గ్రోలుము ! మనసార గ్రోలుము !

శ్రీవేదామృత మాధిమఃఖనివహోజ్జీవామృతం భామృతం
సంసారో త్తరణామృతం శుకసనందానందనేవ్యామృతం,
వై కుంభోదధిసాతదివ్యమమృతం భక్తిప్రపూర్ణామృతం
లక్ష్మీమాసలక్ష్మీతామృత మిదం శ్రీకృష్ణనామామృతం ! !

[నారదుఁ డాశీర్వాదించుచుండ యవనిక పడును]

~~~~~
మూడవరంగము - అరణ్యప్రాంతము.

[ప్రవేశము: మోహిని - సర్పాలంకారభూషితయై]

(అనుబంధము. ౫)

మోహి:—అదియే యావైపు నీవారధాన్యముల నేలుచున్న వాడే
కుచేలుండై యుండనోవు ! ఆహా ! నముదంచితభక్తిరసమేయవత

రించినట్లు ప్రకాశించుచున్నాడు. ఇట్టి మహాభాగవత కేఖరు
నైశ్వలోభమున మోహితునిచేయ కదా నేనిందేతెంచితి !
అసత్యాదేవి భక్తయెడ నితకార్యణ్యము వహించుట పర
మాశ్చర్యము. ఆమెకై నే నీతనియెడ కపటమోహనాటక
మాడవలయుగదా ! కానిమ్ము.

జి. సారభపుష్పమాల హరిచందనకస్తూరి కావలీపముల్
హీరమణీగణంబులును హేమమయాంచితభూషణంబు సిం
గారము జిల్కు జవ్వనివ్రశాంతకటాక్షము నోహటించు
పెళ్ళి ధీరులు నుదురే? మునులధీరతదాసులు కారె కాంతపినే.

(నిమ్మ) — యవనికనెత్తి

[కుచేలుడు ధ్యాననిష్ఠయందుండ ప్రవేశము. మోహిని - కుచేలుని
చూచి, తలపంకించి - మందహాసమున]

మోహి:—ఇతఁడేకదా కుచేలుడు ! చూచెద నీతని భక్తధ్యాననిష్ఠ
తంతివజకు మదీయగాఢమాధుర్యమును మీఱగలవో ?

[అనుబంధము. ౬]

కుచే:—(కన్నులమూసియే) మధురమైనగానము ! మధురతరమైన
భావము! (కనుల తెఱచి) అంతకన్నను మధురతమమైనరూపము!

మోహి:—కుచ్చితమైనచేలము! కుచ్చితతరమైనభావము! అంతకన్నను
కుచ్చితతమమైనకార్యము!

కుచే:—కల్యాణీ! నీ కావాసుదేవుడు కల్యాణమును చేకూర్చు
గాక:—

మోహి:—తథాస్తు!—నీవనుగోహించిన !

కుచే:—నేను కుచేలుడనువాడను ; నాకు కుచ్చితము—

మోహి:—అ - ఎవ్వరు - నిన్నెఱుంగనివారా? అదియుండనిమ్ము. సరస
సంగీతసమాలాలయైయున్న యొక్కవిలాసవతి యొంటిపాటున
నున్నతటి మాటాడింపఁజెల్లునా?

ఉ. చూడవె చేడెలక? కనులు శోభిల నెన్నఁడుగాని? యాదలన్
వేడుకనెత్తి యాసగొని ఏక్షణసేయఁగ పాడియకానె ! యే
బాడుబులై న తాజపతపంబులనేయచొ నన్యకాంతలక
ప్రోడతసంబునక పలుకఁబోయిరె? యియ్యది భక్తి భావమే?

కుచే:—సాధ్వీమణి ! అది నాతప్పుకాదు !

మ. పెనుతాలన్కఱగించి పన్నగతతిన్ వేన్యత్యమాడించియున్
తృణముల్ మేయుమ్మగీవితానములనుద్ధి తాక్షి శోభోన్నతిక
చనగా జేసి శకుంతలసంతతికి వాచాళుత్వ మిప్పించు నీ
యనువౌ గానమె ప్రోత్సహించె ననుమాటాడంగ సాధ్వీమణి !

అందును, భవదీయగానమున శ్రీనానుదేవమూర్తిని ధ్యానించు
టచే నీకును, నాకును బాంధవ్యము కలిగె ! కావుననే పలుకరింప
సాహించితి !

మోహి:—ఏమీ ! నీకును నాకును బాంధవ్యము కలుగవలయునా !
భళి ! ఎంత మంచిభగవద్భక్తుండవయ్యా నీవు ! ఏకాంతమున
సరసవిహారలీలాయత్తయైయున్న యొక్కవిలాసవతిని, యొక్కడి
కిని పోవకుండ నిలపి 'గోవిందా !' యనుచు, జపమాలఁ
ద్రిప్పుచు, నెగాదిగపరికించుటయేగాక కల్యాణమునుసైత
మపేక్షింతువుగా !

కుచే:—సాధ్వీమణి ! వాసుదేవునిభక్తులమగుటచే బాంధవులమంటిని
కాని వేరుకాదు ! ఇక కల్యాణమునుకోరుటయన్న, సమస్త
జనులకల్యాణమునుకోరుట భాగవతుల స్వభావముకాదా ?

మోహి:—ఊ - జవ్వనియగుసుందరితో కల్యాణమునుకోరుటపైతము
భాగవతులస్వభావమా ?

కుచే:—మానిసీమణి ! ఏమంటివి ?—

మోహి:—ఆ - ఏమియులేదు ! నీవు మిగుల ఛాందసుడవు ! అయిన,
కుచేలా ! అరణ్యమున, వృక్షచ్ఛాయ నిలచి కల్యాణమును
కోరిన లభించునా ?

కుచే:—కామిసీమణి ! లోకమున భగవద్భక్తులకంతయు శ్రీకృష్ణ
మయమేకదా ! అన్నిటికిని యావాసుదేవుడే కర్త ! ఆగోవిం
దుడే భోక్త ! ఆహా ! నీయందు, నీప్రతియవయవంబునందును,
తుదకు నీప్రతియలంకారమునందును మనోజ్ఞభగవన్తోహన
రూపమే కాన్పించుచున్నది కాని, నీవాకృమములందు మాత్ర
మావాసుదేవమూర్తి దివ్యమంగళాక్షరములు కాన్పింపకున్నవి
కదా యని చింతిల్లుచున్నాడ !

మోహి:—(స్వగ) ఆహా ! ఏమి యీమహానుభావుని యస్థలితదైవ
భక్తి ! నాప్రయత్నమునుమీటి నాకుపైతము వచింపరాని
భక్తిపారవశ్యము కల్పించుచున్నది ! (ప్రకా) బ్రాహ్మ
ణోత్తమా ! నీయట్టి నెఱిభక్తుల నెందఱిలో చూచియున్న
దాన ! మీతులసిమాలికలన్నియు, సుందరీజననయనకుసుమ
మాలికల కయ్యేకదా యేర్పడినవి ! మీద్వాదశోర్ధ్వపుండ్ర
నామములు కామిసీజనమనోహరకందర్పలీలాచిహ్నములై కదా
రాజిల్లును ! మీనారాయణాష్టాక్షరీమంత్రోజపమునకు మదకల
మదిరాక్షీ నీవీమోక్షసంసిద్ధియేకదా ఫలము !

సీ. విమలోర్ధ్వపుండ్రీనామముల మైధరియించి

కూటసాక్ష్యము చెప్పగోరువారు !

తులసిపూసలఁ ద్రిప్పి దొడ్డస్వీము లనంగ

నోరుల కోంపల నార్ప నరయువారు !

హరినామకీర్తనకౌ పరులను వంచించి
 పొంచి ధన మపహరించువారు
 నైరాగ్యబోధకై వచ్చు భామలమాన
 ధనము దక్షిణగాగ గొనెడువారు

గీ. మాటమాత్రంబు హరిభక్తి చాటుచుండ
 మనసు కాంతానుసక్తిని మఱిగుపఱుప
 దానధర్మంబులనుమాని దయను వీడు
 భక్తులన లోకవంచనాపరులుకాడె ?

కుచే:—హరిహరి ! కామినీమణి ! అయిన నను క్షమింపుము ! నీకింత
 శ్రమ యొసంగినందులకు నను మన్నింపుము ! భగవద్భక్తుల
 నిందించుటమాత్రము నేసేపజాల ! అయ్యో ! డైవము నీకిట్టి
 సుందరతరమైనహూపమును ప్రసాదించినందుకు, సుందరతమమైన
 భగవద్భక్తి నేల ప్రసాదింపడయ్యె ! సోదరీ ! క్షణభంగురము
 లైన సంపదలు సుఖదాయకములని తలచితివా ! ఎంత తప్పు
 తలచితివి ! నిత్యప్రకాశితనిజతత్వవిలాసుడై, నిత్యనిర్మలచిన్మ
 యనిరుపమానమూర్తియై, నిరంతరమహానందతేజో మండల
 మండితుడై, నిజమయామేయ మహామహిమాంచితుడై,
 మాయాప్రపంచవిదూరుడై, లీలామానుషవిగ్రహుడైన
 యాపరాత్పరుని, పుండరీకాక్షుని పూజింపుము ! ధ్యానింపుము !
 అదియే నీకు శాశ్వతసుఖ మొసంగగలదు !

మోహి:—వెట్టివాడా ! సమస్తసుఖముల నారాయణుఁ డిచ్చునాఁ
 సంపదయొసంగుగాక ! పోవనిమ్ము ! యజ్ఞయాగాదిక్రతువు
 లొనర్చుచేల ? స్వర్గమున రంభాద్యపురసలసమాయోగమున
 కైయేకదా ! అట్టిస్వర్గసుఖము తనంతతా నరుడెంచుచుండ,
 రంభాతరుణిని మీరు సుందరియొర్తు తనయపాంగావలోకన
 ముల నిన్ను కటాక్షింపనుండ వలదందువా ! కంటివా సంపద్యై

భవభోగభాగ్యముల ! కనుబటచేద ! చూడనైనచూడుము.
చూచియైన సంతసింపుము ! సంతసించియైన నాయట్టిలతాంగిని
వరింపుము !

(మణిహేమధనరాసులచూపును.)

కుచే:—(చిఱునవ్వుతో) అయినదా ! యివియేనా సంపదలు !

మ. తరుణీ ! సంపద లంటి వెవ్వీ ? ధనమా ? ధాన్యంబులా ? వస్త్రమా ?
కరులా ? కాంచనమా ? యివన్ని మము శోకక్రాంతులకా చేయునై
శ్వర్కముల్ ; దీన ముదంబులేదు ! కన నిస్సారంబు లీసంపదల్
హరిసాదాంబుజభక్తిసంపదయె భాగ్యం బిందు బింబాననా !

మోహి:—నీయట్టి వెఱ్ఱిబాపని కివి తుచ్చములుకావా ! అయిన నీయట్టి
ఛాందసునకు కాముకజనముతో నేమిపని !

కుచే:—కాముకజనమైననేమి ? నిష్కాముకజనమైననేమి ? శ్రీకృష్ణ
భక్తులకు సమస్తమును నొక్కటియేకదా !

మోహి:—ఒక్కటియేనా ! నిక్కముగ సమస్తమును నీకొక్కటి
యేనా ? సందియములేదుకదా ! అయిన—అన్యకాంతలును—
నీకాంతయు నీకొక్కరూపే యగుదురా !

కుచే:—హరిహరి ! కామినీమణి ! నను ఊమింపుము ! నాదారినే బోయెద.

మోహి:—(అనుబంధము. ౯) [కుచేలు నడ్డగించును]
(ప్రవేశము ! నారదుఁ డించుకదూరమున)

నార:—సత్యభామాదేనిచే పంపబడినమోహిని కుచేల్లు నై శ్వర్క
లోభమున ముంచి జయింప ప్రయత్నించుచున్నది ! కర్మకా
పకృకాల మరుదెంచినకతన నాయువు కిందు శుభమే కలుగ
గలదు ! నేనిందేయుండి తిలకించెదగళ్ళ !

మోహి:—ఆగుమాగుము ! కుచేలా ! తొలుత మదనశరపీడితనగు నాకు దారిచూపి, పిదప నీదారిని నీవు పొమ్ము !

కుచే:—నిక్కమా ! నేచూపినదారి నాశ్రయింతువా ! —

మోహి:—తప్పక నాశ్రయించెద ! ఏదీ సుఖదాయకమగుదారి !

కుచే:—అయిన గాంచుము ! జననమరణహూపసంసారమునకు దూరమగుదారి ! ఈషణత్రయముల బావుదారి ! పునరావర్తిరహితమగు పురమునుచేర్చుదారి ! కలిమికలవారకాంచనేరనిదారి ! కలిమిరేనిని గాంచుటకు శుభమగుదారి !

చ. దోరుకనిదారి యెవ్వరును తొంగి కనుగొన నట్టిదారి బల్ దురితము బాయుదారి యిహదుఃఖము లొందనిదారి సరిస్పృతికొనరగనిదారి భాగవతవర్షులు కోరెడుదారి శ్రీహరిన్ దరికొనుభక్తిరూపమగు దారియె నాదగుదారిభామినీ !

మోహి:—అదారి పెడదారి ! నీయట్టివేషధారులకు లోకవంచనార్థముపయుక్తమగుమాటలదారికాని, నితరసుఖదాయకమగుదారి కాదు !

చ. విరసపుదారి మూర్ఖులగువృద్ధులుకోరెడుదారి సౌఖ్యముల్ పరగనిదారి క్లేశములబాధిలుదారి యువానులెల్ల నా దరమున కోరరానిపరితాపము గూర్చెడుదారి తిండిలే కరయ కృశించి మాడి మృతులౌటయె నీదగుదారి ! భూసురా !

కుచే:—బేలా ! తుదకు నరకయీతల ననుభవించునపుడే న నిన్ను రక్షించుదారి నాశ్రయింపవా !

మోహి:—వెట్టివాడా ! అనన్నియు మూర్ఖులవిశ్వాసములు గీ, కలదా ? లేదా ? తుదకు నరకంబు యెవ్వఁ డెఱుఁగు ? మూచివచ్చినవార లెవరు ? చచ్చి

న తరువాత నేమోకల్లు ననుచు నివుడె
వలచిపైఁ బడుసిరిఁద్రోయు పండకలఁడె !

బిశ్వర్యము నీకు హేయమా ! ఔను ! ఏలకాదు ! నీవును,
నీనందనులును, తినుట కన్నములేక, కట్టుట కింతవసనమేనియులేక
దివదిన మింతింతమాడి కృశించుచున్నను నీకది కాన్పింపదుకాఁబోలు !
ఇదియే గృహస్థధర్మముకాఁబోలు ! ఆజన్మము రక్షించెదనని అగ్ని
సాక్షిగ ప్రమాణమొనర్చి గైకొన్నయర్థాంగినిని మలమలమాడ్చు
టయే ధర్మముకాఁబోలు ! ద్విజకులలలామా ! నామాట వినుము !
ఈ వేదాంతనచనములన్నియు కాటికి కాలుచాచియున్న మూడుకాళ్ల
ముమసలులకుఁగాక నీయట్టివారి కెన్నటికిని నన్వయింపవు ! 'కృష్ణ !
కృష్ణ !' యని యూరకవాపోవకుము ! నీవెంత మొఱవెట్టుకొన్నను,
నీకృష్ణుఁడుకాని, నీగోవిందుఁడుకాని మీకష్టములనుండి నిన్నుద్ధరింపఁ
జాలరు ! కావున నీజపమాలను పరిత్యజించి నీకృష్ణాజిన మావలపార
వైచి, నన్ననుసరింపుము ! విశ్వసింపు మీయైశ్వర్యమును ! నమ్ము
మీసంపదను ! మదీయతారుణ్యలావణ్య సౌందర్య వారాసినున్నాతుఁ
డవై మన్మథదీక్షవహింపుము ! నానర్వసంపదల నీయధీన మొనర్చెద !
కుచే:—ధిక్కారము ! నీయైశ్వర్యమునకు ! మగువా ! నీవా హరి
భక్తులను నిందించుదానవు ! నేనా హరిభక్తులను పూజించు
వాఁడను ! నా కాశ్రీరామభద్రుఁడే తారకము—మదీయసి
ధానము ! భాగవతపురందరులే మామకసోదరులు—వైరా
గ్యమే పరమైశ్వర్యము—శాంతిదాంతులేపత్నులు. జ్ఞానవివేక
భక్తికళలే పుత్రపుత్రికలు ! ఆవాసుదేవుఁడే కల్లయందునా !
అదే తిలకింపుము—అందు—మాక్తాండమండలమధ్యసింహాసన
ముననున్న యాజగదారాధ్యుని—పరికింపుము ! అదే—
దిగంతకాంతాక్షీరసదీ కాంతమధ్యవీచికలయందు—సమాస్రఫణి
ఫణామండిత మహానీయమణి గణకిరణిమ్మీతిత శేషాహిపర్యంక

ముస — వైసతేయపవమాసనందనపవిత్రఖరశతప్రతివిరాజన్నిజ
 చరణసళినవినిస్సరత్ యోఘనీసముత్తుంగతరంగసమ్మేళితనారదా
 దినకానిముఖవినిస్సృత్త్రాత్రాజేగీయమాసదివ్యకల్యాణగాత్రుండై -
 ఇందిరామేదినీదేవి హస్తవిన్యస్తచామరసమాదోళనరణత్మణి
 కంకణమంజులమూర్తియై — సకలోపనిషత్సారసమాలోలనిజా
 వతారలీలావిలాసుండై — పరమభాగవతవిరక్తిభక్తిసమాయుక్తి
 సంతుష్టశిరస్తలవిన్యస్తనిజాభయహస్తుండై — ప్రశస్తుండై —
 రమావినోదియైయున్న యాపరాత్పరుని—దర్శింపుట, పూజిం
 పుము. ధ్యానింపుము. నిర్మలమైన భక్తియోగమే జనులందఱు
 కును పరమభాగ్యము! ఆరమాపతి యనుగ్రహమున యీ
 కుచేలునియందున్న భక్తిదేవతయే నన్నావరించు నుగాక—
 అనుగ్రహించునుగాక!

[మోహిని పరమభక్తాగ్రేసరయై కుచేలునిపాదములంబడును.]

(అనుబంధము. ౮)

మోహిని:—మహాత్మా! క్షమింపుము. నీయవాఙ్మనసమహిమ నెఱుగక
 కడువపచార మొనర్చితి—

కుచే:—సోదరీ! లెమ్ము. అందఱిని క్షమించుటకును, రక్షించుటకును,
 నాపుండరీకాక్షుండే కర్త! మనమిరువురమును నాపరాత్పరుని
 ధ్యానింతుము!

(అనుబంధము. ౯ నారదుండు మందహాసమున తలయూచు
 చుండ నిష్క్రమము.)

(యవనికపడును.)

చతుర్థ రంగము.

[విభి-ప్రవేశము నారదుఁడు-అనుబంధము. ౧౦]

నారదుఁడు:—మా మామలముచే తవిలి, త్రిగుణములచే బాధితులైన సామర జనముఁబోలె నెంచి, కుచేలుని పరీక్షింప నమకట్టినమోహినికి చక్కనియపదేశమే లభించె ! ఆయను కర్మపరిపక్వముచే నందున్న కాలుష్యమును బాసి, భక్తితత్పరయై, యాజగదా రాధ్యుని గొలువ వసంబులకు తపంబునకై వెడలె ! కాని— సత్యాదేవిమాత్ర మింకను తనపట్టుదల మానలేదు ! అయిన కుచేలుని పరీక్షించుటయన్న సామాన్యమా !

చ. నలువ లిఖించినట్టి పరిణామము మాన్పగవచ్చు భూధరం
బుల తొలఁగించి భూమిని నభోగతిఁ ద్రిప్పగవచ్చు మృత్యువునన్
నిలుపఁగవచ్చు వారినిధి నిర్జలవకాశటు చేయవచ్చుగా
కలరి కుచేలుభక్తిపథ మాపఁగ నేరికి నైన శిఖ్యమే !

[లోక - అనుబంధము. ౧౧ లోని చరణము] ఓహో ! సాధు వ్రలువచ్చుచున్నట్లున్నది ! నాకు చూడ వీరు కుచేలుని పరీక్షానాటక మున నాజగన్నాటకసూత్రధారెచే కల్పితపాత్రలని తోచెడిని ! కానిమ్ము ! దీనిచే నాభాగవతశిఖామణి సందియములబాసి లోకము నకు నిరవచ్ఛిన్నభక్తి యోగమహామహిమను బోధింపఁగలఁడు ! నే నిందే యుండి యీమితనాటకమున ప్రేక్షకుఁడ నయ్యెదగాక !

[ప్రవేశము ! ఇద్దరుసాధులు ! అనుబంధము ౧౧]

1. సాధు:—జయవాసుదేవ ! జయద్వారకావాస !
2. సాధు:—జయగోవింద ! ముకుంద ! నందనందన !

[ప్రవేశము! కుచేలుఁడు - యెదుటనుండి]

కుచే:—సాధువులారా! వాసుదేవభక్తాగ్రేసరులారా! ఇదే కుచేల నాముఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు! మీదర్శన మారమా నాభునిసందర్శనమేకదా!

1. సాధు:—వాసుదేవానుగ్రహప్రాప్తిరస్తు! భో! కుచేల! తావక ముఖతేజస్సంపదాభవంతంభాగవతశేఖరమితిమన్యే ఆధికసంతోషనిమగ్నావయం!

కుచే:—భో! సాధూ! శ్రీమతాంకుత్రవావసతి: ! కస్తూభాగమనం! కస్మిన్నివేశ: ! కోవాభాగ్యవాన్ భవదీయసమర్చనేన?

2. సాధు:—భో! భక్తాగ్రేసర! మాదృశానాం భిక్షూణాం కుత్ర)వనియతవసతి: బూహి!

1. సాధు:—భో! గృహస్థచంద్ర! భిక్షాండేహి! భిక్షాండేహి!

కుచే:—భో! తత్ర భవతాం! భవతాం! కరుణాయామదీయగృహే మామకభిక్షాన్నపరిగ్రహణేనోహం! అనుగృహీతోహం! తామిరువురును తప్పక నాగృహుబున కరుదెంచి, యావాసు దేవుఁ డొసంగునాతిభ్యమును స్వీకరించి, నను ధన్యునిచేయ వేడువాఁడ!

1. సాధు:—అహో! సుతుష్టావయం! శ్రీవాసుదేవ: కరమోహార భావ: త్వయి అనుగృహ్ణాతు! జయ! నందవందవ!

[అనుబంధము ౧౧] [సాధువులు పాడుచు నిష్క్రమము.]

కుచే:—[సంతసమున వారికి సాష్టాంగప్రణామ మాచరించును. అతఁడు జారవిడిచినధాన్యపుమూటను శునకమెత్తికొని పోవుచు కైకొమ్ము! (పోవుచున్న శునకమునుఁ జూచుచు— ముదహాసమున—మోకరించి) కృష్ణా! కైకొమ్ము! సర్వము నీయదియేకాదా! వెట్టివాఁడా! నీవు కనికరించి, ప్రసాదించిన ధాన్యపుమూటను కైకొన నీకంత భీతియేల! ఇందుచు చౌర్య

మేనా! మున్న సోమకాసురునిచంపి వేదముల నపహరించిన తఱి యలవడినచౌర్యగుణము, గోకులమున గొల్లవారిండ్లలో వెన్నపాల్మీగడల నపహరించుటను, పదియారువేలశోపికావస్త్రా పహరణమునను దానుడగు నీకుచేలునిహృదయ మపహరించుటతోడను తృప్తిజెందలేదా! నీనై జమది! ఎందుకు మానెదవు! (ఏదియో ఘోషకమునకువచ్చినవానివలె తటాలున ఖిన్నుడై) ఆ—ఆ కృష్ణా! దేవాధిదేవా? వాసుదేవా! ఆగుము! ఆగుము! ఇంచుక ఆగుము! అయ్యో! మిత్రమా! అవి నీవారధాన్యపుగింజలుకాని రుచిరతరపరిపక్వఫలములు కావే—ఆగుము. (పోబోవ)

నార:—[కుచేలునాపుచు] కుచేలా! యిదియేమి? వాసుదేవుఁ డెవరు? పోవు టెక్కడికి?

కుచే:—ముసీంద్రా! నాదేవదేవుఁడు పోవుచున్నాఁడు విడువుఁడు!

నార:—సీదేవదేవుఁ డెవఁడు? ధాన్యపుమూట నపహరించినది శునకము కాదా?'

కుచే:—కాదు - కాదు—నాకూర్మి చెలికాఁడు! నాదేవదేవుఁడు—నావాసుదేవుఁడు!

నార:—ఏమీ! నీపాలిటి కావాసుదేవుఁడు శునకమయ్యెనా!

కుచే:—సందియమేల? ఒక్కశునకమునందేనా?—

మ. నదులకా నాదములకా నదీజలములన్ సవ్యాంబుజాతంబులన్
 పొదలకా పల్లములకా ఖగంబుల మృగీపోతంబులన్ జంతులన్
 మదనాగంబుల సర్వభూతముల పద్మాక్షుండు కృష్ణుండు నె
 మ్మది వ్యాపింపఁడె? విష్ణురూప మిదమన్ భవోక్తినాలింపవే!

నార:—అట్లనా! అయిన నీకృష్ణుఁడే నీధాన్యపు మూట నపహరించె
 గదా! దానికై నీకేల చింత!

కుచే:—మునీంద్రా ! అదికాదు నాయాశయము !

గీ. పక్షములుకావు వన్యనీవారధాన్య

ములు కడుసుకుమారుండు మామరహారుండు

వాని భుజియించి తానెంత బాధపడునా ?

బొజ్జలోనున్నలోకముల్ పొగలగనునా ?

అయ్యో ! నన్నేల యింతవఱ కాపితిరి ? నావేణుగోపాలు

డప్పడే యగోచరుడయ్యెనే ! అక్కటకటా ! అపక్షములై నయానీవార

ధాన్యము లారగించిన యాకౌస్తుభభూషణున కెంత బాధకలుగునో

కదా ! ఆ—ఆ—కృష్ణా ! మునివరదా ! అదే ! అందున్నాడవా !

గైకొ మ్మీసంభారముల ! గైకొ మ్మీమధురతరమధువును ! స్వీకరింపు

మీఘలరాసిని ! అనుగ్రహింపు మీభక్తుని—(నిష్క్రమము)

నార:—ఆహా ! ఏమి యీకుచేలునిభక్తి ! సమస్త భూతములను శ్రీ

హరిరూపములుగ గాంచుచున్నాడు. అక్కటా ! మానస

మంతయు శ్రీకృష్ణునియందు యుంచి—

సీ. పడుచు లేచుచు మీదివలువ జారుచునుండ

పరువెత్తు ‘శ్రీహారీ పాహి’ యనుచు

యెదురైన జంతుల కెఱగి చేతులమోడ్చి

వీనుడై! ప్రార్థించు తిను మటంచు

నిలచి పెన్నిధిగన్న నిరుపేదకై వడి

ఆకసంబును జూచి యట్టై నవ్వు

తలయూచి యంతలో యెలుఁగెత్తి హా ! యని

యఱచి తాపసిపాపకరణి నేడ్చు

గీ. పిలచు పొరలాడు ధరణిపై పలుకకున్న

బాదుకొనుతల రక్తంబువచ్చుదాక

యెగురు నృత్యంబు సలుపు తానేడ్చు మరల

నడుచు నున్నత్తుభంగి నేమందు నార !

అదేపాపము ! అయిన—ఆహా ! యిదియేమి ! మఱల దీనవద
 నుండై వచ్చుచున్నాఁడు ! [[ప్రవేశము ! కుచేలుఁడు]
 కుచే:—

సీ. తియ్యనిపల్కులఁ దేల్చినసుగ్రీవు

ఘనరాజ్యపదమిచ్చి మనుపలేదె ?

పేరానపాపియై 'నారాయణా' యన్న

కలుఘనజామీఖు కావలేదె ?

అతిశాలుండై నిన్ను నుతియించు ధ్రువుని యా

ఘనపదంబు నొసంగి మనుపలేదె ?

ఎంగిలిపండుల నిచ్చివశబరికి

యిచ్చమై సాయుజ్య మివ్వలేదె ?

గీ. కావు మనిన కాకాసురు కావలేదె ?

నౌక నడపినగుహలు దయ నరయలేదె ?

నేనొనర్చిన యపరాధ మైననేమి ?

కరుణ పాలింపవలదె యోషరమపురుష !

పరమపావనా ! పతితపావనా ! నేను పరమపాతకి నగుటకతననా

నేనొసంగుమాతిధ్యమునుమాత్రము స్వీకరింపకయేపోయితివి ! పో

శుద్ధభక్తివిహీనుఁడ ? నని నీవే త్రోసిపుచ్చిన నన్నిక దరిజేర్చి యాద

రించువా రెవరు ? కృష్ణా ! శరణాగతభరణా ! ఎన్నిపాపములున్న

నేమి ? ఎన్ని దుర్వారపాపకదంబులున్న నేమి ? శృతివిరోలంకరణ

ములై , భవాబ్ధిసంతరణములై , యఖండ కై నల్యపదవీవశంకరణము

లైన నీచరణచలినముల నాశ్రయించినాఁడ ! దీనముగ వేడువాఁడ !

హే ! పద్మేక్షణ ! హేదయాజలవిధే ! హేవేదవిద్యాప్రభో !

హే ! దీనావస ! హేముకుందవరదా ! హేభక్తకల్పద్రుమా !

హే ! గోపాలక ! హేసురార్చితపదా ! ఆర్తార్థ నిర్వాహణా ! ॥

హే! భక్తావన! హే! యశోదతనయా! మాంసాహిణీకేశ్వరా!

[పడుచు - లేచుచు - నిష్క్రమించును]

నార:—బౌరా? ఏమి యీతనియస్థలితడై వభక్తి. ఇంట నందఱు నాకటమాడుచున్నను నతిథుల నాతిథ్యమునకై యాహ్వాన మొనర్చినను, మనమున నీతని కాచింతయేలేదు! ఇదియేమి! మఱల సంతోషవదనఁడై యిటు వచ్చుచున్నాఁడు!

[ప్రవేశము! కుచేలుఁడు - సంతసమున]

కుచే:—ముసీంద్రా! ముసీంద్రా! ఆవాసుదేవునికృపామహిమయెట్టిదో గాంచితిరా! శేషించినఫలాదులసైతము స్వయముగ తానే నా హస్తమునుండి గ్రహించి నను ధన్యునిచేసెను!

నార:—ఏమీ! శ్రీకృష్ణమూర్తియే యిచ్చటికి వచ్చెనా!

కుచే:—బౌను! ఆనందనందనుఁడే స్వయముగ నేతొచి, నాయాతిథ్య మును స్వీకరించి, నను ధన్యునిచేసెను!

నార:—నీవిప్పుడేకదా యిందుండి వెడలిసిది! ఇంతలో ద్వారకలో నున్న శ్రీకృష్ణమూర్తి యిచ్చటి కెప్పు డేతెంచెను? నేను చూడనేలేదే?

కుచే:—మీరు చూడనేలేదా! ఇప్పుడే ధేనురూఁమునవచ్చి యుం డెనే?

నార:—నీధాన్యమును గోవు స్వీకరించెనా! నీకింకను యీహిచ్చివదలి నట్లులేదు! అదియుండనిమ్ము! అతిథుల నాతిథ్యమున కామంత్రణ మొనర్చితివికదా! ఉన్నధాన్యముల శ్రీకృష్ణుఁడని శునకమున కును గోవునకును పెట్టితివి! ఇంక రాఘవునిగతి?

కుచే:—ఆనందనందనుఁడు!

నార:—ఆకలిచే మాడుచున్న పసిపాఁలుకు దిక్కు?

కుచే:—ఆవేణుగోపాలుఁడు !

నార:—అతిథులభోజనముకు దారి !

కుచే:—ఆగోవిందుఁడే సమకూర్పఁగలఁడు !

నార:—కుచేలా ! నిన్నేమందును ! నేను సర్వసంగపరిత్యాగియగు
సన్న్యాసిని ! నిస్సంగుఁడను ! అయినను నీకుటుంబమున లేని
చింత నేనాపాదించుకొనుచుండ, నీవు గృహస్థుఁడవై, యొక
కుటుంబము నీపై నాధారపడియుండ నిస్సంగుఁడవై యున్నాఁ
డవు !

కుచే:—మునీంద్రా ! అతిథు లానందనందనుని స్వరూపులేకదా !
ఆదేవదేవునిస్వరూపులగు నతిథుల కాదేవదేవుఁడే సమకూర్పఁ
గలఁడు ! నాకేల చింత ! రండు ! ఆనందనందనునిధ్యానింతము !
(అనుబంధము ౧౨)

(నిష్క్రమము)

శ్రీ

భక్త కుచేలనాటకము.

ద్వితీయాంకము.

ప్రథమరంగము - కుచేలునిగృహము.

[ప్రవేశము ! వామాక్షి ! ఉతికినవస్త్రములు భుజమునను - నీటితోనున్న మట్టిబిందెతో - వెంట బాలబాలికలు వచ్చుచుండ!]

(అనుబంధము. ౧౩)

వామా:—కుమారులారా ! ఇంచుక తాళుడు ! అందుపవేళించి పాఠముల చదువుచుండుడు !

1. బాల:—అమ్మా! ఆకలియగుచున్నది! నిన్న తెల్లవారినుండి మా కేమియులేదు—

2. బాల:—అమ్మా ! మాయన్న రాఘవుఁ డేల పరుండియున్నాఁడు!

వామా:—తన యా! ఏమియులేదు పొండు (బాలకులు నిమ్మకాయము) అకటా! జగదీశ్వరా! ఇంకను మాపై కరుణకలుగదా ? త్వడేక శరణులమైన మాకు నీవే యిట్టికష్టము లొసంగిన మమ్మిక రక్షించువారెవరు ? అన్నాహారములులేక వాపోవుచు ప్రాణా పాయస్థితియందున్న యాపసిబాలుని—రాఘవుని గాంచి యెట్లూరడిల్లుదు! సమంచితవస్త్రా భరణము లొసంగకున్నను తుద 'కాకలి—యాకలి!!' యని యాక్రందన మొనర్చుప్పిల్లలకు తల్లినై—పట్టెఁడన్నమైన నివ్వఁజాలకున్నానుకదా ! అనాథ రక్షకా! పరమేశ్వరా! అనేక జీవనంతతి కాహారము కల్పించి

రక్షించు నీవు మమ్ముమాత్రం మేల యుపేక్షించితివి? మేమొస
 ర్చిన పాపమొననేమి? నే నమూల్యాంబరభూషణాదులకోరన్న!
 ధనకనకవస్తువాహనాదుల వాంఛింపను — కాని — ఆకలిచే
 మాడు పసికూనలకు తల్లి నై పట్టెడన్నమొస కోరరాదా?
 అక్షటా! తొలిజన్మమున మేము సంతరించినపాప మెంతకలదో?
 దీపదయాపరుడగు నాడై వమునకు సైతము నిర్దయాస్వాంతము
 కలిగెగా! అనాథపాలకా! ఈపసిపాలసంతాపము చూచి
 సమస్త భూతసంతానమే వగచుచుండ తల్లినగు నే నెట్లార్తును?
 దీనరక్షకుడను నీబిరు దెందువోయె? జగతీతలమున మేము
 మనరాదో?

ఉ. నీవు దయాపరుడ విక నేను దరిత్రసతికా జనార్దనా!
 నీవు జగత్కృతివి విక నేను ననేకతనూజమాత దీ
 నావసుఁ డీవు నేను కడుపంటుచు 'నన్నమొరామ!' యుచు వా
 పోవుచున్న దీన తలపోయగ నీవును నేను బాంధవుల్
 పావన! బ్రోవకున్న మరబంధుత్వకై న కొఱుతగల్గదే?

[సీ)వేశము! రాఘవుఁడు! తూలుచు]

రాఘు:—జరనీ! ఎదున్నదానవు! నేరాజులను—నచువజాలను.
 వామా:—అయ్యో! కమారా! ఆహారములేమి, కోప్పిల్లి మూర్ఖిల్లి
 పరున్న వాఁడ వేల లేచివచ్చితివి!
 రాఘు:—అమ్మా! బంధువులు! ఆస్త బంధువులు వచ్చియున్నారు.
 వామా:—అయ్యో! నాయనా! యిదియా నీసంతోషమునకు కార
 ణము? ఇంట నాలుగుదినములనుండి యాహారములేక మీ
 రందఱు మాచుచుండ బంధువులరాక నీకామోదదాయకమా?
 రాఘు:—తల్లీ! వారు సామాన్యబంధువులని తలంచితివా?

ఉ. బంధ మెఱుగకక హరిరమాధవు గొల్పెడిపుణ్యలోకసం
 బంధులు జన్మసార్థకతవారక నిచ్చెడిబంధు లెంత ని
 ర్బంధమొసర్చినక ధరణిపాపులచేరని కల్మిలేమికిక
 బంధులు మాదుపుణ్యమున వచ్చిరి ధన్యులచేయ నమ్మరో !

వామా:—పోవనిమ్ము ! నాయనా ! వారైన నేరీ !

రాఘ:—పిలచుకొనినత్తునా ! (పోయి సాధువుల తోడ్కొచ్చును.)

వామా:—సాధువులారా ! తాము స్నానాదిక్రియల నిర్వర్తించి, మా
 యాతిభ్యమును స్వీకరింపవేడుదాన !

1 సాధు:—సాధ్వీ ! మీ యూదరణ కెంతయు సంతసించితిమి ! మేము
 మాయనుష్టాసమును నిర్వర్తించివచ్చెదము ! [నిష్క్రమింప] (అను
 బంధము ౧౪)

వామా:—నాయనా ! రాఘనా ! వీరాబంధువులు ! వీరిరాకయూ నీ
 కామోదదాయకము?

రాఘ:—అమ్మా ! మానవునకు నిక్కంపుబాంధవులు వీరే యని మా
 తండ్రి వచింపఁడా ! తల్లీ ! వీరిరాకచే కలిగినసంతసమున కాఁ
 బోలు నా కాయాసముసైతము కనుపించదయ్యె ! ఇప్పు డేటికో
 శరీరము వివశమగుచున్నది ! పాదములకు శరీరమును భరించు
 శక్తి యంతకంతకు తక్కువయగుచున్నది ! నోట—తడి ఆరు
 చున్నది ! చాల—అమ్మా ! చాల ! మాతండ్రి పురాణము
 చదువువో వచించుచున్న మరణావస్థ యిదియే యగునా !

వామా:—అమంగళము శాంతించుఁగాక ! అయ్యో ! కుమారా !
 నాల్గుదినములనుండి యాహారములేమిచే నించుక నాయాసము
 గల్గినమాత్రమున నిట్టిమాటలాడవగునా ! అచిరకాలముననే
 మీజనకుఁడు నీవారధాన్యములతో రాఁగలఁడు ! అపుడు

కడుసార భుజయితువట లెమ్ము ! యిప్పు డించుక విశ్రాంతి
గై కొని—

రాఘు:—అమ్మా ! విశ్రాంతియా ! కానిమ్ము ! నాకిక శాశ్వతవిశ్రాం
తియే కలుగకలదేమో యెవ్వడెఱుగు? అమ్మా ! అనైపు
మాడుము ! ప్రసంజము చాల సుందరమైచది ! తల్లి ! యిట్టి
సుందరతరస్రీపంచమును, నిన్ను, జనకుని, పసిపాపల నందఱిని
వీడి మరణించుట చాల కష్టమునుచూ ! అయినను, విధిలేదు !
అపరాత్పరునియాజ్ఞ ప్రసన్నిల్లియే తీరవలయుకదా !

వామా:—కుమారా ! నీవిక యిట్టిమాటలచే బాధించిన నే నిం
దుండజాల !

రాఘు:—నలమ - అమ్మా ! ధోవలమ ! నేనిక విశేషకాలము బాధించ
జాలరు లెమ్ము ! జుసీ ! అక్షైపుమా వితివా ! అదిగో—

గీ. పుణ్యగ యీగనాక్షమునుండి భాని కిరణ
ములజే ! తలిరాకుపై హినుజలములందు
పడుదు ముత్తైములై దోచె ! భళి ! ముసుందు
మహిను గాతునే కేపు నోమాత ! మఱల !

అమ్మా ! మరణించిపదప నేమగును?

వామా:—అయ్యో ! కుమారా ! ఏమాటల మరసార నాడితివి
తనయా !

సీ. చెలున రుచెక్కుల నులిమినపార్లారు
టానశంబున నింకమానలేదు
విరువారితనియందు ననువుసూక్ష్మల క్షణ !
'శ్రీహరి !' యనుచు కీర్తింపలేదు
ప్రేమచే తండ్రి నేర్పినవేదకాకంబు
సగమైచమవుట ముగియలేదు

మనసార నాచెంత మాధవుకళలను

విని భక్తి బాష్పముల్ విడువలేదు

గీ. కులము వెలయించి సత్కీర్తి గొలుపలేదు

మమ్ము కనలేదు మమతల మనలలేదు

పదియు మూడవయెటనే మమ్ముబాసి

యకట ! రాఘవా ! మరచింతు ననగ నగునె ?

రాఘు:—అమ్మా ! మరచితి. అతిఘులభోజనమునకై యేమాలోచించి

తివి. జనకుఁ డింకను వచ్చుటకు ఆలస్యముగునేమో? పాపము

క్షుదార్తులయిన యతిఘు లాతిఘ్యమునకై తపింపరా?

వామా:—కుమారా ! నేనేమొనర్తును. ఇంట నొకధాన్యపుగింజ

యైననున్న కులశేఖరుఁడగు నిన్నిట్లు నాచేతులార మృత్యుదేవత

కర్పింతునా? ఇంక పొరుగింటికిపోయి తుదకు హేయతరముగు

దాన్యవృక్షికై న నమ్మతింది యింతధాన్యమును సేకరించుకొని

తెత్తమన్న నిన్నిట్టివశలో విడిచిపోవగలనా?

రాఘు:—ఇదియూ నీసందియము ! అమ్మా ! ఎట్టిపామరమునఁ బడి

పోవుచున్నావు. పుత్రవ్యామోహమున నీచేయవలసినధర్మకృత్య

మును మానెదవా? తల్లీ ! నీధర్మముతప్ప నీ వీలోకమును

వీడుతరి నీపుత్రకులు వెంటవత్తురా? అమ్మా ! నీకు నేను

వచించువాడనా? కాని—

ఉ. రా లోకరై నవెంట కనరా రెవరున్ మనలేమి వేళలో

చేరుదు రెల్లవారు సిరిచేరినవేళలొ మృత్యువాతదా

చేరువొ నాస్మశానమునుచేరి తమంతనెపోదు రిండ్లకుకా

వారకపాపపుణ్యములె వచ్చును ప్రాణులవెంట నమ్మరో !

వామా:—తనయా ! నీసుజ్ఞానవచనములకై సంతసించునా? దుఃఖం

తునా? విధిలేదు. పోవనేవలయు, కాని—

రాఘు:—అమ్మా ! ఇదియా ! నీధైర్యము పోవనిమ్ము. నీవు నాచెంత
నుంటిననుకొమ్ము. ఆపరాత్పరుడే నా కీదినము అంత్యమే
లిఖించియున్న నీవు తప్పింపగలవా?

గీ. మరణమొ సుఖమో కష్టమో ప్రాప్తమేదో
కలుగదేదైన కంజాక్షుకరుణలేక
సంచు మాత్రనూరట నందియైన సాధు
పూజనముసేయ కడగు మో పూజ్యచరితా !

వామా:—అకటా ! లోకమున తమకుమారులు రోగాదులచే బాధ
పడుచుండ గాంచి, దుఃఖించుటకైన నోచనితల్లుల నెందైన
గంటిమే? తుదకు పక్షిమృగసంతానమునందైన ఎప్పుడైన ఎందైన
ఆకలిబాధచే చచ్చుట వింటిమే? ఆకలిబాధచే పేగులుమాడు
చుండ విలపించుపుత్రుల చూడజాలక — వాపోవుటకైన వీలు
లేనిజనయిత్రుల నెందైనగంటిమే? తననూ ! నీసంతాపమునకై
పోగల్గుదునా? ఇపు డతిథిపూజ కేమియు లేమికై వగతురా?
సర్వేశ్వరా! శ్రీకృష్ణా! నీభక్తుల మమ్మెట్టివిషమసంకటములపాలు
చేసితివి. ఇదియా ! నీభక్తవాత్సల్యము యిదియా ! నీశరణాగత
రక్షణము. కట్టా దైవము నేల నిందించుచున్నదానను ! పరమే
శ్వరా! దీనబంధో! నాకుమారుడౌనను మరణుడై యున్నాడు
కదా యనుసంతాపభరంబున నిన్నేమైన ననియున్న ఊమిం
పుము ! భవనీయస్వరూపులగు నీయతిఘట తనియించుటకంటె
మామకనందనుని ప్రాణాపాయస్థితి నాకంత యెక్కుడుకాదు !
గోవిందా ! ముకుందా ! అంతయు నీవే ! అందఱిని కాపాడు
వాడవు నీవే ! నీవులేకున్న—నీదయారసదృష్టియే లేకున్న
నేనిందుండిమాత్ర మేమొనర్పగలను. ఇదే ! నీస్వరూపులగు
నతిథిదేవతల తనియించుటకై దాస్యనృత్తికైన సమ్మతించి పోవు
చున్నదాన ! మాకతిథినేవాభాగ్యమును చేకూర్చుము ! ఇదే

నీవొసంగిన యీ కుమారుని నీకే యప్పించిపోవుచున్నదాన !
 సకలచరాచరవస్తు సంచయములారా ! సకలాంతరబాహిరపరి
 మాణులారా ! యమవరుణా నిలవలతాశనాదిదేవతా
 విసరములారా ! మీరు—సర్వేశ్వరునిచే సృజింపబడి, సతత
 ధర్మరక్షణ నేయ నియుక్తులైన మీరు—కేవలధర్మానుపాలన
 మునకై—ధర్మదీక్షాబద్ధులై యేగుచున్న నేను నాకుమారుని
 మీకప్పించి పోవుచున్నదాన ! నేమజలివచ్చువఱ కీ బాలుని
 వీడిపోవకుండు. మీరే రక్షింపుండు—సర్వేశ్వరా !

శా. నీపూజారతి నీజపంబు తపముకొనీనామసంకీర్తి నీ
 రూపధ్యానము చేయుభక్తుని కుమారున్ నీకునర్పించినా
 నాపన్నుకొదయబ్రోచెదో ? కఠినతనె యాత్మంబు చేకూర్చెదో?
 నాపాపం బది యెంతయున్నదియె? కృష్ణా ! మాధవా ! కావవే!

[నిమ్మమము - యవనిక పడుచు]

రెండవరంగము ! కరటకశాస్త్రిగృహము.

[నగోజిని యొకయాసనముపై నుపవేశించి వీణాతంతులు సవరించుచుండును
 ప్రవేశము దీక్షితుండు]

దీక్షి:—అక్కయ్యా ! నాపెండ్లివిషయ మీవేళ యేదో యొకటి తేలి
 తీరాలి ? ఎప్పుడడిగినా మాబావ కరటకశాస్త్రి, యేదో యొక
 దొంగసమాధానము చెప్పడమేకాని, మాకుచేలమామ
 కూతురు సుందరాక్షిని పెండ్లిచేసేమాటే యెత్తండు మాట్లా
 డకు—ఏం !

[ప్రవేశము ! కరటకశాస్త్రి గోపమున]

కరట:—ఏమి యీ కుచేలనియాధ్యత్వము ! ఏమి వీనిగర్వము ! ఆ !
 నాబావమఱది యగుదీక్షితునకు తనతనయయందు సుంద

రాక్షి నొసంగడంట ! కానిమ్ము ! వీనిగర్వ మణంకకున్న నే
కరటకళా ప్రేమా ! [సరోజినివైపు వీక్షింప—సరోజిని పాడుట
కుఁద్రమించును. అనుబంధము. ౧౨] ప్రేయసీ ! సరోజిని!

సరోజిని:—(చూట్టాడక పాడుచుండును.)

కర:—(చెంపకేగి) సరోజిని ! సరోజిని !

సరోజిని:—(వేరొక్కవైపు తిరుగును.)

కర:—అలికుంతలా! (ఆమె సమక్షమునకుపోయి) దేవీ!

(సరోజిని మఱియొక్కవైపునకు తిరుగును.)

దీక్షి:—చూట్టాడను! ఈవేళ మా అక్కగారు చూట్టాడరు!

కర:—(సరోజిని సమక్షమున కేతెంచి) ప్రేయసీ ! ప్రేయసీ ! (ఆమె
యొక్కవైపునకు తిరుగ, కరము గ్రహించి) దేవీ! దేవీ!

సరోజిని:—అబ్బ ! చేయిండువును ! (విడిపించుకొని) మీకరగ్రహణమున
కలిగినబాధ నప్పుడప్పుడు జ్ఞాపకముచేయుచునే యుంకవల
యునా ?

కర:—ఏమీ! మృదులములైన నాకరములచే—

దీక్షి:—అహాహా! ఏమిమృదులములు బాబు! పిడకదిమ్ములు!

కర:—దేవీ! నేను పిలచుచుండ వినిపించుచున్నదా !

సరోజిని:—ఆ వినిపించుచునే యున్నది! నేను వడ్డమస్థాయినిపాడుచుండ
తాము సప్తమస్థాన మలంకరించి, వీణాతంత్రులు తెగునట్లఱ
చుచుండ వినిపింపకపోవుటకూడనా ! నా సంగీతాభ్యాసమున
కేమో యభ్యంతరము కల్పించితిరికదా! ఇక తమఘనకార్య
మేమో యూహింతు ! తమపాదదాసి యి లకింప పిద్దముగ
నున్నది !

కరః—అబ్బ! ఎందు కీనింబాగర్భితవాక్యములు! చూడు! ససారాంగనవుకదా! ఎప్పుడును సంగీతాభ్యాసముతో కాలము గడవిన స్త్రీ?

సరోః—రాలనైన కఱగించుసంగితమే మీకు రుచింపదా? అయిన నది నిక్కముగ నాయన రాధమే! సుసారాంగన యెప్పుడును యేమిచేయుచుండవలయు? ప్రాతఃకాలమునుండి సాయంకాలము వఱకు బానిసవలె పనిచేయుచుండవలసినదేనా?

కరః—దేవీ! నేనుమాత్రము నీకు వినోదము వలదగిటినా?

సరోః—వలదన్న మాత్రముననే మారుదాననా! అట్టివాడెవ్వ మూడవ వివాహ మేలచేసికొంటివి?—

కరః—బుద్ధిలేక—క్షమింపుము! మఱచితి! మాచితివా కుచేలునిగర్వము? తన తనయగుచుదాక్షిణి మనదీక్షితునకొసంగడంట!

దీక్షిః—కోయి! కోయి! అన్నియు అబద్ధాతే!

కరః—నిక్కము! మీకు మిక్కిలి మనదీక్షితుఁడు మూర్ఖుఁడంట!

సరోః—ఏమీ! అబద్ధుగుబావని కంతగర్వముకలిగెనా! అట్టివాఁడు తనభార్యను వామాక్షి నేల మఱయింటికి భిక్షాటనకు పంపవలయు!

కరః—ఏమీ! వామాక్షి భిక్షాటనకు వచ్చెనా!

సరోః—భిక్షమునకు కాకున్న యేదోదాస్యమొనర్చి ధాన్యమునుకొని పోవుటకు!—వామాక్షి! వామాక్షి! [[సవేశము! వామాక్షి] (అనుబంధము ౧౬) పని అయినదా?

వామాః—అమ్మా! అగుచునే యున్నది!

సరోః—ఏమీ! అగుచునేయున్నదా! ఏమో బీదదానివని కనికరించి, దాస్యమనునెఱమున సీకితధాన్య మివ్వచున్న నాయట్టి

యదారస్వభావకు—నాయట్టి—నాథా! ఏమి! మాటలు
రావా! —

కర:—ఆ-ఆ—నాయట్టిసాఫ్టీశిరోమణికి—నాయట్టి యజమానురాలికి.
సరో—నాయట్టిసాఫ్టీశిరోమణికి, యజమానురాలికి, ‘అగుచునే—
యున్నది!’ యనియా నీవొసగుప్రత్యుత్తరము!

వామా.—అమ్మా! : నిచుగుచున్నదంటినిఁగాక, నే నిొకేమియు నన
లేదే?

సరో:—సీబ్రతుకన కొకొకరిననుటకూడనా! ఎంతగయ్యళివే!
ఏమో పుణ్య మాలోచించి నీకింత ధర్మముగ ధాన్యమొసంగ
నుండ నన్నే యసదలఁచితివా! ఔను—కాలమహిమ!
నిన్నేల యసవలయు!

వామా.—అమ్మా! ఆజ్ఞానవశమున నిన్నేమైన ననియున్న ఊమిం
పుము! ఇంట నతిథు లాతిథ్యమునకై వేకరుచుందురు! నేనిం
టికి తొందరగ పోవలయు—

సరో:—సమీ! తొందరగ నింటికిపోవలయునా! నేనుచూత్రము
సీతో పనిలేక సంభాషించుచున్నానని తలఁచితివా! ఇంకను
నింత ధాన్యమున్నదే యెవ్వరు విసరవలయు?

వామా:—అమ్మా! ఊమింపుము! యింటకుమారుఁ డాసన్నమర
ణుడై యున్నాఁడు! ఇట్టియెడ—

సరో:—‘ఇట్టియెడ అట్టియెడ?’ నీవు పనిచేయకున్న, ధాన్య మూరక
వచ్చునా? ఇవి కష్టపడి, శ్రమకోర్చి సంపాదించినధాన్యములు
కాని, నీమగనివలె క్రిందపడినవాని నేరికొని తెచ్చినవికావు
సేవడిగినప్పుడెల్ల దానమొనర్ప!

వామా:—అమ్మా! నేను దానమడుగలేదే! నేనిప్పు దొనర్చిన
పనికై, ధాన్యమునకై, నాకు రావలసినధాన్య మిమ్మంటినికాని—

సరో:—నీకు రావలసినవా ! పని యసంపూర్తిగ నొనర్చి, మాకిబ్బంది కలిగించినందున—తిట్లు ? ఏమినాథా !

కర:—ఆ - బొను కావలసినన్ని తిట్లు !

వామా:—అమ్మా ! నానాఁకుఁ డింటికివచ్చువేళయైనది—అతిథు లొక చోట యాతిధ్యమునకై వేకరుచుండురు !

కర:—మేము వచించుచుండుట నీకు వినిపించుటలేవా ! నీ కీనాడొక గింజయైన యొసంగబడదు ! ‘అతిథులఁట !’ తినుటకు మీకే తిండిలేకున్నను, ‘అతిథులఁట !’ మంచిమగఁడు ! మంచిభార్య !

వామా:—అమ్మా ! ఇంట కుమారుఁ డాకలిచే యాసన్నమరణుఁడై యున్నాఁడని వచించినను, నాకు న్యాయముగ నేనిప్పు డొనర్చిన పనికై రావలసినధాన్యమునైన నివ్వకుండుట భావ్యమా !

కర:—‘భావ్యమా !’ శిశుపాలరాజేంద్రుని ప్రధానపురోహితుఁడై మీకు కనికరమున గృహము నొసంగిన కరటకశాస్త్రిగారినే భావ్యమాయని యందువా ! ఇంత యహంకారమా ! ఇంత గర్వమా ! ఒకగింజకూడ యివ్వబడదు పొమ్ము !

వామా:—అయ్యో ! మర్బలుఁడై, ఊశికములైన యైహికసంపదలచే పరివేష్టించఁబడినమానవుని—శిశుపాలరాజేంద్రుని నాశ్రయించిన మీకే యింతగర్వముండ, యజరామరుఁడై—యసంతుఁడై—సృష్టిస్థితిలయకారకుఁడై—యిట్టి శిశుపాలునంతటివారిని పదివేపుర నిజసంకల్పమాత్రమున సృజించి, లయ మొనర్పఁ జాలు నాజగదారాధ్యుని, గోవిందుని—ముకుందు నాశ్రయించినమాకు గర్వముండు టబ్బురమా ! ఏమియు నొసంగవా ! నిక్కమా ! ఇంట కుమారుఁ డాసన్నమరణుఁడై యున్నాఁ డన్నను, అతిథు లాతిధ్యమునకై వండురుచున్నారని వేడినను,

ప్రార్థించినను మీకు కనికరముకలుగదా! కానిండు!- ఇంతట లోక మంతయునూ? భర్మము చనించునా! వీరవరూఢుండగు నా పుంజీకాకుండం నేడెట్టిజగద్రంగముల సూయమయ్యెనా! ఔను! నిక్కము. హేయమగుదాస్యవృత్తికైన సమ్మతించి నిమ్మింపినటకు వేమట నాదే యపరాధము. సర్వభోకశరణ్యుడగు సర్వజుంతుబాలసరిక్షీకుండంబు లగు నాజగదీశ్వరుండం, లిః హుంము నేతెంచిన మతిఫల సత్కారసత్కృతులకై తానే ప్రసాదించెదా! దృఢభక్తి వేడెడుభక్తుల సుతాప మునువేచ్చి యూహార్పిరుండే బోపంజా! నాసా)జేశుండెంత లచించుమచ్చను, అన్యభవిశ్వాసములేక నేనిం దేతెంచి, నా ప్రార్థించలే మీకు సంతాపముకలిగించుచుండుకదా మీనింజా నాకృపూలముల భరించునో ననుభవించితి! అన్య! నా కేమియు నొసంగజాలనై తినని చింతించుము! నాకేమియు నొసంగకున్నను రేపువచ్చి నేసించినభాష్యమును విసరెద తమ్ము! గాకీక శలనిమ్ము. మీ కాదైవము శుభ మొసంగు గాక! (పోబోవ)

కవి:—పొమ్ము! సీతెవ్వరువిక్కో చూచెద!

వామా:—అయ్య! నాకా! దిక్కా—

సీ. మీడలో మాణి లోకేష్టుముల్ సమకూర్చి

నెయ్య పరోజని కేదిదిక్క?

పతి చెప్పినాలోబడ తదుద్యమమాని

నిలచు చుమాసాస్య కేదిదిక్క!

దండహతులచే రక్తముకాక మజలని

యిల కమలాదేవి కేదిదిక్క?

పతిసుతబంధుల బంధింప శాత్రువే

నెనయు కస్తుభామ కేదిదిక్కు ?

గీ. పతుల పుత్రుల దుర్భరబాధలెల్ల

గాంచి సత్యంబుకై స్వార్థగరిమవీచు

చంద్రమతి జానకి వీరపతులదిక్కు ?

అట్టిశాత్రుంబు డైవంబు నాకుదిక్కు !

[వామాక్షి - నిమ్మమనూ]

శ్రీ

భక్త కు చేల నాటకము.

తృతీయాంకము.

[ప్రథమరంగము—కుచేలునిగృహము.

[రాఘవుడు పరుండియుండ - ప్రవేశము నారదుడు]

(అనుబంధము. ౧౨)

నార.:—(రాఘవుని గాంచుచు—నిట్టూర్పువిడచి) ఆహా! మరణస్థితి
యందున్నను యీ బాలకునిముఖభావ మెంత ప్రశాంతమై—
గంభీరమై యున్నది? ప్రేమనిండారఁ బిలచుప్రియజనకునికడ
కేగుతనయుని మందహాసభాసురసుందరవదనంబుమాడ్కి, సర్వ
జంతుజాలమునకు జనకుడగు నాసర్వేశ్వరుని చేరఁబోవుచున్న
యీ బాలకుని మందహాసమున కేమందును?

సీ. కంజాక్షుభక్తిమై గాంచునేకాని యే

చోద్యవస్తువునైన చూడఁబోడు |

హరినామకీర్తన యట్టై పల్కునెగాని

‘బాధ’ యంచనియైన పలుకఁబోడు !

అరమోడ్చి కనుల నృత్యము సల్పునెగాని

వేడుక నాటల నాడఁబోడు !

పలుమారు మాధవు ప్రార్థించునేగాని

కోర్కెల తండ్రిని కోరఁబోడు !

గీ. భక్తి నానందపరవశభావమంది
యలరునేకాని 'హః!' యని యైన ననఁడు!
యడుగఁ డడలఁడు రాఘవుఁడొర! భాగ
వతశిఖామణిగాక తాబాలుఁ డగునె?

పరాత్పగా! వాసుదేవా! యిదియు నీ లీలానాటకమునందలి
యొకవిచిత్రరంగమే యగునా? లేకున్న—? [ప్రవేశము! వామాక్షి]
వామా:—

చ. దినమణి యభ్రమధ్యమున జేజరిలెన్ గృహసీమధాస్యముల్
కనబడ వేమియుక దయయు గాంచదు నాపొరుగింటిసాధ్వి పా
వనులతిథుల్ ట్టుధార్తులయి వందురుచుండిరి యింట పుత్రుఁడ
న్ననొ మృతినందనుండె! యఖిలావన! యోజగదీశ! కావవే!

మునీంద్రా! అభివాదనములు! కన్నతల్లిపై తము దూరీకరించిన
యీహతభాగ్యునిచెంత నుపవేశించియుంటిరా! మీదయార్ద్ర
భావమున కేమందును?

వార:—సాధ్విమణీ! ఊరడిల్లము. లోకమున ధర్మదీక్షాబద్ధులపై ననే
కదా యాజగదీశ్వరుని పరీక్షాకటాక్షములు ప్రసరించును!
నీకుమారునిచెంత నెల్లప్పుడును నావాసుదేవమూర్తియే ప్రకా
శించుచుండ నీతనయుఁడు హతభాగ్యుఁ డగునా?

వామా:—మునీంద్రా! ఈదీనులపై నాగోవిందుని కరుణాకటాక్ష
మెన్నఁడైన ప్రసరించునా?

రాఘ:—(కనుల తెఱచి, యించుక లేవ ప్రయత్నించుచు) అమ్మా!
అమ్మా! వచ్చితివా! మా గోవిందుని చూచితివా?

వామా:—అయ్యో! కుమారా! నాయట్టి నిర్భాగ్యురాలి కావాసు
దేవమూర్తి దర్శనమొసంగునా?

రాఘు:—అయ్యో! జననీ! నీవు చూడలేదా? యిప్పుడే మండహాసమున నాచెంత కరుడెంచి 'కుమ రా! ఇంక మీ బాధలన్నియు నచిరకాలమున నేదీర్తు!' నని నచించి యభయహాస్య మొసంగెనే! నీవు చూడలేదా!

నాథ:—(స్వగతము) అహా! ఏమి యీ బాలకని దృఢనిశ్వాసము! (ప్రకాశము) కమారా! నీవు కలగాంచితివికాబోలు! ఇక్కడి కెవ్వరును గాలేదే?

రాఘు:—ముసీద్రా! మిమ్ము నేచూడనైతి! క్షులింపుండు. లేనజాల. పరుణియే యభినాన మొనర్తును. అనుగ్రహించి గైకొనుండు. తాపనచంద్రమా! మరణమున్న నేమి?

నాథ:—కమారా! జననమరణములు ప్రాణుల కెదురు తప్పవు. చ. జననమునుండి దేహినిలఛాయవిధంబున వెంట నుంటియే
 తనరుచు మృత్యు వెన్వడికి తప్పరు; జీర్ణము నైనననత్ర మొప్పున త్యజియించి క్రొవ్వసనమున ఛరియించెడిమాడ్కి జీవుడుకొ
 తనవు తొలంగి యన్యతను తత్వ మెఱుంగుటె మృత్యువొగదా!

రాఘు:—అంతయేగదా! జననీ! అయిన నాకె యేలశోకితువు? ఎఱిగియెఱిగి నేను చిన్నతనమునుండి యెట్టిపాపముచేయలేదనుటకు నీవేసాక్షి! అజ్ఞానవశమున నేనేమైన నొనర్చి యుంటినా కరుణాసముద్రుడగు నాపరాత్పరుడు తప్పక క్షమించును! అట్టివో, అమ్మా—

వామా:—అయ్యో! కమారా! నన్నేల తల్లి యని సంబోధించెదవు? డి. పిల్లల గూటిలో నునిచి ప్రేమచె టెక్కలగప్పి మేతకై యెల్లడ సంచరించి తుద కెట్టులొ పుల్లు పొలంతి బ్రోచు నీ తల్లి త్వదీయమృత్యుపరితాపము గాంచియు మిన్నకుండె నంచుల్లమునండు దూరకు మహా! కడుపాపిని నేను తల్లినే!

రాఘు:—అన్తా! చింతింపకుము! మరణమున్న నిష్ఠుడంత భయంకరముగ లేదునుమా! తల్లీ! నాకు బుద్ధివచ్చిన తొలుకటిదినము జ్ఞాపకమున్నదా! లోకబౌద్ధుడుగ నామాస్తాండు డస్తమిచిన లోకమున నేనుయుత్పాతము లుప్పత్తిల్లినో యని భీతినితి! కాని, రాత్రి మాతుగదా! అసభ్యాకములైన నక్షత్రములును, శీతకరణుడగు నాచంద్రుడును నుదయించి, పవలుకన్న రాత్రియే మేలనిపించనా! సూర్యురశ్మియే యిట్టి మనోహరదృశ్యమును మఱిగుఱఱున ఊకిమగు నీకేవల మెట్టి మనోహర దృశ్యముల మఱిగుఱఱును మన్నదో యెవ్వఁడెఱుఁగు?

నా:—శ్రీ! కనూ! సాక్షిమణి! ఆబౌలంపనిమాటల వింటినికదా! 'హారస్య మరణాభ్యవ' యనుట విచనా! అదియుగాక-
 మ. తరుణీ! బాలుఁడెచుడు? నీనెవరు యేకజ్వలము దీనుతుండరున్ వీఁడు భవారతరులులనుతుండై పుట్టె నెవ్వారికె? మనీపుట్టె చనుమన్నవాఁడో? యినెయే మామానుబుధంబు యెవ్వరి కెవ్వారలు లేరు! ఆత్మ యొకఁడే ప్రాణుడు సాక్షిమణి!
 నాకేక శిలపొనుగుము! నే నా ముఱుమరికడ కేగవలసియున్నది! మఱిల శీఘ్రకాలమున నేచుట! నాసచు మిమ్ము వీడిపోవ కాళ్ళాడకున్నవి! పరాత్పరా!

శ్రీ. కల నైస రిక్తవాక్యలనైన శ్రీహరీ!
 యుచు నీర్తన నాడువాఁడు!
 అన్నంబు వనంబు నమలకూ శయచుబు!
 కాన్న కున్నను తృప్తి గొంచువాఁడు!
 ఆకసుంబున నీమ నమలమంగళహాప
 మును గొంచి యూపంద మెనయువాఁడు!

అసయంబు నీపదధ్యానై కనిష్టచే

కనులబాష్పజలంబు గ్రాలువాఁడు

గీ. పరమభాగవతకుచేలభద్రసుతుఁడు

ఆర్తుఁడ శరణ్యుఁడ గతికుఁ డైనవాఁడు

ఆకట కృశించి మడయుటే యక్కటకట

విధికృతంబా? నీలీలయొ? వేదవేద్య !

[నారద నిష్క్రమము.]

రాఘు:—అమ్మా ! మునీంద్రుఁడు వెడలెరా? ఏదీ నీకరము నిట్టిమ్ము.

నేనొకటి ప్రాప్తింతును. ఇచ్చెదవా !

వామా:—అయ్యో ! తనయా ! ఈహతభాగ్యురాలి. కట్టియదృష్టము

సైత మున్నదా !

రాఘు:—ఏమియులేదు ! జననీ ! నీకు నేను చెప్పవాఁడనా ! అయి

నను, కన్నకుమారుని కాహారమిశలేక మృత్యువున కర్పించె

నని నాజనకునిపై కనలకుము ! ఒకపురాకృత కర్మానుభవ

మును మఱియొకరు తప్పింతురా యనియైన యూరటనందుము !

నాతమ్ముల నూరడింపుము ! నన్ను మఱచిపోమ్ము ! కాదు,

కాదు. ఎప్పుడైన స్మరింపుము. నన్నిఁక వదలుము. మాటాడఁ

జాల. అతిథులు - భోజనము - దారి - (కనులుమూయును)

వామా:—ఔరా ! దుర్భరవేదనాయాతమృత్యుముఖముననున్నను

యీపసిపాప ధర్మాచరణమునం దెట్టి యానక్తిని ప్రకటించు

చున్నాఁడు. ఔను ! నిక్కము ! లోకమున ధర్మముతప్ప తన

యులు, బొంధవులును వెంటవత్తురా ! నే నీపుత్రవ్యామోహ

మున మునింగి నాధర్మమును మాను తెంతయు నసమంజసము !

అతిథులు వచ్చువేళయైనది ! పరమపురుషా ! నారాయణా !

శా. ఇంటకే లేదోకగింజయైన యతిభుక్ హృచ్చీమనున్నారు యే
యింటకే చిక్కను ధాన్య మింక మనుకే శ్రీశుండు గోవిందుడే
పెంటకే బాయక బ్రోచు కేడు కరుణకే వీక్షించునో? లేక ము
క్కంటికే బోలుశుభార్తసాధువుల కృధాకాలాగ్ని కర్పించునో!

పరమేశ్వరా! యభేచ్ఛముగ పర్జయ్య నాశోపక, తమంతటతాము
వృద్ధిగాంచు నరణ్య సీవారసస్యములై న మా కీనాఁ డుపకరింపవా!
లోలోపకారార్థమై జగతి నుద్ధరించి, న్నూతనముల నహించి, ఫలభార
వినములై న రసాలాదితరువులై న మాయం దీనాఁ డాదరమునహింపవా!
రాఘు:—అమ్మా—తిల్లి—

వామా:—(పరమారునిచెంతకువచ్చి) అక్కటకటా! కుమారా! క్షణ
క్షణమునకును మాతృభాణమునుండి విముక్తడగుచున్నావా!
దుర్భరమహావేదన ననుభవించుచుండియు నిన్నిట్టివేదనచాలొన
రించిన యీనిర్భాగ్యురాలి నొక్కమాటయైన నాడితివా! తుద
కట్టి 'బాధ' యంచనియైన వచించితివా! మా కాయాసము
కలిగింపనొల్లక మందహాసమున నంతయు సైతువే! నీకా యిట్టి
దుర్మరణావస్థ! నీకా యిట్టి ఘోరవేదనాయుతమరణము!
దైవమా! యదృచ్ఛాలాభసంతుష్టిచంది భగవద్భక్తిచే కాలము
గడుపుదమన్నను, మాకట్టిసంతనమైన కలుగనివ్వవా? అక్క-
టకటా! లోకమున దారిద్ర్యమునకన్న వేరుదుఃఖము లేదను
టకు మా యనుభవమే సాక్షి! [లోన - జయనందనందన!
యన్ని ఆహా! యిదియేమి! మఱల వ్యామోహమున మునుంగు
చున్నాను. నందనందనా! గోవిందా! క్షమింపుము! మాకతిథి
సత్కారభాగ్యమను చేకూర్చుము! నాకుమారునకు ప్రాణా
పాయమే గూర్తువేని యతిభులభోజనము ముగియువఱకైన
కాపాడుము!

[ప్రవేశము - సాధువులు.]

1. సాధు:— ఏమమ్మా! యిదియూ మీయతిథిపూజ! ఆకలిచే మాడుచున్నయతిథుల మాటాడింపక మీపనులను మీయొసర్చుకొనుచున్నారా!

వామా:— మహాత్ములారా! యిందుక శాంతింపుఁడు! నానాధుఁడు వచ్చువేళయైనది!

2. సాధు:— ఇక క్షణమైన శాంతింపము! ఆతిథ్య మిచ్చెదవా లేదా!

1. సాధు:— అంతగతిలేనివారు మమ్మేల భోజనమున కామంత్రణ మొనర్చితిరి!

2. సాధు:— తినటకు మీకే తిండిలేకన్నను మీకే బింకమేల? ఏమి? ఆతిథ్యమిచ్చెదవా! శాపమివ్వవలయునా!

వామా:— మహాత్ములారా! మూపైననా శాపము!—

మ. దురితాత్ముల్ దొసగుల్ ఘటింప తపసుల్ దొస్సారముల్ లేమి భీకరశాపాన్ని నీణంప ధర్మమగు వీకన్ దీనపై నల్లగా కరుణాదూరతకాదె సత్ఫలితశాఖాక్రాంతనవ్రూభవ త్తరువడ్డం బని గొడ్డటాన్ దునుము చందంబౌను కాదే ధరన్!

1. సాధు:— ఇంకను జాగునేయుచున్నావా! ఇదే గైకొమ్ము శాపము!

[ప్రవేశము! కుచేలుఁడు! శీఘ్రయానమున - ధాన్యపుసూట నొక పేటికపై నుంచి]

కుచే:— మహాత్ములారా! శాంతింపుఁడు! శాంతింపుఁడు! కోప ముప సంహరింపుఁడు! వామా రమ్ము (మోకరించి) సాధువులారా! ఇంతకాల మెట్లో యోషికపట్టి పైచితిరి! ఇంక యొకఘటిక కాలముమాత్రము సహించితిరా! ఆవాసుదేవుఁడే మీకు సమంచితాతిథ్యము నొసంగుభాగ్యమును మాకు చేకూర్చు గలఁడు!

1. సాధు:—వలదయ్యా! మీమాత్యము! సాపము మీకే బుబు
క్షకు లేనప్పుడు!

కుచే:—అనుగ్రహింపుడు! ఈదరిద్రభక్తుఁ డొండుసభక్తిక గంగా
జలమునేని పరమాదరణమున గ్రహించి నను ధన్యునిచేయ
వేడువాఁడ!

2. సాధు:—అట్లేకానిమ్ము!

రాఘు:—దాహము—తాపము—బా—ధ

1. సాధు:—అదిగో! యింట మూల్గుధ్వనులు—మేము వినజాలము!
ఏదీ ఆతిథ్యము!

కుచే:—ఇంచుక శాంతింపుడు! (కుమారునిచెంత కేగి) ప్రేయసీ!
ఏమి యీయత్పాతము? కుమారా! రాఘవా! ఎందుకు
తండ్రి బాధపడుచున్నాఁడవు?

రాఘు:—జనకా! నాలుక—శుష్కించుచున్నది. క్షణము కంటె—
యెక్కువ—జీవింప-జాల. అతిథులు - భోజనము—

కుచే:—అక్కటకటా! కుమారా! శ్రీకృష్ణుఁడు నిన్నాకలిచే చావ
నియోగించెనా! తనయా! పరమేశ్వరధ్యానమున—

1. సాధు:—భిక్ష! భిక్ష! బ్రాహ్మణా! భిక్ష! తియ్యనిమాటలచే
మమ్ము హింసించి చంపవలెననుకున్నావా?

కుచే:—సాధువులారా! శాంతింపుడు. నాంకుమారుఁడు చావ
నున్నాడు—

2. సాధు:—నీకుమారునితో మేముచు చావవలయునా! ఏదీ! భిక్ష!

కుచే:—దేవీ! అదే ఆ పేటికపై నేగొనితెచ్చిన నీవారపుధ్యానపు
మూటయున్నది! దానిని గైకొని, పచనమొనర్చి యతిథిదేవ
తలతనియింపజేయుము!

వామా:—అక్కటకటా ! మరణశయ్యపై నున్న నిజనందనుని కింత యోగిర మివ్వజాలుతున్నను చెంతనుపవేశించుటకైన నోప లేదా? నాథా ! వెళుటకు కాళ్ళాడకున్నవి.

కుచే:—ధర్మసహాయినీ ! నీపుత్రవ్యామోహముచే నావాసుదేవుని మఱియేమి!

వామా:—(లేచి) నాథా ! ఆసిశికెడుధాన్యము వీరికి చాలినంతయో గిర మివ్వజాలునా?

కుచే:—నేనేమొనర్తును ! దేవీ ! తొలుతనే నేకరించి తెచ్చినధాన్యముల నావాసుదేవమూర్తియే స్వయమున నాహస్తమునుండి గ్రహించెను. కింకా? వానినిమాత్రము యేటికొని తెచ్చితిని.

వామా:—(పోయిచూడ మూట మాయమగును) నాథా ! యిట్టి మూటయునులేదే !

కుచే:—ఏమీ ! ఏమీ ! ఏమూటయులేదా !—

వామా:—ఇంట్లోమూటయును లేదే !

కుచే:—అక్కటకటా ! అదియు మాయమయ్యెనా ! షరమపురుషా! శ్రీనివాసా!! సకలబ్రహ్మాండములసృజించి క్షణనూత్రమున లయ మొనర్పజాలు నీ కీచిఱుతమూటను మాయమొనర్చుటనగ నెంత? అనంతా నీయనంతమహిమచే నీపాదభక్తుని హింసించ సాగితివా !

మ. పరిశోధింప ధ్రువుండ కాను కలపన్ ప్రహ్లాదుడే కాను సగ
స్కరణన్ జూడ గజాధిపుండ నిటు నేకానాత్మసంశుద్ధివే
పరికింప బలి కాను వీరుండను నేపద్మేశ్వరా ! హింసలక
పరిశోధింపగ నెంతవాడ ! కరుణన్ పాలింపవే యీశ్వరా !

1. సాధు:—ఓరీ ! వంచకా మాయచేయుచున్నావా ! ఏదీ భిక్ష !

కుచే:—మహాత్ములారా ! క్షమింపుడు—శాంతింపుడు—

రాఘు:—జనకా—దాహము—తాపము—

కుచే:—(చెంతకేగి) అక్కటకటా! కుమారా! యిహలోకమును బాసిపోవుచున్నాడవా! సుకుమారా! నేడు మాకు లేక పోతినా! అయ్యో! తనయా! నీయట్టిసుగుణకవంబమునకు పదియుపూడువత్సరములకన్న నెక్కువయూయవు లిఖంపక పోవుట కాబ్రహ్మకు నేనే మపచారమొనర్చితిని! తనయా! ఏయాటల మనసారనాడితివి? యేయేభోగభాగ్యము లను భవించితివని మమ్ము వీడిపోవుచున్నావు! అయ్యో! ఇరమ నిర్భాగ్యుడగు నాకు జనించినకతనకదా నీకీటి ఘోరదుర్మరణావస్థ—

2. సాధు:—భిక్ష! భిక్ష! ప్రాణముపోవున్నది.

కుచే:—(సాధువులచెంత కేగును.)

రాఘు:—జనకా—రావే—వేదన—

కుచే:—(కుమారునిచెంత కేతెంచును.)

1. సాధు:—ఇదే మే మురిపోసుకొని చచ్చెదము! భిక్ష!

కుచే:—(సాధువులచెంతమోకరించి) సాధుపుంగవులారా! నాకుమారుడు—

2. సాధు:—తెల్లవారగనే నీవెచ్చట దాపురమైతివయ్యా! భిక్షనిచ్చెదవా! లేక చావవలయునా!

రాఘు:—వేదన—జనకా—వేదన—

కుచే:—(కుమారునిచెంత కేగుచుండ.)

1. సాధు:—భిక్ష! కుచేలా! భిక్ష! కుచేలా!

కుచే:—(వారిచెంతకువచ్చి) మహాత్ములారా!

రాఘు:—జనకా!—

కుచే:—(కుమారునిచెంతకువచ్చుచు) తనయా!

సాధు:—కుచేలా !

కుచే:—(నిశ్చేష్టితుండై మధ్యబడును.)

సాధు:—ఒక్క—క్షణము—నాచెంత నువవేళింపజాలవా ?

కుచే:—చాలాడు ! చాలాడు !! ఉపవేళింపజాలాడు. తనయా ! వీడు నీజనకుండై నను, కనులార నీసంతాపమును చూచుచుండియు నేమియు చేయజాలకున్నాడు ! మరణవేళ నొకక్షణమైన నీచెంత నువవేళించుటకైన నోచకున్నాడు. అవిచ్చిన్నముగ స్రవించుకన్నీటిధారల తుడుచుకొనుటకైనను నసమర్థుండై యున్నాడు ! వీనిని తండ్రి యని సంబోధింపకుము ! వీడు నీకు తండ్రికాడు ! నీదౌర్భాగ్యవశమున యదియుచూడవ యేటనే నీకు ఘోరహింసారూపమరణమును చేకూర్పజని చిన కఠినకర్ముడు ! పశ్చాత్తాపహీనుడు—క్రూరకర్ముడు ! తనయా ! సత్యస్వరూపియు, సకలజగదభిరాముడును నగు నాసర్వేశ్వరుని ధ్యానింపుము ! స్మరింపుము. ఆవాసుదేవుడే నీకు తండ్రి. ఆవాసుదేవుడే నీకు తల్లి. మమ్ముల మఱచి పొమ్ము. అగోవిండుడే నీకు దిక్కు ?

1. సాధు:—ఏమయ్యా ! కుచేలా ! నీయెట్టేనా మాకేమైన నున్నదా ? మాకెవ్వరు దిక్కు !

కుచే:—ఆసర్వేశ్వరుడు ! మీకు—నాకు—సర్వప్రపంచమునకును ! శేషశయనా ! జగధీశా ! సచ్చిదానందమయుడవై సత్కల్యాణి స్వరూపివైన నీయం దిట్టికష్టవేదనహింసాగుణ మెట్లవడియె ! అదియు నాగ్రహచారముననా ? నీవెన్ని కష్టపరితాపసంవేద నల నీదాసునిముంచినను, ఆకష్టపరిచ్యుతికి మార్గమైన నీవు చూపకున్న మఱియింకెవరు చూపువారు ! మున్ను కరిరాజు బ్రోచునాడు ఘనతరహిమానీశీతల మధుమధురదారాసారకరు

ణారసమున ప్రకటింపవా? నిన్నెందును బాయనినిత్యాన
 పాయని—నిన్నే యధివసించినజానకికి దురంత్యములగు దుర్భర
 దుఃఖకల్లోలముల చేకూర్చినను, యండే—యాతావునందే—
 యాక్షణమునందే తద్దఃఖనివారణ, తత్సంతాపోషశమనమార్గ
 ముల నీవే చూపవా! నాయందుమాత్ర మేల యిట్టి విషమ
 పరీక్షఁ బూనితివి! వాసుదేవా! నేను నీయందు, నీవామభాగ
 మందు, నీవక్షస్థలమందు లేననియా నాకుమాత్ర మిట్టి విషమ
 పరీక్ష చేకూర్చితివి! నేను నీవక్షస్థలమునందుమాత్రముగాక,
 నీయందంతటను, నీవు నాయందును నుండమా! పరాత్పరా!
 నిజగర్భసంజాతు లాకలిచే మాడుచున్నను నది వారి పురాకృత
 కర్మ యని సహించితి! ప్రకృతము మరణశయ్యపై నున్న నా
 కులశేఖరుండగు రాఘవుని 'నీయిచ్చకువచ్చినట్లు చావుపోమ్మ'ని
 యావల పారనై చితిని! కాని—యతిథులు—నాచే నాహూతు
 లైన నీస్వరూపులగు నతిథు లాకలిచే మాడి మడయుచుండుట
 కనులారచూచి యెట్లు సహించఁగలను! కేవల! నీవిట్లానర్చిన
 ధర్మము నేడట్టే జగత్ప్రళయముకాదా! కానిమ్ము! క్రేయసీ!
 పొమ్ము! నేను నీవారధాన్యపుమూట నుంచినతావునకు పొమ్ము.
 ఆసర్వేశ్వరధ్యానమున నందు వెదకుము! ఆధాన్య మందైన పడి
 యుండవలయు! లేకున్న — ఆసర్వేశ్వరుండైన యతిథుల
 పూజకై —యందు ప్రసాదించియుండవలయు! లేకున్న నేడు
 డైవమే లేడనుకొనుము! పొమ్ము!

వామా:—(పోయి చూచి—సంతసమున) లభించినది. లభించినది!
 నాథా! అందఱిభోజనమునకును చాలినంతధాన్యము లభించి
 నది! నాథా! యిందు కొంత జావకాచి రాఘవునకంతమున

కపహారము కల్పింతురా ? పోవుచున్న ప్రాణములు తిరిగివచ్చు నేమో !—

కంచే:—వలదు ! వలదు దేవీ ! అవి మనస్వత్వములుకావు ! వాని నుప యోగింప మనకెట్టి యర్హతయులేదు ! అవి యతిథులభోజనము నకై యానర్వేళ్ళరుండు ప్రసాదించినవి. తొలుత వానిని పచన మొనర్చి యతిథి దేవతల తనియింపుము. మన రాఘవుడు బ్రతికి యుండుటయే యాముసందుని ముఖ్యమైన—అతిథుల భోజనా నంతరమున—నేమైన మిగిలిన—రాఘవునివిషయమై యోచింతు మటలెమ్మ !

వామా:—పరిపూర్ణ జగత్ప్రాణసమీరదేవా ! సకలప్రాణావనవైవ స్వతయమధర్మరాజా ! దీనయై—ధర్మచరణబద్ధయై యేగుచు వేడు నీదీనురాలి మొత్తాలించి నేవచ్చునట కీబాలుని వీడిపోవ కుండు !

[పోజోవ—ప్రవేశము - యెదుటనుండి కరటకశాస్త్రీ]

కరట:—ఊ—ఊ - పాపినీ ! నిలుచు ! నిలుచు ! ఎవరితాతములై యని యాధాన్యమును స్వీకరించితివి ? నాపేటికయందలి ధాన్యమును దొంగిలించితివా ? ఇంకను యాపేటికయందలి వస్త్రభూషణాదుల నేమిచేసితివి ? ఓరీ ! పించితివా ! ఓరీ ! దీక్షితా ! ఎవ రచ్చట ? పలుకరేమి ? చౌర్యము—చౌర్యము ! పొండు ? రాజభటులను పిలచుకొనిరండు !

1. సాధు:—సమీ ! చౌర్యమొనర్చి, తచ్చౌర్యసమాజ్ఞైతతండులము లచే మాకోగిరమిచ్చెదవా ! నురాత్మా ! కైకొమ్ము శాపోదక ముల !

కుచే:—శాంతింపుడు. మహాత్ములారా ! ఇంచుక శాంతింపుడు.
 బ్రాహ్మోత్తమా ! మీరే యీమాటలాడితిరా ? నిక్కమా ?
 ఆవాసు దేవుడే మీ కీబుద్ధి నొసంగెనా ?

శ:—ఏమీ ! చౌర్య మొనర్పకున్న నీవు తెచ్చినభాగ్యములే యింత
 వృద్ధి నందెనని తలచితివా !

కుచే:—కానిమ్ము ! ద్వీజసత్తమా ! అది మీయపరాధముకాదు. గ్రహ
 చారసమయమున సునిశ్చలహేమచ్ఛత్రములన్నియు నొక్క
 పెట్టిన నయోమయభీకరాశనిధారాపంజరములై శిరమున
 వర్షించుకాదే !

భు:—దాహము—వేదన—తాపము.

శ:—ఆ - ఆ ! ఎక్కడి దామూల్గుధ్వని ! అదే నీకుమారుడు ప్రాణ
 ములు పోవక తల్లడిల్లుచున్నాడు. మీయట్టి నిర్భాగ్యులకొఱకై
 యీగృహము నిర్మింపబడలేదు ? ఊ - ఊ—లెమ్ము. మా
 యింటియం దిట్టియమంగళము తొంగిచూడరాదు. వెడలుడు
 వేగమే ! ఎంతయో ధనము వెచ్చించి నిర్మింపబడిన దీభవనము !

మా:—స్వేమీ ! యీదినముమాత్రము క్షమింపుడు. రేపు తమ
 యానతి వొప్పున యావాసు దేవుడనుగ్రహించినతావునకు పోయె
 దము ! కుమారుడు డాసన్నమరణుడై యున్నాడు. అతిభు
 లాకలిచే మాడుచున్నారు. ఇట్టియెడ—

శ:—ఇట్టియెడ—అట్టియెడ ! నీకుమారునకై యింటనున్నవారంద
 టును చావవలయునా ? ఏమి రాజాధిరాజకుమారుడా నీ
 కొడుకు ? ఈదినము నక్షత్రము మంచిదికాదు. కొడుకు మరణ
 శయ్యపై నున్నాడంట ! మరణశయ్యపై నున్న నేమి ? సాగ్ని

హోత్రచిత్తై నున్ననేమి? ఈ వగలేడ్పులు చాలించి యాడ్పి
వేయుము బయటికి. వెడలకైతిరా! రాజభటులచే నీడ్పించెడ.

వామా:—అయ్యో! జనకా! అపన్నులమగుమమ్ము ఉదారకరుణ
హృదయలగు మీరే కరుణ నరసి బ్రోవకున్న నిక బ్రోచువా
రెవరు! ఇదే చరణములంటి వేడుదాన! మము చల్లనియుల్ల
ముచ నారయుండు! ఒక్కదినము.

కర:—ఒక్కదినముకాదు. ఒక్కఘడియ. —అరఘడియయైన యిండు
రాదు—పోయెదరా! లేక యర్థచంద్రప్రయోగము కావల
యునా?

కుచే:—(మోకరించి) వేడువాండ! బ్రాహ్మణోత్తమా! ఒక్కక్షణము
అతిథిపూజ ముగియువఱకు—

కర:—మూఘా! పోయెదనా! లేదా! (కాలితో తన్నును)

కుచే:—(క్రిందవడి) కృష్ణా! నందనందనా! యిదియు నీలీలయేనా
బ్రాహ్మణోత్తమా! అతిథిపూజ యగువఱకు—

కర:—అతిథిపూజ! అధమా—పోమ్ము (మఱల తన్నును)

కుచే:—(కనులమూసి) ఆనందము—ఆనందము! కృష్ణా! కృష్ణా
(కన్నులతెఱచి) ధన్యోస్మి - అనుగృహీతోస్మి! సోదరా
నన్ను తన్నినందునకు నాకు చింతలేదు! ఉపకారమే యొనర్చితి
కాని, నిరతోపవాసములచే కృశించి, శల్యమాత్రావశిష్ట
యున్న కఠనమగు యీ శరీరమును తాకుటచే నీ కెంత
కలిగెనోకదా!

కర:—బాధ—గీధ—మరాత్మా! వెడలు మిచ్చటినుండి!

కుచే:—వెడలవలయునా—? నిక్కమా? వెడలవలయునా!

కర:—తప్పక—యిప్పుడే—యీ క్షణముననే—

కుచే:—వెడలెద ! యిప్పుడే వెడలెద—అతిసంతోషమున వెడలెద !
 బ్రాహ్మణోత్తమా ! మృత్యుముఖముననున్న కుమారునితో—
 'ఆకలి ఆకలి' యని యాక్రందనమునేయు పసిపాపలతో—
 అతిథులతో—యీ ప్రచండాశపమున — యెచ్చటికో—యా
 వాసు దేవుడనుగ్రహించిన యేతావునకో— యెట్లో— నాగతి
 కొలంది వెడలెద ! దాని కావంతయు చింతింపను. కాని,
 సోదరా ! నీవే యీమాటలాడితివా ! ఆవాసు దేవుడే నీ కీబుద్ధి
 నొసంగెనా ! కానిమ్ము—

కర:—వాసు దేవుఁ డెవరు ! ఇది శిశుపాలరాజేంద్రుని ప్రధానపురోహితుఁ
 డగుకరటకళాస్త్రియాజ్ఞ !

వామా:—ఆపన్న శరణ్యా !

కుచే:—దేవీ ! ఆ బ్రాహ్మణోత్తము నేల వేడికొందువు ? మృత్యుముఖ
 ముననున్న కుమారుని మరణవేదనావాక్యము లింకను వీనుల
 ప్రతిధ్వనించుచుండ క్షణక్షణమునకును తేజముబాయుచు దుర్భర
 మరణబాధ ననుభవించుచున్నను మందహాసముబాయని తన
 యునిమోము కనులకు ప్రత్యక్షముగ గోచరించుచుండ, మృత్యు
 దేవతాసాన్నిధ్యమున పవిత్రమైన యీపుణ్యస్థానముననిలచియు,
 కరుణావహింపకున్న యిప్పారుని నీకరుణావాక్యములు మాత్రము
 కరుణావహింపజేయఁగలవా ! లెమ్ము ! మన పసిపాపలతోడైమ్ము.
 నేను రాఘవుని. కాదు—అచిరకాలముననే కానున్న రాఘవుని
 కళేబరము నెత్తుకొనియెద ! రమ్ము—

వామా:—నాథా ! ఎచ్చటికి ?

కుచే:—ఆవాసు దేవుఁ డనుగ్రహించినతావునకు.

వామా:—నాథా ! యీ ప్రచండాశపమున — యీపసిపాపలతో—

కుచే:—బేలా ! మరణించువానికి భవ్యతరమందిరములే కావలయునా ?

ప్రపంచమున జీవరాసుల కన్నిటికిని మానవనిర్మితగృహములే కలవా ?

సీ. చిలుకలు కోయిల్స్ ఫలముల మెసవుచు
 ఏసేడ యలరి వసించుచుండు
 మండునెండను మాడు పొంఘు లేసేడలో
 క్రైస్తాంతి గని వంత వీచుచుండ్రు
 కట్టనిగృహములై కడుబీడిసాదల
 కేసేడ యాశ్రయ మిచ్చుచుండు
 తపసిపాపలనుంచి తల్లు లుయ్యెల లూప
 ఏసేడ హరి సృజించినాడు

గీ. కై వనిర్మితమా గళితఖలవీడ
 సుఖము లిడుప్రోడ యనదల కుభము జూడ
 ఫలము లిడురేడ మునివాడ పులుంగునీడ
 చెట్లు నీడయే శరణంబు చెలువ ! మనకు.

1. సాధు:—ఓరీ ! మాగతియేమి ? మేమిట్లే చావనలసినదేనా ?

కుచే:— కాదు — కాదు సాధువులారా ! రాఘవునికీడక్క
 మాయందఱికతములు నింకను ప్రాణములు బాయలేదె ?
 నేనెందున్న—నదియే నాగృహముగ భావించి—నను ధన్యుని
 చేయుండు.

2. సాధు:—అదికాదయ్యా—

నామా:—మహాత్ములారా !

ఉ. మానస మీపదాంబుజసమర్చయందున నిల్చె దైవమా
 మానెను తోడ్పడంగ మము మానక పూర్వపుకర్మ యీడ్చె యె
 దైవ చనంగనయ్యె ద్విజు నానతి నాత్మజుఁ శంతముడె నో
 దీనశరణ్యులార ! వినుతించెద నించుకనేపు సైవరే.

రాఘు:—జనకా ! గోవిందా—రావే—

కుచే:—కుమారా ! రమ్ము ! యిదే నీజనకఁడు నిన్నాగోవిందునకే
 యర్పించుచున్నాఁడు. నాభుజనీమనుచియే నిన్నామృత్యుదేవత
 కర్పించెద ! క్రేయసీ ! పసిపాకలతోడైమ్ము. రాఘవుఁ డిఁగు
 నున్నాఁడు. కుమారా ! నిన్నింతవఱకు పాలించి పెంచినకరము
 లిప్పుడు కడసారి నోట నీకింత నీరిచ్చుటకై నను యసమర్థములై
 యున్నవే యని నను దూరకము. నీదుర్భరమరణవేదనకు
 తోడు తండ్రినైన నేను, ప్రచండతరమగుమండు నెండనిచ్చి
 విధాతయిడిన యాయుఃకాలమునైన సంపూర్ణముగ మన
 నిష్పక నీకు ఘోరహింసారూపమగు నకాల మరణమును
 చేకూర్చుటయే నీకు నేనిచ్చెడి యుపచారమని నను
 దుము. కనలకుము ! తనయా ! భగవద్భక్తి
 పారవశ్యనిమిలితనయనేందీనరమై, సదాసముచ్చరద్లోవింద
 ముచిందివరప్రదాదాదాన నామపరిపూరితమై, వాసుదేవ
 మూర్తి దర్శనసంజాతానంద బొప్పిపూరిత కపోలమైన నీవద
 నాజ్ఞము నొక్కతూరియైన కనులార గాంచనైతి ! నిన్నిపుడు
 యమనదనమున కంపి, ననములకో—యెచ్చోటికో పోవు
 చున్నాను. తనయా ! నీవును నన్ను వీడిపోవుచున్నాఁడవు.
 నేనును నిన్ను వీడిపోవుచున్నాఁడ. మనయిరువురికిని సాక్షీ
 భూతయై—యుభయదుస్తర శోకసమాకృష్టయై—విలపించు
 నీతల్లి నాతో కలసి నిన్ను చేరఁగలదు లెప్పు. దేవీ ! యిదే మర
 ణోన్ముఖమై, మరణవికారాకారమైన నీతనయుని మోమొకతూరి
 కన్నులారా పరికింపుము. మఱల చూడఁజాలవునుమా ! నోరార
 'రాఘవా !' యని పిలువుము—వలదు. వలదు. కన్నీరుకార్ప
 కము. రోదింపకుము ! నీవింతవఱకు వీని నేహస్తములపాలించి
 పెంచితివో వానిచేతనే మృత్యువున కందిమ్ము ! నేఁడు మన
 పాల రాఘవుఁడు లేఁడనుకొమ్ము ! నేఁడు నిక్కముగ మన

పాల నారాఘవుఁడు లేడనుకొమ్ము. (రాఘవు నెత్తుకొని—
పోవుచు—వెంట వామాఱి వచ్చుచుండ)

సీ. ఏవేళ శ్రీధవు హృచ్చీమ ధ్యానించు

కతన నిన్ కనులారఁ గాంచనైతి !

ఘనభక్తి చనువుమై నను చేరకుండుట

యింపార నిను కౌగలింపనైతి

ఫలపుష్పసీవారముల కేనుఁబోవ నీ

శ్రీకృష్ణగాన మాలింపనైతి

ఫలమొ జలమొ కడుపార నీకిచ్చి నే

నొకనాఁడు సంతసం బొందనైతి

గీ. ప్రేమ 'రాఘనా!' యని నిన్ను పిలువనైతీ

చెలఁగి భుజనీమనుంచి నిక చేతులార

నన్న మిడలేక యమునిటి కనుపనైతి !

చాల కుల శేఖరుని నిన్ను గోలుపోతి !

[పోఁబోవ — ప్రవేశ మెదుటనుండి రాజభటులు]

1. రాజః—ఓరీ ! నిలుము ! నిలుము. రాజాజ్ఞచే నిను చౌర్యము
నకై బంధించుచున్నాము.

2. రాజః—ఓరీ ! ఆశవము నందు పారవై చిరమ్ము. నీచేతులకు సంకె
లలు తగిలింపవలయు. (బంధించును)

కరః—ఓసీ ! నీవిండేల నిలచితివి ? పొమ్ము నీపతితో—

1. సాధుః—ఓరీ ! మాగతియేమి ? యిదే మమ్ములవధించి మాశవము
లపై నడచి నీయిచ్చవచ్చినచోటికిపొమ్ము—(యిరువురిమధ్య
పరుండి)

వామాః—హా ! నాథా ! మీకా యీ కారాగారబంధములు. (మీద
వ్రాలును)

1. రాజు:—రమ్ము కారాగారమునకు—(ఈడ్చుచు)

కుచే:—(తదేకదృష్టితో) తీరినది. సంపూర్ణమైనది! ప్రత్యక్షమైనది!
కృష్ణా! శ్రీహరీ! సంసారబంధములు చాలక కారాగారబంధ
ములపై తము నీవే నియోగించితివా! ఓహోహో! (మందహాస
మున) ఏమి నీదయ? ఏమి నీభక్తవాత్సల్యము! అయినదా!
ఇంకేమైననున్నదా! ఇంకేమైన చేయగలవా! (నవ్వుచు)
హహహహ! కృష్ణా! నీ వింకేమి చేయగలవో చూచెద!
నీప్రియత్నమంతయు—కృష్ణా! సున్న—కృష్ణా—

నీ. రవికోటికోటి రారంజితమా నీదు

మూర్తిపై కన్నులు మొనయుకతన
సర్వేంద్రియంబులు సమసి నీయందె తా
చేతనసూక్ష్మత చెలగుకతన
మానసం బటు వృత్తిమాని నీచిస్మయ
కళలోన నెప్పుడు గ్రాలుకతన
నేను నీవౌచును నీవు నేనౌచును
నైక్యభావత నెందు నలరుకతన

గీ. కష్టదారిద్ర్యముల నన్ను గాసిచేసి

యెంత హింసించినను నిన్ను నీవె హింస

చేయుచుంటివి! నన్ను హింసించలేవు!

వ్యర్థ మీయత్న మింక మాను పరమపురుష!

హే గంధీరపా రావార సుఖశయనా! హే విశ్వామిత్రయాగ

రక్షణశిరః కంజమంజులాలకమనోజ్ఞమూర్తి! హే ఘణీశఘణాపర్యంక
వీణాకరకమలనారద సామగానసమాలోలా! హే నిగమనిగమాంత
వినిర్మలవీధికానిత్య సంచరణనిజపాదలతాంతప్రచారా! హే ఉద్ధవాక్రూర
నిరతభాగవతనిర్మల శిరోలంకృతనిజభక్తావనహస్తకమలా! హే నిర్వకృ
పూర్వగీర్వాణదుర్వహగర్వనిర్వాపణ పర్వదీపిత ఖచక్రభూచక్రిచక్రి

యుధా ! హే ఆయుధానీకనిరాయోధనిర్బాధసుబోధసాధుజనసమా
 రాధనసచ్చిదానందమయవిగ్రహా ! హే విగ్రహకాంతౌసంక్షుభిత
 హీరణ్యాక్షవిపక్షవక్షోవిక్షోభసమాయత్తనిజదంష్ట్రాకరాళ మహాపోత్తి
 పవిత్రీరూపా ! హేయూపానుసంధాసనసకసనందసకర్మందిబృందహృదిం
 దీవరసుందరమందిరామంధరాచలమంధాశవహాసచణ మహోగ్రీతుంగ
 నిజాంగపఠిసర్వితఃయోనిధానా ! హేసిధాననిజప్రణవనినాదవినోదఘనా
 నంద శృతిబృందమరందబిందుసందోహశతానంద విందకమలా !
 కమలానాథా ! నీవుండుటయే నిష్కవమైన—నిజనూయామేయకల్పిత
 ప్రపంచమున నీయతిఘలనత్కారసత్కృతులచే నారాధించుభాగ్య
 మును చేకూర్చుము. అదే ! దేవీ ! సర్వేశ్వరుండు—సర్వరక్షకుండు—
 సర్వాంతర్యామి—గోకులానందుఁ డతిఘలకై సమంచితభోజనమును
 సిద్ధపఱచియేయున్నాఁడు మా పుమ—గైకొమ్ము—లేకన్న—నేడ—
 కృష్ణా—నీవులేవు—ప్రపంచములేదు—ధర్మములేదు—లేదు—భక్తులు
 లేరు—

[ప్రత్యక్షము శ్రీకృష్ణమూర్తి దివ్యతరభోజనపదార్థములతో
 నున్న బల్లెరములతో—అందఱు స్తంభితులగుదురు]
 (యవనికపడును.)

రెండవరంగము.

(శిశుపాలునిరాజసభాభవనము పరివేశము దీక్షితుండు, కకటక శాస్త్రీయు
 యిరు—భ్రలనుండి)

కఠః—దీక్షితా ! దీక్షితా ! రమ్ము ! నాజుగారువచ్చువేళయైనది. (దీక్షి
 తుండుకనులుమూసి జపమాలత్రిప్పుచుండ) యిదియేమి? యిచ్చ
 టను జపమేనా ?

దీక్షిః—(బొసని సంజ్ఞ యొనర్చును.)

కర:—నీజనమంత్రమైన నెయ్యదిరా ?

దీక్షి:—అష్టాక్షరీమంత్రజనము.

కర:—ఏదీ ! వచింపుము !

దీక్షి:—ఓం—సుం—ద—రా—స్త్వైనమః

కర:—సుందరాక్షి యెవరురా ?

దీక్షి:—సుచేలమామకూతురు.

కర:—మూర్ఖా ! యిదియా నీమంత్రము ? అదే శిశుపాలమహారాజు గారి యాస్థానము. రమ్ము. (నిష్క్రమము)

(యవనికనెత్త శిశుపాలునాస్థానము. మంత్రలతో శిశుపాలుఁడు ప్రవేశించియుండును. ప్రవేశము - కరటకదీక్షితులు)

కర:—విజయోస్తు ! శ్రీశిశుపాలచక్రవర్తి ! సకలలోకవిభ్రతకర్తీ !
నై రిసముపయసమవర్తీ !

శిశు:—పురోహితవర్యా ! ఆపీతమున నుపవసింపుఁడు. ఆ ! మీ ప్రయత్నము సఫలమేనా !

కర:—భాగ్యము. దేవా ! కర్మభాగమంతయు మీకొఱకే జరుగునట్లేర్పఱచియున్నాను. జనులందఱు మిమ్మే—ఓం నమో—

దీక్షి:—సుందరాస్త్వైనమః

కర:—(జనాంతికముగ) కొంపముంచితివి—

శిశు:—బ్రాహ్మణోత్తమా ! ఈతఁ డెవరు ? యిట్లునుచున్నాఁడేల ?

కర:—దేవా ! యీతఁడు నాబావమఱుది. అపూర్వపండితుఁడు !

శ్రీకృష్ణుని జనులందఱును 'కమలాక్షుఁ' డనియు, 'పుండరీకాక్షుఁ' డనియు ననుచుండ, మహావిద్వాంసుఁడైన మాబావ మఱుదిగారు జనులందఱు మిమ్ము 'సుందరాక్షా' యని పిలచు నట్లు చేసియున్నాఁడు.

శిశు:—భళి ! భళి ! పండితుఁడన్న నితఁడే !

దీక్షి:—సందియమేల ! అన్నివివాహములును, అన్నిశ్రాద్ధములును,
మీకు—మీభార్యకును జరుగున క్లేర్పఱచియున్నాను.

శిశు:—భళి ! శాస్త్రీగాహ ! యీపండితుని నాయాస్థానవిద్వాంసు
నిగా నియమించితివని ముఖ్యమంత్రితో చెప్పఁడు !

[ప్రవేశము - భటుఁడు]

భట:—దేవా ! భటులు కుచేలుఁడను బ్రాహ్మణుని, దొంగతనమునకై
పట్టి తెచ్చియున్నారు !

శిశు:—కొనిరమ్ము లోనికి వారిని—(భటుఁడు నిమ్ము.)

కర:—రాజేంద్రా ! వీడే నేవచించిన మిడిదేసబాపఁడు. వీఁడు
నాయుటనుండినది చాలక నావస్తువుల నపహరించి నాకే ద్రోహ
మొనర్చెను. వీఁడు నామాట యింతైనను వినక—

దీక్షి:—నాకు సుందరాక్షి నివ్వక—

కర:—అగోపాలు ననవరతము గొల్పుచుండును.

[ప్రవేశము - కుచేలుఁడు బద్ధుడై—అనుబంధము. ౧౮]

శిశు:—కుచేలా ! రమ్ము. నీచేలమునకున్న భావమే నీగుణమునకును
కలిగెనా ? కానిమ్ము. నీయవ గాధమేమియో యెఱుగుదువా ?

కుచే:—సంపూర్ణముగ నెఱుగుదును.

శిశు:—నమంజనము. ఏమని ?

కుచే:—ధరణి జనించుటే మొదటితప్పు. పుట్టినవాఁడు కై శవంబుననే
మరణింపకుండుట రెండవతప్పు.

శిశు:—ఇట్లు దారికిరమ్ము. నీవిప్పు డెవ్వరియధికారమున నున్నాఁడవో
యెఱుగుదువా !

కుచే:—అ—సర్వలోకేశుని యధికారమున !

శిశు—మిక్కిలి నమంజనము. ఇంతకాలమున కన్నిటిని మఱించి, శిశు

పాలుండే సర్వలోకేశుఁ డనునమంచితామృతధారను సంపాదించితివా !

కుచే:—ఓ-లోకేశ లోకపాలకశిశుపాలక పశుపాలకత్వధురీణమైన యా యమృతధారకై యేకదా నేనింత శ్రమించుట !

శిశు:—భలి ! ద్విజసత్తమా ఏదీ ! ఆయమృతధార నింత వర్ణింపుము.

కుచే:—

మ. అలబ్బందావనలోలధార శృతివేద్యంబైన వాగ్ధార శ్రీ

లలనానేవ్యమనోజ్ఞ ధార పరిపూర్ణజ్ఞానమానీంద్ర ి

కలితానంతప్రభానుధార భవరోగక్లాంతదీనావనోజ్ఞ

లితానందసుధానుధార 'హరి, కృష్ణాఖ్యంబు' భూపాలకా!

శిశు:—ఆ - ఆ దురాత్మా ! అశేషలోకసమారాధ్యమైన యీశిశుపాల పరదైవతము నవమానించి దక్కెదవని తలంచితివా ?

కుచే:—రాజేంద్రా ! నీ వశేషభువనారాధ్యుండ పగుదువు. కాదనను-
అయిన నెప్పుడు ?—నిమలనుజ్ఞానమయుండవై సర్వభూత
దయామయుండవై, ఆవాసుడేవునిపాదభక్తుండ పగుదువో
యప్పుడు—

శిశు:—ఆ - ఆ దురాత్మా—ఏమంటివి ?

కుచే:—కాని—యెంతవఱకును దుర్మదకోధములచే నీడ్వబెడి
దుర్బలహృదయుండవై యుందువో యంతవఱకును జగదా
రాధ్యుడునుకావు—జగదీశ్వరుఁడును కాఁజాలవు. కేవల
పామరుఁ డౌదువు.

శిశు:—బ్రాహ్మణహతకా ! బిగియబట్టుము నీనాలుకను. మూయుము
నీయవివేకపేటికను. మాఱుము మామకజన్మవై రియగు శ్రీ
కృష్ణునినామోచ్చారణ మానుము. మానవైతివా శేషించిన
నీయాయువునై తము పఠిసమాప్తి నందఁగలదు,

కుచే:—మిక్కిలి సంతోషము. అట్లొనర్చితివేని నాకు పరమమిత్రుఁడ
వగుదువు—

శిశు:—ఏమీ ! నిను నథించిన మిత్రుఁడా?

కుచే:—ఔను - పుత్రస్వామోహమునఁ జిక్కి, సంసారసాగరమున
తల్లడిల్లుచున్ననాకు, శీఘ్రముగ - ననా యాసముగ, నావాసు
దేవుని పాదసేవితనన్నిధిని చేకూర్చితివేని నాకెంతయు
హితము చేకూర్చినవాఁడవగుదువు.

శిశు:—మూర్ఖా ! అవివే! క్షణక్షణమునకును నీకాయుఃపరిమితి
సమీపించుచుండు లెఱుగవా !

కుచే:—నిక్కము. ఇదియొక్కటిసత్యమే వచించితివి. కాని, రాజేంద్రా!
నాయొక్కనికిమాత్రమేనా ! నాకు, ప్రపంచమున జీవరాసుల
కన్నిటికిని, నీచెంత నిలిచియున్న యాద్విజసత్తమునకు
తుదకు నీకును క్షణక్షణమునకును నాయుఃపరిమితి సమీపించు
చుండలేదా ?

శిశు:—వలదు - వలదు - ఉపమృత్యాలాపీ ! నీవిప్పుడు నాచే జిక్కితివి.
ఇంతకన్నహింసలకు లోనగుదువు సుమా !

కుచే:—శిశుపాలా ! నీమాటలకు నాకు నవ్వునచ్చుచున్నది. హింసించుటకుకాని, రక్షించుటకుకాని నీవు కర్తయని తలంచితివా !
నన్నేల ?—తుదకు నిన్ను నీవు రక్షించుకొనుటనైతము
ఆవాసుదేవుని కృపామహిమచేతనేకదా !

శిశు:—అధమా ! మాటిమాటికిని ఆగొల్లవాని నామోఁచ్ఛారణ
మాసవా ? భటులారా ! (ప్రవేశము భటులు) యీమరాత్తుని
కట్టి—హింసించి—బాధించి—(పట్టుకొందురు.)

కుచే:— (మందహాసమున) రాజేంద్రా ! నీచేఁ జిక్కిన దీశరీరము!
అదియు నీయధీనముకాదు. ఒకవేళ నీ వీశరీరమున కేమైన

నొసర్పంగలిగితివా ? ఆకళేబరమునకు సంతాప ముండదు. నీకును సంతసముండదు. సంతసమే కలుగుచుందా ? అనశ్య మీశక్తిరమును ఛేదించుము. హింసించుము. బాధించుము. సంత సమున నొసంగెద ! ఇట్టి యస్తిజంజరమగు కళేబరము న్యర్థ మని భావించియుంటివి. అదియే నీకు సంతసము కలిగించునెడ- అంతకన్న నాకు పరమభాగ్యముకలదా ! (శిశుపాలుని చెంత మోకరించును.)

శిశు:—(త్రోసి) ఇంకను నీదుర్మదమును మానవా ! అధమా ! పుత్ర మిత్రకళత్రసహితముగ నీరధి ముంచెద !

కుచే:—మిక్కిలి సంతోషము - అయిన నానీరధి యెట్టిదని భావించితివి ? చ. జలచరమై నమాధవుని సన్నిధి నీరధి హూర్మహుశియై
యలరు ముకుందుఁ డత్యమృతమందిన నీరధి ఇందిరాసతీ
నిలయముకన్న నీరధి యహీననుశీరధి దివ్యనీరధి
నిలసిన శౌరిపాదముల నిల్పినయట్టుల కాదె భూవరా !

శిశు:—చెరసాలనైచి యూనశ్చేవమును హింసించెద !

కుచే:—సంతోషము. అది మా శ్రీకృష్ణజన్మస్థానమేకదా ! అది యెందతో లోకమాన్యులు మహాత్ములచే నలంకరింపబడదా ?

నీ. జన్మదేశోద్ధారసన్నద్ధలోకమా
న్యునిధై ర్యవహిషాపస మదేది ?
ఆత్మీయరక్షైకై యసువులవిడనాడు
మహిజతేంద్రునిస్వర్గమార్గ మేది ?
భరతభూదాస్యంబు బాపు మహాత్ముని
ఆత్మసమర్పణయజ్ఞ మెచట ?
భారతస్వతంత్ర్యధీరతాలక్ష్మికే
తావు కేళీగృహోద్యానమయ్యె

గీ. చిత్తరంజన లజపతి చిత్రగృహము
 సాధుపండితజవహరిసాధగృహము
 భావనిగ్రహము భరతభవ్యగృహము
 కాంచ కారాగృహము శుభాగ్రహముకాదె !

శిశు:—ద్రోహీ ! మానితగదాఘాతసన్నిపాతశాత్రవసంచయుఁ డీశిశు
 పాలుఁడు !

కుచే:—సురుచిరకరుణాప్రపాలితభక్త సంచయుఁ డారమానాఘుఁడు !

శిశు:—ప్రళయోద్వృత్ప్రీతాపమాంతాండమండలుఁ డీచైద్యాధిపతి !

కుచే:—నిజవిలోచననీకాశితసూర్యశశివీతిహాతుఁడై డాద్యైరకాధిపతి

శిశు:—అధమా !

సీ. మత్తైభములపాదమర్దనవధియింప

వాసుదేవుండు కాపాడువాఁడె ?

కుచే:—మత్తైభవరదుండే మాపాలవసియింప

మత్తైభములబాధ మాకు గలదె ?

శిశు:—కాలకూటవిషాగ్ని కాల్చి నిన్ హింసించి

వధియింప హరియె కాపాడువాఁడె ?

కుచే:—క్రోధకామాదిక క్రూరవిషాగ్నిని

మాయించు ఘనున కీబాధయెంత !

శిశు:—రక్తకూపోద్రిక్త సక్తని నిక్షేసి

ముంచి హింసించి బాధించువాఁడ !

కుచే:—సంకటబగు; కాని సంసారకూపవా

నము బాపు హరి కసాధ్యమును కలదె !

శిశు:—గీ. ఇదియె ! వధియింతు - నధమ నీ కెవరుదిక్కు ?

కుచే:—భ్రాంతి యేటికి రాజేంద్రీ ! ప్రబలుఁ డనుచు

దిక్కులకు దిక్కు దిక్పతి దివ్యదిక్కు

హరియె దిక్కుండటికి - నీకు - నాకు - నధిప !

శ్రీశు:—అధమా ! యింకను నీయధికప్రసంగములు మానవా ! భటు
లారా ! యీదురాత్ముని బాధింపుఁడు. హింసింపుఁడు. వీరందఱు
నాశత్రుక్షచరులగుటచే నారాజ్యముననుండుట రాజనీతివిరు
ద్ధము. కావున వీనిని భార్యాపుత్రులతో మనరాజ్యమునుండి
పారద్రోలుఁడు. నేనింద్రప్రస్థమున ధర్మజుఁ డొనరించు రాజ
సూయ యాగమునకై రేపు తొలిజాముననే వెడలుచున్నాఁ
డను. మంత్రులారా ! రంచు. (నిష్క్రమము)

శు:—కుచేలా ! అయినదా నీభక్తికి ప్రతిఫలము ! ఏమి చింతించు
చున్నాఁడవు ?

సచే:—బ్రాహ్మణో త్తమా ! నేను నాకొఱకై చింతించుటలేదు. మర
ణించిన నారాఘవునికై చింతించుటలేదు. నాభార్యాపుత్రాదుల
దుర్గతికై యింకంతయు చింతించుటలేదు. అయ్యది కర్తాను
బద్ధము కాని, సాదరా!

శు:—అయిన నెవరికొఱకై చింతించుచున్నావు ?

సచే:—నీకొఱకై మాత్రము నేను చింతించుచున్నాను!

శు:—మూఢా! ఏల ? ఎందుకు ?

సచే:—ఏమందువా ? నాపై నీకుగల యసూయచే, క్షణక్షణమును,
నరకసోపానముల నొక్కటొక్కటియే యధిరోహించుచున్నాఁ
డవుకదా యని చింతిల్లుచున్నాఁడ—

శు:—చాలునీయున్మత్తాలాపములు! నాబావమఱఁదియగు దీక్షితనుకు
నీతనయను సుందరాక్షి నొసంగువిషయమున నదియే కడ
మాటయా !

సచే:—ద్విజచంద్రమా ! ఆవాసు దేవునియభీష్ట మట్లున్నది !

కర—అబ్బనా ! అయిన సీభార్యాపుత్రులతో నీకొక సీదేశమున తావు లేదు.

కుచే—ఆగోవిందునియభ్యక్షము !

కర—సీభార్యాపుత్రులతో సీదేశమును విడిపోవలయు !

కుచే—ఆబృందావనలోలుని యాజ్ఞ.

కర—నేజీ వెడలిపోవలయునుమా !

కుచే—ఆపుండరీకాక్షుని దివ్యతేజ్ఞ !

కర—అందఱును వెడలవలయు !

కుచే—ఆనందనందనుని లీల !

కర—కృష్ణుండును సీవును యేటకలియుదురుగాక ! మూర్ఖా ! ఇది గోపాలునిదికాదు—కరటకశాస్త్రీయాజ్ఞ ! తెలిసినదా ?

కుచే—ఆగోపాలకృష్ణుని సంకల్పము.

కర—అవివేక ! సినిష్ట డెవ్వరితో మూర్ఖుడుచున్నావో యెఱుఁగుదువా ?

కుచే—నా శ్రీ కృష్ణునితో—

కర—ఎందున్నాఁడు సీకృష్ణుండు.

కుచే—అమగో - అందు - అందు - ఇందు - యిందు—

ఉ. అన్నిటిఁ గాంచి లోకముల నన్నిటి గాంచుచు నన్నినంటకకా
యన్నిటినుండి యన్నిటిని సంతరమంచునఁ జేర్చు కృష్ణు నీ
వెన్నకయున్న నల్లదిగో? నీహృదయంబున నుండె !—

కర—(హృదయమును చూచుకొనుచు) ఏదీ ! కనపించుటలేదే ?

కుచే— సంశయా!

స్క-న్నులుకాంచరావిభవి!

కర—మఱియెవ్వరు కాంతురు ? మూర్ఖులా ?

కుచే— సత్వమయుల్ తిలకింతుసోదరా!

కరః—నాహృదయమున కృష్ణుఁడు కాఁడు- సీతలపై శనియున్నాఁడు.

అధమా ! అనుభవింపుము సీకర్మను ! (నిమ్మ-9)

కుచే—అదిగో కృష్ణుఁడు—కృష్ణా!

(అనుబంధము ౧౯)

(భటులచే సేవ్యుఁడగుచు నిమ్మ-9)మము)

శ్రీ

భక్త కు చేల నాటకము.

తు రీ యాంకము.

ప్రథమరంగము.

(అరణ్యప్రాంతము. ప్రవేశము - వామాక్షి)

వామా:—

సీ. సుతుల బల్వెతలకై శోకించు ననుహితో

క్తుల నూరడించు నిస్తులితలీల

ఫలవర్ణములఁజెచ్చి తలివగ్రహలకొనంగి

వారి నారాధించు భక్తిలీల

శ్రీకృష్ణకథల నాలించి గంతులునైచి

యంగంబు మఱచు బాల్యపులీల

ఆదరంబున 'రాఘవా !' యని పిలువ తా

ప్రేమచే నను కౌగలించులీల

గీ. శౌరి పాడుచు వివశుఁడై చనెడులీల

'అమ్మ! కృష్ణుని చూపు'మం చడుగులీల

యకట! రాఘవా ! తనయ ! నీయసమలీల

మదిని నెంత మఱతుమన్న మఱువఁగలనె ?

అక్కటా ! తనయా ! మరణించునపు డింత యాచ్ఛాదనమైన

నొసంగనేరని నిర్భాగ్యులగు నీజననీజనకుల నెంతదూరితివో ? ఎంత

సంకటపడితివో ! మానిష్కరుణాగ్ని యొక్కవైపునను, ప్రచండ

తరమధ్యం దినమర్తాండునిసహస్రకీరణదీప్తి యొక్కవైపును నిను

డహింప, 'దాహము! దాహ'మని యటచుచు యెంత వేదనబడితివో? యదుచందనా! గోకులానందా! నీ వోకక్షణము కాన్పింపకున్న యశోదా నుదు లెంతయో బాధపడరా! నీవు వారి కెట్లో? నాకుమారుఁడును నాకట్లే గదా! అలనాడు మీ గురుపత్ని తన కుమారులకై నిను వేడ నిరుపమానకరుణాంతరంగితహృదయుఁడవై యా కుమారుల... నామె కొసంగలేదా! నేనును నామెవలె ప్రార్థింతును. నేను నీ మిత్రుని పత్నిని కానా! గోవిందా! నా తనయుని నా కిమ్ము. నా గాఢువుని నా కొసు గుము. లేకున్న—(లోన 'అమ్మా' యని) అయ్యో! చచ్చినవానికై యేడ్చుచు బ్రతికియున్న పసిపాపలనే మఱచితినే—కుమారులారా! యిదే వచ్చితి—(సక్క)మము.)

(యవనిక నెత్త నొక్క తరుప్రకాండముపై శిరముంచి కుచేలుచు నిశ్చేష్టుఁడై)

(ప్రవేశము - కుచేలుఁడు దీనవదనముగ)

సీ. చెలిమి 'కృష్ణా!' యని పిలువ తా చిఱునవ్వు

వెదజల్లు చల్లని కుదురుమోము

మురళి వాయింప డాల్ మొసయుచు నటియించు

నాసిక మాక్తికం బలరు మోము

చదువువో తెఱచిన పెదవులలోనుండి

జగములు మెదలాడ నెగడు మోము

గురుసేవ నలయగా పరగు నిట్టూర్పుల

నాల్గువేదంబుల నలరు మోము

సీ. జగతి మఱపించు నెమలి ఫింఛంబు మోము

కాంచ కస్తూరికాతిలకంబు మోము

మాదు గోపాలు నగుమో మదేది? యెందు

చనియె? యెందు దాఁగెనో? లేదే! శౌరి యకట!

(తలయెత్తి) కాదు, కృష్ణా! కాదు—

ఉ. నాయది తప్పుకాదు కరుణామయ ! నన్నిటు పెంచి నొంచుటల్
 నీయది తప్పు సర్వమును నీదగు ప్రేరణకాదె చేసితికా
 నీ యుపరాధ నిష్కృతికి హింస యొనర్పఁగ నన్ను ధర్మమే ?
 సాయక మేయునాని విడి సాయకముకా మఱి నింద సేతురే ?

అంధునిచేతిదండమును గొని, మార్గదర్శకుఁడై, కొని చని,
 మార్గమధ్యంబున, నిమ్నొన్నతప్రదేశమున తటాలున చే విడిచి,
 యంధుఁడు క్రిందపడిన యుపరాధమంధునిదగునా ! అట్టివాఁడవు నాకేల
 జన్మమొసంగితివి ? ఇంతవఱకేల పాలించితివి ! ఇప్పుడు కనుపింపకపోయి,
 సనకసనందనాదియొగిహృదయగుహలలో దాసినమాత్రమున నదలుడు
 కని తలఁచితివా ! ఎంతవెఱ్ఱినాఁడవు కృష్ణా ! హస్తాహ్లా !

[ప్రవేశము: వామాక్షీ - కుచేలునిచూచి సంతసమున]

వామా:—నాథా ! శాఖా ! ఏమిభాగ్యము. (నమస్కరించును)

కుచే:—హస్తాహ్లా ! నీవొంగచేష్టులు నాకు తెలియును. తెమ్ము కృష్ణా !
 నాచెంత నీయూటలు సాగిరావు ! రమ్ము—రమ్ము.

వామా:—నాథా ! నాథా ! యిదియేమి ? యెట్లువచ్చితిరి ?

కుచే:—(దీనవదనుఁడై) రావా ! కృష్ణా ! ఇంకను కరుణకలుగదా !
 మిత్రమా ! నీ కీకాతన్య మెట్లవడియె ? అలనా డహల్య
 శాపవిమోచన మొనర్చుతఱి నాపాషాణకాతన్యము నీహృద
 యము నాశ్రయించెనా ? లేక శరణాగతప్రహ్లాదబాలసంరక్షణకై
 దాల్చినవృసింహావతారమున నున్నకతినత్వ మింకను నిను
 బాయదా ! ఔను.—నిక్కము.

మ. నిను నేవేళను గొల్చుభక్తులకు నెంతే కష్టసంతాపముల్

కనగాఁ జేయు సఘంబునకా సుతుఁడు నంగ రంబుపాలయ్యె న
 చ్చినభార్యామణి దేశద్రిమ్మరియయెకా శేషాహి నిన్బట్టె యి
 ల్లనంభోనిధిచేరె ! నిర్దయుల కానందంబు చేకూరునే ?

వామా:—జీవితేశ్వరా! కుమారు లాకలిచే మాడుచున్నారు, కొందరు దలు శోషిల్లి మూర్ఖిల్లియున్నారు. రాఘవుని కళేబరమున కగ్నిసంస్కారాది యుత్పక్రీయల నాచరించు నుపాయమైన యోచింపవలదా?

కుచే:—కానిమ్ము. కేశవా! నీవైశ్వర్యమదమత్తుండవు! సనకసనంద నాదియోగిపుంగవుల - ఉష్ణవాక్రూరాద్యంతరంగభక్తుల పూజా మహోత్సముల నోలలాడుచు నీదీనుని మఱచితివా! నీవుండు టయు లేకుండుటయు నాచే నుండుట మఱచితివి కాఁబోలు!

శా. నీరూపంబును మాసి నీవు జగతికి లేవంచు వేచాటు జా
ద్ధారూఘుల్ నినుముంచుదో గతియుకానా నీకు నేనక్కటా!

శ్రీరాగంబున కన్నుగానక మహారత్న ముంచినా విట్టివో

క్రూరాత్ముం డని చేర రెవ్వరు నినున్ క్షోణికి రమానాయకా!

వామా:—హృదయేశ్వరా! మీరిట్లు లోకమునే మఱచి, యుపే షించిన పసిపాపలగతియేమి?

కుచే:—(లేచి సంతసమున) ఆనందము! ఆనందము! ఇది యానందము! యియ్యదియే సచ్చిదానందచిన్మనయ్యరూపదర్శనానందము! కృష్ణా! కృష్ణా! ఏమి నీభక్తవాత్సల్యము! తోలుత నీబాల్యాంకవిచేష్టరూపమును ప్రకటించి, పిదప, రుక్మిణీసత్యాసమేతమగు నీకల్యాణదివ్యస్వరూపమును నాకనులకుఁ దోపఁజేసి, యిప్పుడు, కేవలచిత్తశాభాస్వరమై, నిర్గుణనిరంజననిర్వికారనిరామేయనిఘట స్వరూపమైన—వటపత్రమున శయనించిన నీదివ్యస్వరూపమును ప్రదర్శించితివా! ఆహా! అదే—అల్లదే—విరాట్పూరుష విద్యోతమానవిజ్ఞానఘనస్వరూపము - భూనభోంతరాళవ్యాపియై- సర్వదిశలు, నవగ్రహములు -ద్వాదశాదిత్యులు-చతుర్దశభువనంబులు, సప్తార్ణవధరాధరకాననతరువరివేష్టిత ధరామండలంబంతయు

సీవయ్యె — విలోచనస్థానప్రకాశితశతసహస్రసూర్యచంద్రుడవై!
యెందుచూచిన యేవై పుపరికించిన సీవయ్యె ప్రకాశించుచుంటినా
భళిశే! సనకసనందనసత్పుజాతాదిమానినికరంబులు! అయాశే!
చతుర్ముఖ కమలాసనాధ్యాసితనాభీకమలంబు! ఆహా! నిగమ
గోచరా — వేదాంతసారా — ఉపనిషద్వేద్యా — ఆనందము —
ఆనందము. కృష్ణా! ఇదియే మాసనకమలాసనవీరము! ఉపవేశిం
పుము! యిదియే కుసుమములు — ఏదీ? దేవీ! ఆవాసుదేవుని
సమర్చనకై రాఘవుని పూజాకుసుమముల తెమ్మనుము!

వామా: — అక్కటా! ఈమహానుభావునకేమి ప్రత్యుత్తరమిత్తును!
కుచే: — అలసింపకుము! ఆవాసుదేవుడు వేచియున్నాడు. రాఘవుని
శీఘ్రముగ కుసుమముల తెమ్మనుము!

వామా: — నాథా! రాఘవుడు మనల వీడి చనలేదా!
కుచే: — ఏమీ! రాఘవుడేలేడా! రాఘవుడేలేకున్న ధర్మ మెందుండ
గలదు? ప్రపంచ మెందుండగలదు! అదిగో రాఘవుడు —
రమ్మనుము —

వామా: — నాథా! మన కుమారుడు రాఘవుడు.
కుచే: — దేవీ! యిదియేమి? నామాట కెన్నడును మాఱువలికి
యెఱుంగవే! రాఘవుని - పిలువుము. భ్రాంతా! రాఘవునే
చంపకజూచితివా! అదే అందుండలేదా! కనపించుటలేదా!
చూడుము!

వామా: — (పరికించి — శవము కనపింపనందున) ఆహా! యిదియేమి?
మృతకళేబర మెందుచనియె! నాథా! —

కుచే: — బేలా! యింకను సందియమేనా? రాఘవా!

(‘జనకా!’ యనఃస్థని—వామాక్షీ—రిచ్చవడిచూచును. పూజా కుసుమముల చేతధరించిన రాఘవునిపట్టుకొని నారదుఁడు మందహాసమున నిలచియుండును.)

నారః—‘చూడ్యశీభావనాయత్రసిద్ధిర్భవతితాదృశీ!’ పరమభాగవత వర్ణులసంకల్పము లమోఘములు ! (సమీపించును)

వామాః—(స్తభితయై) కుమారా !

రాఘుః—జననీ ! యిదేవచ్చితి. (నమస్కరించును)

నామాః—కుమారా ! రాఘవా ! (ఆలింగన మొనర్చుకొని) ఎట్లువచ్చితివి ? ఎందుండివచ్చితివి ? ఎవ్వరు కనికరించిరి నాయనా—?

రాఘుః—అమ్మా ! ఆయాసభరమున కన్నులుమూసితి. ఎవ్వరో యొక మహాత్ముఁడు శంఖచక్రగదాభిరాముఁడు, మందహాసాచిత వదనఁడై—నాయరుఁట సాక్షాత్కరించెను. ఈమకానిచంద్రుఁడామహానీయునిచేత నిలచియుండెను. మేన నెట్టి యాయాసమునులేదు. ఆకలిబాధలేదు. కనులు తెరిచి చూతుగదా ఆమహానీయు డుత్థానమందియుండెను. అందు కుసుమములుండ కోయుచుంటిని. ఈతాఁసచంద్రుఁడరుదెంచి నీజనకుఁడు పిలచుచున్నాఁడు రమ్మని నన్నిందు తోడ్చెచ్చెను.

వామాః—నాయనా ! ఎట్లువచ్చినేమి ? కృష్ణుని నిన్ను గిర్భవాసమున ప్రసవించినట్లయ్యె ! ఆహా ! ఆముచికుందనరదుని భక్తత్రాణపరాయణత నేడుగదా తిరమయ్యె !

నారః—సాధ్వీమణీ ! పాహియన్నవారి కామోక్షసామ్రాజ్యమునైన నొసంగు నాసర్వేశ్వరునకు నీకుమారు నొసంగుటనఁగ నెంత ? ఇదియంతయు శ్రీకృష్ణలీల !

కుచేః—రాఘవా ! యేదీ ఆకుసుమముల నిట్టిమ్ము. (రాఘవుఁ డొసంగ పూజించి) కుమారా ! ఏదీ యానందనందనుని మంగళగీతమును వచింపుము !

రాఘు:—

స్తో. ఆనందోజ్వల నందనందన సందానంద బృందవనా
 లిందోజ్వలభీతపాదపద్మ నిగమాబృందానువిందా హారే
 విందతత్పవరందనుందమిలిందా మానిమందార శ్రీ
 కందర్పోజ్వలకోటికోటినిరసచ్ఛృంగారమాముద్ధరా !

(మంగళహారతి నొసగుదురు)

(అనుబంధము. ౨౦)

నార:—కుచేలా! ఆశిశుపాలుఁడు రాజసూయయాగమున నాకృష్ణ
 మూర్తి చక్రాయుధమున కెఱియెనందునకదా మఱల మీరంద
 యును నిందు చేరగల్గితిరి!

వామా:—నాథా! ఆనందనందనుని యప్రీతిమానానురాగమును
 నంపాదించి యీదాఠిద్ర్యాంధకారము బాయవలదా?

శా. శ్రీనాథుం డఁట విశ్వమెల్ల తనదా చిత్రానురూపంబట
 తానే సర్వశరణ్యుండఁట మన మాదామోదరున్ కుక్షి కె
 దీనత్వంబున వేడరాదె? శిశువార్తన్ తల్లినికె వేడదే?
 పాసీయంబును చాతకం బడుగ శుభస్మేఘమున్ పాపమే?

కుచే:—దేవీ! నీవెంతమాఢమతివి! సర్వేశ్వరుని సభక్తి తాత్పర్యముల
 నారాధించుట దారిద్ర్యమును బావుకొనుటకా? పవిత్ర తర
 మైకామధేనువును గొల్చి గొల్చి తుదకు గోమయమును
 కోరుమనియెదవా?

వామా:—లోకమున దారిద్ర్యముకన్న వేరుదుఃఖముకలదా?

కుచే:—సర్వజంతువులకును నోగిరమిచ్చి కాపాడ సర్వేశ్వరుఁడు
 లేఁడా?

నార:—నుసర్వేశ్వరుఁడై నను తన్నుర్చించి ప్రార్థింపకున్న తనంతతా
 ప్రసాదించునా?

కుచే:—పురాకృతకర్మఫలమున నెట్టి వారి కేతీరున జరుగవలయునో యాతీరున జరుగుచుండలేదా ?

నార:—పురుషప్రయత్నము లేకున్న దైవ మేమిచేయఁగలఁడు? మరు భూమి నుపవేశించి 'దైవమా! పాయసమి' మృనిన మాత్రమున లభించునా ?

కుచే:—దైవనహాయమే లేకున్న మనుజుప్రయత్నము మాత్రము ఫలవంత మగునా ?

నామా:—పదివిధముల మనుజుఁడు ప్రయత్నింప దైవము పదునొకొంకై ఫల మివ్వఁదా ?

కుచే:—అందుకు దైవమేమి చేయఁగలఁడు. దేవీ! మనకర్మ మన మనుభవింపవలయుఁగాక !

నార:—దైవము నారాధించుటయే సత్కర్మకాదా? అట్టి సత్కర్మకు ఫలము లభింపదా !

కుచే:—మునీంద్రా! దేవీ! ఓరకేమైన ననుఁడు ! తుచ్ఛతరసంపదలకై యాదేవదేవు నెన్నఁడును ప్రార్థింపజాల ! అయ్యో ! తనీ!—

చ. కనులకు పైత్యరోగమున కప్పడు పెక్కులు వన్నె లట్లు సద్వృత్తులపల్లవముల ప్రభాచయమట్లు సుసాంధ్యశోభలక కనుగొనినట్లు సంపదల కాంతురు భక్తులు కాని వానికై మనమున కోర రెవ్వరవిభావన మూర్ఖులెగాక భామినీ !

వామా:—కట్టా! నాథా! నేనేమందును ! కన్నకుమారు లాకలిచే కన్నులయెమట మడయుచుండ, పవ లొడ వేడిమిచేతను, రాతిరి చలిచేతను, కట్టుట కింత వనస మేనియు లేక పసిపాపలందఱు మాడి మంటగలియుచుండ కనులార నీసంతాపమును చూచుచు నూరకుండవలయునా ? అన్నాతురములైన ప్రాణుల బ్రోచు

టయే కదా మిముఁ బోలు సాధుజనుల లక్షణము. ఇట్టి భూత
హింసను బాపుటయేకదా ధర్మము! ఆలస్మీకళతుఁడు—ఆకాం
చనచేలుఁడు మీ కెంతయు ననుగునెచ్చెలికాఁడ? అట్టి
కూరిమి మిత్రుని—నందనందనుని దర్శించి యీ దారిద్ర్యమును
బాయవలదా ?

కుచే:—అయ్యో ! దేవీ ! నాకెంతయు ధర్మపత్నివై , ధర్మకర్మసాక్షిణి
వైన నీవే యిట్లాడసగునా ? 'సుతులు, సుతు' లని వందురుచుం
దువుకాని నీకు వీ రీజన్మమున సుతులు—నిక్కు—వము—
యొప్పికొందును. కాని, వెనుకటి జన్మమున వీ రెవ్వరి తనయులు?
ముందు రానున్న జన్మమున వీ రెవ్వరికి తనయులై జనియింప
నున్నారు ?

మ. ధర సంసారనదీప్రవాహమున యేతత్పుత్రదారానుజో¹
త్కరముల్ సేరు స్వకర్మబంధమున తత్కర్మానుబంధంబు యే
తటివాయున్ విడిపోదు రందఱును మిథ్యానాటకం బిద్ది యో
తరుణీ ! యెవ్వరు వీరు? వీరికయి చింతకాసేయ నీకేటికి?

నార:—బ్రాహ్మణోత్తమా ! ఇట్టి వైరాగ్య మెంతటివారి కలవడును ?
మనమున నెట్టి సుజ్ఞాన ముదయించినను, దాని నంతరమందుంచి,
ప్రపంచమునం దుండువఱకు, మానవుఁడు ప్రపంచవ్యాపా
రము ననుసరింపనే వలయుకాదే ? 'నీవు—నేను!' అను సంబంధ
మెంతవఱకుఁ గలదో, 'భార్య, పుత్రులు' అనుసంబంధ మెంత
వఱకు గలదో యంతవఱకు మానవుఁడు ప్రపంచము ననుస
రింపనేవలయు. తనపై నాధారపడియున్న కుటుంబమును పోషిం
పనేవలయు ! అట్లు పోషింపకున్న ధర్మము తప్పినవాఁడగును.
దాన పాపము కలుగును!

నీ. సహపాఠియై మున్ను శౌరితో సమముగా

సాందీపమునిచెంత చదువలేదె ?

‘ఆత్మవత్సర్వభూతాని’ నాఁ జగమెల్ల

హరిరూపమయముగా నరయవలదె ?

అవని “పరోపకారార్థమిదంశరీ

రం” యను టాత్మఁ దలంపవలదె ?

ఆకలి యని యేడ్చి నవని చచ్చెడినారి

పాలించుటే ధర్మపథముకాదె ?

గీ. జగతి ‘భూతాని యన్న మిచ్ఛంతి’ యనియు

ధర ‘శరీర మాద్యం ఖలు ధర్మసాధ

న’ మ్మనియు నెంచి హరి చూడ నరుగవలదె ?

‘యెఱుక పిడికెడుధనమంచు’ నరయవలదె ?

కుచే:—మునీంద్రా ! ఆధర్మమును నిర్వర్తించుటకై యేగదా నే నీ
యంఛవృత్తి నాశ్రయించుట ! అదియే యయాచితవృత్తము!
కాని, ధనముకై యితరుల యాచించి, యాచించి, స్వకీయతపః
ఫలమును నీటఁగలుపమందురా ?

వామా:—నే నాముకుందుని ధనమునకై యాచింపుమంటినా ? దర్శింపు
మంటినిగాక ! ఆ రమానాథుని—కూర్మిమిత్రుని పరమేష్టిజనకుని
దర్శనమే మనకు సర్వకల్యాణముల చేకూర్పదా ?

కుచే:—ఏమీ ! ఏమీ ! నానందనందనుని దర్శించుటకా ! నాగోవిం
దుని దర్శించుటకా ! భళి ! భళి ! నేడెట్టి సుదినము ! తప్పక
నేగెద ! సంతోషమున నేగెద ! భళి ! ఎంత చల్లనిమాట
వచ్చించితివి ! దేవీ—నాగోవిందుని, నాకూర్మిచెలికాని దర్శ
నము—భళి ! రేపే వెడలెద !

మ. జలధిక్ ద్వారకలో మఃశీగణలసత్సౌధాంత గాళంబు లో
 పల భర్తాచితసాలభంజికలభవ్యానందపీఠంబునకే
 అల సత్యావర రుక్మిణీకలితుఁడౌ సంభోజపత్రాక్షు క
 న్నుల విదానగ నెందు గాంతునొ ? లసన్నోదంబు చేకొందునొ ?

దేవీ ! కేసే యచనేల నేజే పయనమొనర్చి పంపరావా ? ఆ—
 మఱవిజి—దేవీ ! ఆలక్ష్మీకళత్రుని—పరమేష్ఠిజనకుని—లీలామానుష
 విగ్రహనుని—నాకూర్మిమిత్రుని—యిన్ని దినములకు మఱల నేదర్పింపఁ
 బోవునపుడు చేత నేమైన నుపాయనము కొనిబోవలదా ! చూడుము.
 దేవీ ! ఇంట నేమైన పిండివంటయో, ప్రీతిపూర్వకమగు ఫలమో
 యున్న దేమో ?

వామా:—అయ్యో ! యీనిర్భాగ్యురాలి కట్టిభాగ్యము సైతము
 గల్గునా ! నాథా ! మనయింట నావాసుదేవుని కర్పింప నర్హ
 మగు వస్తు వేదియు లేదే—

రాఘ:—ఉన్నవి—ఉన్నవి ! జననీ ! నాడు నీవు నాకొసంగినయడు
 కులు—అగోవిందుని నివేదనకై యే దాచియున్నాను. కొని
 తెత్తునా ?

కుచే:—కొనితెమ్ము నాయనా ! సర్వవిధముల నీవే ధన్యుడవు,
 (రాఘవుఁ డడుకుల కొనితెచ్చును)

వామా:—నాథా ! ఆలక్ష్మీకళత్రునకు—ఆకాంచనచేలున కీపాతవజిన
 నీరసంపుటడుకులనా మన మొసంగుట ?

రాఘ:—తల్లీ ! కొండంతదేవునకు కొండంతపత్రిచే నెవరైన పూజింపఁ
 గలరా ?

నార:—భళీ ! కుమారా ! సాధ్వీ ! సభక్తికాత్పర్వములతో నొసం
 గెడు యడుకులేల ? తుడకింత సీరైనను, తృణమైనను నా
 సర్వేశ్వరుఁడు తప్పక స్వీకరించును ! రాఘవా ! నీవొసంగిన

యడుకులే యాపరమేశ్వరుని నివేదనచే కృతార్థములగుగాక !
 మీ కష్టముల కంత్వము చేకూర్చుగాక ! కుచేలా ! ఆ శ్రీకృష్ణ
 మూర్తియందు మానసముంచి, తన్మయుఁడైనై చనెడు నీకు
 మార్గమున నెట్టి యాటంకములును కలుగఁజాలవు ! రమ్ము !
 ఆనందనందనుని ధ్యానించి పయనమున కుక్రమింతువుగాక !
 (అనుబంధము. ౨౧)

యవనికపమను.

రెండవరంగము - ద్వారక.

[శ్రీకృష్ణభజనలు. అనుబంధము. ౨౨ ప్రకేళము కుచేలుఁడు - తన్మయుఁడైయాడి
 భజనపదలు చనిన పదప]

కుచే:—

శా. ఆనందంబులకెల్ల నుత్కటమహానందంబు సౌభాగ్యసం
 ధానంబౌ ఘనభాగ్యసీమ శ్రుతివిద్యారామకీరంబు శ్రీ
 మినాక్షీమణిహంసఙ్గోలిక సదామేయప్రభాగోళ మా
 మానీంద్రస్తుతిశాల ద్వారక ! యదే భాసిల్లెగా భవ్యమై.
 ఉ. ధేనులు మోములెత్తి హరి దేవమయున్ నుత్తియింపసాగె నం
 భా నద మొప్పు లేగ లటు మాధవకీర్తన చేయసాగె యెం
 దైనను కాన నట్టి హరి యవ్యయుభక్తి మహామహంబు నీ
 మానవజంతుసంతతి కనంబడె నౌర ! మహాద్భుతంబునై !
 ఉ. పాషుచు శ్రీహరిన్ సతులు పాల మధిచెడివారు దాసులున్
 వేడుక కృష్ణకీర్తన నివేశిత కృత్యమునేయువారు మేల్
 జాడలవీడరికృషికసంతతిమాధవు గానలోలులై
 యాడుచు నుండ్రు బాలకులు యంబుజనాభునిమూర్తి గొల్పుచున్.

అదే! నానాసువర్ణమయగోపురంబులచే నెంతయు మనోజ్ఞమై
 వెలరారు నదే మాగోవిందునిమందిరమై యుండనోవు! ఆహా! అవియు
 తమ యనంతమహిమచే నాపరమేశ్వరుసాన్నిధ్యమును చాటుచున్నవి
 కదా! ఆహా! యేమా కలకలము? ఎందఱుజనులు గుమిగూడి
 యున్నారు! ఓహో—అదే—

ఉ. రాజు లదెందఱో తమకరంబుల కానుకలెల్ల బూని కాం
 భోజ కళింగ వంగముఖభూవరమండలనాథు లెందఱో
 వాజులపై మదేభములపై మణిహేమవితానమంది తా
 మాజగధీశు కానరఁట నప్తదరిద్రుఁడ నాకు శక్యమే!

(నిష్క్రమము)

—+—
 మూడవరంగము—ద్వారక

[శ్రీకృష్ణమందికో ప్రాంతము- సమచితవస్త్రాలంకృతులగు నిరువురు ద్వారక
 పాలకు లుండురు. రాజులు, భక్తులు ద్వారకాసామీప్య ప్రదేశమున కానుకలతో వేచి
 యుండురు.]

1. రాజు:—అయ్యా! ద్వారకక్షమా! నేడు శ్రీకృష్ణమూర్తిదర్శన
 మునకు మాకర్వత యున్నదా?

1. ద్వారక:—లేదు, నేడు శ్రీవాసుదేవమూర్తి శ్రీరుక్మిణీసత్యభామా
 దేవీకరకంకణమణిప్రభలతో సుస్నాతుఁడగునమయ మిది!
 ఇపు డెవ్వరిని లోనికి రానివ్వకూడదని మాకు కఠినముగ
 నాజ్ఞయైనది.

2. రాజు:—అయ్యా! ద్వారకక్షమా! నావిన్నపమును శ్రీవారి శ్రోత్ర
 సన్నిధానమునకు దెచ్చితివా?

2. ద్వారక:—తెచ్చితిని. కాని ప్రభువు మందహాసమున మోము మఱి
 యొక వైపుకు మఱుల్చెను.

3. రాజు:—నేను కాశ్మీరప్రభువతంసుడను. నాకును నిదియే ప్రత్యుత్తరమా ?

1. ద్వార:—మీరుకాదు. తుద కా విరించి చనుడెంచినను నిదియే ప్రత్యుత్తరము.

4. రాజు:—అయ్యో ! నేను చిరకాలమునుండి వేచియున్నాను—నాకు.

2. ద్వార:—చిరకాలమునుండి వేచియున్నను — అచిరకాలమునుండి వేచియుండినను సమయముమాత్ర మియ్యదికాదు.

[ప్రవేశము—కుచేలుడు]

కుచే:—

చ. 'ఫలముల పర్ణశాల తొలిపల్కు పొలంతి శిరఃప్రసూనమా కలిమి పడంతి కేళిగృహకంజము తాపసహంసడోలికా జలజవనంబు మోక్షధనసన్నతవేటిక వాసుదేవు వె

న్నెలచిఱునవ్వు నామది స్ఫురించెడిభాగ్య మదెండుకల్లునో ?'

1. ద్వార:—ఏమి బీదపారుడా ! ఎచ్చటినుండి వచ్చితివి ? ఎచ్చటికి పోయెదవు ?

కుచే:—ఎచ్చటినుండి వచ్చితిని—ఎచ్చటికి పోవుట ? అదియే ప్రశ్న ? అయినను, సోదరా !

3. ఎచ్చట చేరు లోకము లహీనమునీంద్రులు నెందు చేరువా రెచ్చటనుండి లోకముల సృష్టి చెలంగు సుఖానుభూతులై యెచ్చటివారు రారు మఱి యీజగతీస్థలి కెందు భక్తిమై యెచ్చటి కీవు నేను తుద కేగెద మచ్చటినుండి వచ్చితికా.

ద్వార:—చాలు చాలు పొమ్ము. బిచ్చ మడుగుట కెన్నియో గృహము లున్నవే రాజద్వారముకడ నేమిపని ?

కుచే:—నేను గోవిందుని దర్శనభిక్షకై వచ్చియున్నాను. నేను కుచేలు
డనువాడ—

ద్వార:—అది నిన్ను చూచిననే తెలియగలదు. కాదయ్యా! ప్రభు
దర్శనమునకు వచ్చువాడ వింత యొడలు తుడచికొనుటో,
తుద కింత ధవళవస్త్రమును ధరించుటయైనవలదా? ఈవేసమున
వచ్చుట కిది యేమి నాటకమని భావించితివా?

కుచే:—కాదా? నాటకముకాదా! సందియమున్నదా?

ఉ. యాదవసూనుడే నటుఁ డఁతజగం బది రంగభూమి మా
యాదరమే తెఱుల్ మసుజులందఱు నాటకవేషధారు లా
మోదము ఖేదము రసము భూమి వినోదవిచిత్రచర్యలే
కాదె నునాట్యవై ఖరులు కాంస ప్రపంచమే నాటకం బగున్ .

సోదరా! సత్వమయమైన ధవళవస్త్రమును, సచ్చిదానందమయ
మైన యుత్తరీయమును నాయట్టివానికే లభించునా? నేను శ్రీకృష్ణుని
బాల్యమిత్రుడను—

ద్వార:—హహ్లా! నెట్టివాడా! నీయట్టివాడా శ్రీగోవిందుని
బాల్యమిత్రుడను. నీకేమియు నున్నాదము కలుగదుకదా?

కుచే:—అయున్నాదమునుండి తప్పించుకొనుటకై యే కదా నే నింత
దూరము వచ్చినది.

ద్వార:—చాలు చాలు వెడలిపోమ్ము.

కుచే:—సోదరా! నీసంతసమునకైన వెడలుచుంటిని. కాని, నే నా
ముకుందుని నర్హింప నెంతయో దూరమునుండివచ్చితిని—
యెంతయో శ్రమించితిని. అట్టి నన్ను ‘మాని వెడలిపోమ్ము’ను
టకు నీకు నర్హులలేదు. వెడలుటకు నాకును నర్హులలేదు.

ద్వార:—ఇది శ్రీకృష్ణమూర్తి రుక్మిణీసత్యభామాదేవులతో నేకాంత
ముగ నుండు సమయము.

కుచే:—అట్లనా! మఱియు మేలయ్యె. అయిన తప్పక నిప్పుడే లోని
కేగవలయు—(పోబోవ)

ద్వార:—(ఆపి) ఇప్పు డెవ్వరిని లోనికి రానివ్వకూడదని మాకు కఠిన
ముగ నాజ్ఞయైనది.

కుచే:—తన్ను దర్శించ చనుడెంచు భక్తుల నిరోధింప నా వాసుదేవ
మూర్తి కెట్టి యర్హతయు లేదు.

ద్వార:—పొగరుబావడా! రాజాధిరాజు లెందఱో వెనుదిరిగిపోవు
చుండ నిన్ను నిరోధింప నా వాసుదేవమూర్తికే యర్హతలేదా?
ఊరకపోయెదవా! లేదా?

కుచే:—సోదరా! ఆగ్రహము సర్వజనులకును నిషిద్ధమే! కాని,
సత్యమునందు — సత్యాగ్రహము మాత్ర మనుసరణీయమే
యగును కాన మీ రేమన్నను మానను—(పోబోవ)

ద్వార:—ఏమీ! వీరాధివీరులగు మమ్ముల మీరిపోయెదవా? నీకేమి
బలము కలదని మమ్ముల ధిక్కఱింతువు?

కుచే:—సోదరా! నా బలమా!

నీ. జనకుబాధల సైచి తనభక్తి మానని

ప్రహ్లాదబాలకు బల మదేది?

యమునెంట చని ప్రేమ నాజ్ఞేశు బ్రతికించు

వరసాధ్యి సావిత్రి బల మదేది?

పలువిఘ్నముల కోర్చి బ్రహ్మార్షియైన వి

శ్యామిత్ర తిలకుని బల మదేది?

జీవకోటికి మేలుచేయగాఁ డీ మహా

త్ముల పావని భృవుల బల మదేది?

గీ. అవని నేలాటి బాధలనైన సైచి

పశుబలంబు నణంచి విశ్వంబు నెల్ల

ప్రేమవాహినిలో ముంచి భేదబుద్ధి
బాపు నాసాత్విక నిరోధబలము లేదె ?

[అనుబంధము ౨౩ పోజోవ]

ద్వార:—(ఆపుచు) ఆ - ఆ—మమ్ము మిరిపోవుటకూడనా ! పొమ్ము.
బాధనందెదవు—

కుచే:—సంతోషము—[అనుబంధము ౨౩ లోని చరణము]

ద్వార:—హింసించుము.

కుచే:—మిక్కిలి సంతసము—[అనుబంధము ౨౩ లోని చరణము.]

ద్వార:—పొమ్ము. హింసించుము. బాధించుము. దండించుము.

కుచే:—చాల సంతసము. కాని, సోదరా ! ఎవరిని ?

1. ద్వార:—ఎవరిని?—నిన్నే—మఱియు నిన్నే—

కుచే:—సంతోషమే కాని, నన్నే యన నాయంతరాత్మనా ? నా శరీర
మునా ?

2. ద్వార:—ఏమి ? ఆత్మ - శరీరము—? రెండున్నవా ?

1. ద్వార:—కుచేలుఁడు మూడవవాఁడా ! చాలు సభిక్త ప్రసంగము
నిన్నే ?

కుచే:—యోచింపుఁడు. నన్నే యన నాయంతరాత్మనా ! నాశరీర
మునా ?—నాయంతరాత్మ యాగోవిందుని, ముకుందునియందు
లీనమై యున్నది. దానిని నిరోధించి, వేరుచేసి దండించుటకు
మీకేకాదు, మీకు, నాకు సర్వలోకములకు ప్రభువగు నా
సర్వేశ్వరునికి సైతము కాఁజాలదు ! ఇక నీశరీరమును నిరో
ధింతు నందురా ? అది మాత్రము మీచే నగును. కాదనను,
కాని, దాన మీ కేమిలాభము ? మీరు నన్ను లోని కేగ నివ్వ
కున్నను, నే నిందేయుండి నిరసనవ్రతమున, నాభక్తిపాశము
లచే నావాసుదేవమూర్తిని బంధించి, యిచ్చి తెచ్చి, నామానస

కనకసింహాసనమున నుంచి, పూజించెద ! ధ్యానించెద—భజించెద ! దానిని మీరేమైన నిరోధింపఁగలరా? ఇంతకాల మాపరమేశ్వరసాన్నిధ్యముననుండియు నికను మీకు 'నేను ?' అను నహంకార మణఁగలేదా ?

1. ద్వారః—మహాత్మా! క్షమింపుము! అహంకారబాధితులమై మీ మాహాత్మ్య మెఱుంగమైతిమి. రండు మీరాక నావాసుదేవమూర్తికి విన్నవించు—(నిష్క్రమము - అనుబంధము. ౨౪)
(యవనికపడును.

శ్రీ

భక్త కు చేల నాటకము.

సంచమాంకము.

ప్రథమరంగము—ద్వారక శ్రీకృష్ణనియంతఃపురము.

[రుక్మిణీయంకమున శిరముంచి, సత్యభామాదేవి యంకమున పాదములుంచి, బాంబసతీ మిత్రవిందలు వింజామగల పీచుమండ, కాలిందీలక్షణలు సుగంధద్రవ్యముల నర్చించుచుండ—చేటీజనులు నేవలకై వేచియుండ శ్రీకృష్ణమూర్తి విలాసముగ సరుండియుండును.

కృష్ణ:—

గీ. పడుచు లేచుచు నున్నారు ప్రాణు లకట
భవజలధి ముస్లి క్రోధలోభ జలజంతు
బారి జిక్కి తా దరిగాంచు పథము లేక
కన్నుగానక గర్వాంధకారు లగుచు !

రుక్మి:—సత్యా ! ఏమట్లున్న దానవు ? మననాథునిసన్ని ధానమున కామ
కోధాదు లుండఁజెల్లునా?

సత్య—ఇదియంతయు శ్రీకృష్ణలీల ! కావుననే యూపారుండు విజయ
మందె ! అయినను—

[ప్రవేశము - ద్వారపాలకుండు.]

ద్వార:—దేవా ! విజయోస్తు ! ద్వారమున—

సత్య:—ఓరీ ! యిది యెవ్వరికిని సనుయము కాదని వచింపలేదా?
పొమ్మావల !

ద్వారా:—మహారాజ్ఞీ! నేనదియే వచించితిని—కాని యాపారుఁడు
విననందున—

సత్య:—వినకున్న మెడబట్టి యావల గెంటింపుము! తెలిసినదా?

ద్వారా:—భాగ్యము. కాని—ఆ ద్వీజచంద్రుఁడు—

సత్య:—ఏమీ! మఱల వచింపవలయునా?—

రుక్మి:—సోదరీ! యించుక శాంతింపుము! ఓరీ! ఆ పారుఁడు వల
దన్నను వినలేదా?

ద్వారా:—దేవీ! నే నెంతవచించినను ఆ బ్రాహ్మణుఁడు మానఁడయ్యె.

రుక్మి:—ఆ - అట్లనా! (కృష్ణుని చూచుచు-మందహాసమున) అయిన
నా పారుఁ డెవ్వరు?

ద్వారా:—మహారాజ్ఞీ! ఎవ్వరో కుచేలుఁడట—

కృష్ణ:—ఆ—ఆ—కుచేలుఁడా! (వీతాంబరము జారుచుండ సావేగ
ముగ లేచి) కుచేలుఁడా! నా బాల్యమిత్రుఁడా! ఓహూ! ఓహూ!
యేమి సుదినము!

మ. ప్రవహించెక గద గంగభీతుకుని సద్దం బందు మందారమే

ప్రవరోహించె దరిద్రునింట సఖుండై భక్తావళీరత్నమై

భవి రాజిల్లు కుచేలుఁ డీ నగరితాపూతంబు గావించె! మి

త్రవరేణ్యుక గను తెంతకాలమునకుక భాసిల్లగా బాపుకే!

రుక్మిణీ! లెమ్ము! లెమ్ము!! మాణిమయపాత్రలతో దివ్యోదక
ముల కొనితెమ్ము పాద్యమునకు! ఓరీ! ఏల నిలచితివి? పొమ్ము నా
మిత్రుఁ డెంత యాతురతతో వేచియుండునో! సత్యా! నీవు పోయి
సుగంధబంధురకస్తూరికామిత్రితపన్నీటిజలముల సిద్ధపఱపుము స్నాన
మునకు! ఓరీ! ఆగుము. ఇంచుక నాశ్చర్యము కలిగింపవలయు.

మే మా మిత్రు నెదుర్కొందుము! జాంబవతీ! ఏ మట్లు నిలచితివి?

నీకేమియు తోచదా ? భవ్యతరభృంగ మలకతైలసౌరభపుష్పతైలాదుల నాయత్తపఱుపవలదా ? మిత్రవిందా ! నీవు—ఘృతశర్కరాదులచే కూడిన రుచిరతర పక్వాన్నముల సిద్ధమొనర్పము ! నీకును వచింపవలయునా లక్షణా ! పొమ్ము. ధౌతములై యభిరామములై న దుకూలముల సేకరింపుము—ఇక మనోజ్ఞములై—మఱచితి. లెండు ! లెండు ! నామిత్రుఁ డెంత నాకై వేకరుచుండునో !

సత్యః—నాథా ! యిదియేమి ? పురందరాదు లరుదెంచినపుడైన తుదకా విరించి చనుదెంచినపుడైన యింత యాదరణ ప్రకటింపవే ? నేడేల యీయాదరణ ! యీపారుఁడు—

కృష్ణః—నోయంతవాఁడు. నాకు, నీకు సర్వలోకములకు పూజనీయుఁడు.

రుక్మిః—సత్యా ! యిప్పుడైన తెలిసితివా ? మన నాథునకు, నీకంటె, నాకంటె, తుదకు తనకంటెను భక్తులే యధికులు !

[లోన ౨౫ అనుబంధములోని చరణము.]

అదే ! నారదసంయమింఁడుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు.

[ప్రవేశము నారదుఁడు. అనుబంధము. ౨౫]

కృష్ణః—తాపసచంద్రమా ! విచ్చేయుము. మంచి సమయమునకే విచ్చేసితిరి. మీతో ప్రారంభింపబడిన నాటకము మీ తోడనే ముగియవలయుకదా ! ఆహా ! నేఁ డెట్టి సుదినము.

(అనుబంధము. ౨౬ నిష్క్రమము.)

రెండవరంగము - శ్రీకృష్ణప్రసాదనమున నొకశాల

(కుచేలుఁడు చిత్రములపరికించుచు)

కుచేః—ఇది మాకృష్ణుని కాలీయమర్దనలీల నభివర్ణించు చిత్రమము. ఇది రాసక్రీడాభివర్ణనము ! యిది పదియారువేల గోపికాంగనలతో

సలలితకారణం బనఘసత్తమ ! నీదగు దర్శనంబె నా
 కిలను త్రికాలయోగ్యత నివ్వదె ! నా దగు భాగ్య మల్పమే!
 మిత్రమా ! వివాహముచేసికొంటివా ? భార్య (సత్య నైపు
 చూచుచు నించుక మందహాసమున) అనుకూలవతియే కదా !
 సంతాసలాభ మేమైన కలిగినదా !

కుచే:—ఇరువదియేళ్లరు!

కృష్ణ:—ఇందఱకును నామోదకమేకదా ? మిత్రమా !

చ. కుశలమె నీకు ? నీసుతులకు మఱి నీసతికి శుభంబె? శ్రీ
 వశలయి పుత్రికల్ పతి నివాసములందు వసింతురే ? సదా
 పశువులు గోవ్రజంబులును పాల నొసంగునె ? శిష్యు లాగమా
 భ్యసన మొనర్తురే? జపతపంబులు విఘ్నము లేక సాగునే.

కుచే:—అంతయు పరమామోదము. అంతయు నానందము.

చ. భయముల బాప నిర్భయశుభంబుల పెంప ఖలాళి నొంప పె
 వ్రయమున నీకృపామహిమరాజిలుచుండగ భక్తపాళికి
 భయ మెటుకల్లు ? దివ్యతరస్వజలంబులు పెంప సస్యసం
 చయమున క్లు కల్లు డవిజాత ఘనాతపబాధ ! మాధవా !

కృష్ణ:—మిత్రమా ! ఎంత కృశించితివి ! (దేహము నిమురుచు)

చ. అలసితివో తపంబుల ? నారతకర్మల గ్లానినందితో ?
 కలచు కటుంబభారమున గాసిలితో సతతోపవాసముల్
 సలిసితో ? నీశరీరము కృశంబయె నెంతయొ చిక్కినాండ వో
 కలుషవిదూర మిత్రమ ! వికాసము లే దదియేమొ తెల్పవే !

కుచే:—కృష్ణా ! నందనందనా ! చిక్కితి సంపూర్ణముగ చిక్కితి.

ఉ. చిక్కితి నిందిమంబులకు చిక్కితి భ్రాంతిమయాంధకారతక్
 చిక్కితి సంస్మృతికసాలసి చిక్కితి క్రోధమదారిపాళికే
 చిక్కితి జన్మమృత్యువుల చిక్కితి నీ దగు మాయ కింక నా
 చిక్కల బాపి యన్నిటికి చిక్కకయుండ ననుగ్రహింపవే !

కృష్ణ:—సఖా ! గ్రాస వాసములకు నీ కుటుంబమున కేమియు లోపము కలుగదుకదా ! మా శిశువులుండడు నీ విద్యకు తగిన సత్కారము చేయుచుండెనా ?

నార:—వీ శిశువులుండే గా? చక్కని సత్కారము చేసెను. నీ మిత్రుండగుటచే నయోమయ శృంఖలముల నలంకరించి, నీ జ్యోత్సానమును దర్శించు భాగ్యమును చేకూర్చెను.

కృష్ణ:—మిత్రమా ! పూర్వము మనము సాందీపమునిచెంత విద్యాభ్యాసము చేయుచు గడపిన సంతోషకాలము జ్ఞాపక మున్నదా ! లోకమున మానవులకు విద్యాద్విదశయే జీవితమునందలి మిక్కిలి సంతోషకరమగు కాలము నుమా ! ఆ దినము జ్ఞాపక మున్నదా !

సీ. తలనున్న బింబెల జలము పై బడుచుండ

సరకుసేయక మాని సతులు చూడ

జాగుసేయు సతుల చంప వచ్చిన పతుల్

కదలక కృత్యంబు వదలి నిలువ

జనని యుకము వీడి చని యేడ్చు శిశువుల

పాలిచ్చి ధేనువుల్ మరుపుచుండ

జనని కాశీన్యత కని మొఱవెట్ట నా

వత్సముల్ మఱానుల పజ్జ నిలువ

గీ. పౌర్ణిమాచంద్రు కిరణముల్ ప్రతిఫలించ

పారు సెలయేటి కలకలధ్వనిములె యు

పశ్యతియు కాగ ప్రకృతి గర్భమున నాడు

మరళివాయించు చిత్రంబు మరచినావె ?

ఆదినము మనగురుపత్ని మఱల నరణ్యముల కింధనములకై బంప, మన మాటలచే నాలస్య మొనర్చుటయు, అచ్చట—

సత్య:—గొల్లవారిండ్ల వెన్న పాల్గొగడల హరించుటయు,

నార:—మోహిని సంపి పరాభూతి నందుటయు—

కృష్ణ:—గాఢాంధకార మా నరించుటయు, కుంభవృష్టి కరియుటయు
నిప్పటికిని కనులకు కట్టినట్లున్నది. అబ్బ ! ఆ యురుములు—
ఆమెజపులు తలఁచుకొన్న నిప్పుడును యెడలు పులకరించు
చున్నది.

కుచే:—నిక్కము. భవాంధకారమును చూచి, పరువెత్తి, ననకాది
మునివశేణ్యుల మానస గుహలలో దాగు నీ కది భయావహము
కాదా !

కృష్ణ:—సత్యా ! జాబవతీ ! ఆ విజామరల గైకొని వీవుఁడు నామిశ్రు
నకు మార్గాయాసమైన బాయఁగలదేమో !

సత్య:—జీవితేశ్వరా ! ఇంద్రులు చేటిజను లున్నను నేనే—

నార:—ఔను. నీవే—సత్యాదేవి ! నీ సొత్తధనము వెచ్చించినను నిట్టి
భాగవతశేఖరుని సేవాభాగ్యము లభించునా ? వీవుము. సంకో
చింపకుము.

కృష్ణ:—మిత్రమా ! అపుడు నేను చలికి తాళఁజాలక వణుకుచుండ—
సత్యా—అప్పుడీమహానుభావుఁ డేమొరచ్చెనో యూహింపఁ
గలవా ? రుక్మిణీ ! నీవు ? మురీంద్రా ! అప్పు డితఁడు జీర్ణవస్త్రుఁ
డయ్యును తన యేకవస్త్రము నొసంగి నన్ను రక్షించెను !

నార:—ఆహా ! వస్త్రాపహరణవిషయమున నీనేర్పు గోపికల నడిగిన
తెలియఁ గలదు.

కృష్ణ:—మిత్రమా ! బాల్యసఖుఁడవుకదా ! రాక రాక వచ్చితివి ! నా
కొఱ కేమైన తెచ్చియుండువు ? ఏదీ యిట్టిమ్ము.

కుచే:—కృష్ణా ! కృష్ణా ! ఏమి నీభక్తనాత్సల్యము !- ఎంత దొంగవు
కృష్ణా !

సత్య:—ఇదొక్కటి మాత్రము నిక్కము. దొంగతనము నాకున కుగ్గులో పుట్టినది. బాల్యమండే గోపిక లిండ్ల వెన్నుచా ల్మీగడల నవహరించెను—పిదప గోపికల వశ్రుములు!

నార:—సత్యాదేవీ ఎంత పారపడితివి! ఆ భక్తవర్యుని యుద్దేశ మది కాదు. ఈ గోపాలకృష్ణుఁడు నిక్కముగ చోరుఁడే. ఈవేద చోరుఁడు భక్తిమై తన్ను భజించువారి పాపము లన్నియు నవ హరించు నాశ్చర్యచోరుఁడు.

కృష్ణ:—మిత్రమా! ఈ రుక్మిణీసత్య లున్నారనియూ నందియము! సంకో చింపకుము వారన్యలుకారు. (ఉత్తరీయమునుగొని—కనుల కద్ది—శిరమున నుంచి—తనపీతాంబరము నాతనికి ధరింప చేయును.)

నార:—అహా! ఏమి యీ యుత్తరీయ భాగ్యము! చినిగి, మలినమై యీ కాంచనచేలు శిరమున ప్రకాశించెగా!

కృష్ణ:—(ఉత్తరీయమునందలి మూటను విప్పి) ఓహా! యడుకుల దెచ్చితివా? రుక్మిణీ! రుక్మిణీ! ఈ యడుకులకై నే నెన్నిదినం బులనుండి వేచియుంటినో యెఱుంగుదవా! (పిడికెడు గై కొని భుజించును)

రుక్మి:—(జనాంతికము) అహా! ఏమి యీ యడుకుల భాగ్యము? ప్రాపంచకునిరీతి యీసర్వేశ్వరుఁ డడుకుల నుతింపసాగెగా!

సత్య:—(జనాంతికము) అది యడుకులభాగ్యముకాదు. గొల్లవారిండ్లజనించుటచే నాకుఁ డెన్నఁడును నడుకుల చవి చూడని భాగ్యము!

కృష్ణ:—అహా! ఎంతరుచికరముగ నున్నవి! మిత్రమా! యివి స్వయ ముగ నీయర్థాంగియే రచించెనా! సంకోచింపకుము. దీన నా రాఘవుఁడు సంతుష్టినందఁగలడు. (మఱల భుజింపఁబోవ)

రుక్మిణి:—(కరమును గ్రహించి) ఆగుఁ డాగుఁడు. మిత్రుఁ డొసంగిన
వానిని మీభార్యల కొనగకయే మీరు భుజింపనగునా!
అందును మా చెలియలు వామాక్షి దేవి పంపినవికావా?

సత్య:—ఇదియేమి రుక్మిణీ! నాభుఁ డత్యాదరమున భుజించుచుండ
వలదందువా! గొల్లవారిండ్ల జనించుటచే నాభుఁ డడుకుల
నెఱుంగకున్నను రాజపుత్రివగు నీవును నెఱుంగవా? రమ్ము
నామందిరమునకు వలయునేని—

నార:—ఒనఁగెదవా! సత్యాదేవి! ఆయడుకులు సామాన్యములని తలం
చితివా? పరమపతివ్రతాశిరోమణియైన వామాక్షి దేవి మానస
హోమగుండమున జనించినవి. బాలభక్తాగ్రేసరుఁడగు రాఘ
వుని నవభక్తి మర్దితములై నవి! సర్వలోకశరణ్యుఁడగు నా
సర్వేశ్వరుని నివేదనచే కృతార్థములై నవి.

సీ. వేడితల్లంబులై వీడి మోహపుతెఱ

మొనయు సత్వమయంపుమూర్తు లివియె,

బాధించి మర్దించి పై నణంచినవారి

కాహార మిడి బ్రోచు యనఘు లివియె;

దధిని పాలను నీట తగజేరి సఖ్యత

కలసి వర్తించు నిష్కలుషు లివియె;

ఘనులకోరక ధనఘనులనుకోరక

హరికృప పీరుగు మహాత్ము లివియె;

గీ. యట్టియడుకుల పిడికెడు నారగించి

భవ్యవై భవసౌఖ్యసంపదల నొనఁగె

మఱల భుజియింప శౌరియే భక్తునింట

దానుఁడై నేవఁజేయుచు తనరవలదె!

కృష్ణ:—మిత్రమా! తృప్తుఁడనైతి! ఈ యఘకుల కింతపాలు—

కుచే:—కృష్ణా! ఈద్వారకయందలి పా లన్నియుఁ నీ పాల్లై యుంఁ
నాకు పా లెట్లు లభించును?

రుక్మి:—న థా ! ఆభ క్తవర్షుఁ డొసంగతగినదంతయు నొసంగియే
యన్నాఁడుకదా ! మఱల నింకేమొసంగఁగలఁడు ?

సత్య:—బాగున్నది. మనయింట పాలేలేనా ! అబీడపారు సర్పించుటకు?

నార:—సత్యాదేవీ! ఇంకను తెలియఁజాలవా! ఆపుండరీకాక్షుఁ డర్థించు
పాలు వేరు. నీవు భావించు పాలు వేరు.

నీ. 'శృతి' ధేనువులచెంత చెలఁగుచుండెడి పాలు

దోగ్ధగోపాలుచేఁ దోఁచు పాలు;

సంసారబంధముల్ సడలింపగను పాలు

మోక్షమైన నొసంగు ముక్తిపాలు;

మిన్ను మన్నుల కేకమిత్రత కను పాలు

వైకుంఠభాండాప్తి వఱలు పాలు;

తనవారు తనువీడుతఱి వెంట చనుపాలు

ప్రేమవాహినిబుట్టి వెలయుపాలు

గీ. రంగు లన్నిట రంగారి పొంగు పాలు

నీ కగమ్యమై తోచక నెగడు పాలు

పాలు గోపాలు కనఁజాలు పాలు పరమ

భక్తి నాత్మార్పణ మొనర్చుపాలు భావ.

కృష్ణ:—మిత్రమా ! నన్నెప్పుడైన సమ్రుచ్చించుచుందువా? నీవనవరతము
నాహృదయకుహరమున మెదలుచునే యుందువునుమా!

కుచే:—నేనొక్కఁడనే ! కృష్ణా! ఈపదునాల్గుభువనములును నీ
హృదయకుహరమున మెదలుచునే యుండలేదా!

నార:—సత్యాదేవీ ! యిప్పుడైన భక్తితత్వము నెఱింగితివా ! ఆ పరా
త్పరునకు వీరు వా రను భేదము లేదు,

సీ. 'వేదశాస్త్రాధిక' విప్రవర్యుండైన
 భువిని నీచుండైన మూర్ఖుండైన
 యుత్తమోత్తమ భూసురోత్తముండైనను
 కేల నంటగ గాని మాల్యుండైన
 మహితసామాజ్యైకమండలేశ్వరుండైన
 పిడికె డన్నములేని బీదకుండైన
 బహుళప్రేమాధిక భక్తవర్యుండైన
 వధియింప నేతెంచు నై రియైన

గీ. నవని నెవ్వొడు కాని తన్నధికభక్తి
 'పాహి ! మాంపాహి' యని వేడవచ్చెనేని
 వాడె మిత్రుండు పుత్రుండు బాంధవుండు
 భక్తవర్యుండై డై నంబు మాధవునకు

రుక్మి:—నాథా ! మిత్రసందర్శనమహానందమున నామిత్రునిమార్గా
 యాసమును మఱచితిరి !

కృష్ణ:—బౌను ! దేవీ! నీవుపోయి యభ్యంగనమునకై సర్వమును
 సిద్ధ మొనర్చుచు. సత్యా ! నీవు వక్వాన్నముల నాయత్త మొన
 రింపుము ! మిత్రమా ! రమ్ము! (దండమును గ్రహించి—
 తిన్నగ నడిపించుచు) తిన్నగ రమ్ము. అయ్యో ! ఎంత కృశించి
 తివి. ఇక నీ కాయాస ముండదు లెమ్ము. కష్టములు బాధింపవు
 లెమ్ము. నీసతీసుతులనిషయ మడుగ మఱచితికదా! భోజన
 సమచుమున వచింతువట లెమ్ము. ఆహా ! ఎంతసంతోషము.

(అనుబంధము. ౨౦)

(అందఱును నిష్క్రమము)

మూడవరంగము-కుచేలుని గృహసామీప్య ప్రదేశము

[ప్రవేశము కుచేలుడు పీఠాంబరధారియై మణిభూషణహారాద్యలంకృతుడై]

(అనుబంధము. ౨౯)

కుచే:—ఆహా! నే నెట్టి ధన్యుడను. ఆగోవిందుని దివ్యమంగళమూర్తిని ప్రత్యక్షముగ దర్శించి నేవించుభాగ్యమును గంటిని. పాపము నాసతీమణియు, తనయులును నేను ద్వారకనుండి సంపదల మూటకట్టుకొని వత్తునని సంతసమున నుండురుకాంబోలు! ఎంతవెట్టివారలు! ఆముకుందుని దర్శనానందమున నా కీతుచ్చ తరసంపదలవిషయమై జ్ఞాపకమైన నుడువనా యని యెఱచింప రైరి! ఆహా! యిది మాకుటీరప్రాంతము కాదా!

సీ. సంచరింపవదేమొ చారు దర్శాంకురా

సతశిరంబులునైన హరిణచయము?

పలుక రావేలకో 'స్వాగతం భవతు తే!'

యని పిల్చుగాజకీరాళు లిందు?

కనుపింపరేలకో కాంతమరాళాంగ

నాపరివృతముని నాతు లిందు

ఎదురురావేలకో హృద్యవేదస్తవ

పావనసుతశిష్యుపాలి నేదు?

గీ. నటవినేవకకోటివిహారమేల?

గజతురంగాదు లిందు రా కత మదేమి?

కనులు కానరావో? భ్రాంతి కల్పితంబా?

మాయయో? కృష్ణ నీ దివ్య మహిమ యేమొ?

నేనిందు పొరవడలేదుకదా? ఇందు నా కుటీరము లేదే? (యవ

కనెత్త దివ్యతరమణిమయసాధము కాన్పించుచు) ఆహా! యిది పేమి? మణిమనుప్రాకారకుడ్యములచే నవరత్నస్థగిత నానాసాలభంజి

కలచే నలరారు ద్వారబంధములచే చేటీజనసహస్రముచే నలరారు నీదివ్యతరప్రాసాద మెవ్వరిది ? ఇదియు మాశ్రీకృష్ణనిమందిరమును బోలియున్నది ? (ప్రవేశము సేవకుఁడు) నాకుటీర మెందున్నదో ! యితనిని పోల్చింతునా ? అతఁడేమి భావించునో ? అయ్యా ! నిన్ను చూడ నీమందిరోద్యోగవలె కాన్పించెడిని. ఈప్రాంతమున నొక జీర్ణ కుటీరముండుట నే చూచిన జ్ఞాపకము ! దయయించి యది యిప్పు డెందున్నదో వచింపఁగలవా ?

సేవ:—బ్రాహ్మణోత్తమా ! యిం దెట్టి కుటీరమును నే నెఱుగను. ఇది మాప్రభునిప్రాసాదము ! ఇందు మిముఁ బోలు ద్విజసత్తములకు చక్కని సత్కారము కలుగఁగలదు. విచ్చేయుఁడు మందిరాభ్యంతరమునకు !

కుచే:—అయ్యా ! క్షమింపుము. నాకేల సత్కారము ! తెలిసియున్న నాప్రశ్నకు ప్రత్యుత్తర మిమ్ము. లేకున్న నాదారిని నే బోయెద !
సేవ:—స్వామీ ! విధిలేదు ! మీరు మందిరాభ్యంతరమునకు రానే వలయు. ద్విజు లెవ్వరువచ్చినను సరియె సమర్పాదగ లోనికి కొనిరావలయునని యాజ్ఞయైనది.

కుచే:—నీ ప్రభునియాదరణ కెంతయు సంతసించితిని. అయిన యేద్రాంతంఁ డనై యీజీర్ణ కుచేలములతో నీప్రాసాదమునకుఁ రాజెల్లనా ?

సేవ:—ఆర్యా ! మీకేమియు నున్నాదము కలుగదుగదా ?

కుచే:—ఏల ?

సేవ:—లేకున్న మీరు ధరించినవి దివ్యతరపీతాంబరములుగాక, జీర్ణ చేలములగునా ?

కుచే:—(పరికించుచు దిగ్భ్రాంతంఁడై) ఆహా ! యిదియేమి ? నాజీర్ణ చేలములు దివ్యతరపీతాంబరము లెట్లయ్యె ! (చేతులు చూచి) ఈ భూషణము లెచ్చటివి ? (తలనున్నపాగాదీసి) ఈ దివ్యాంబర మెచ్చటిది ?

సేవ:—ద్వీజనత్రమా ! ఇడకనైన లోనికిరండు !

సూచే:—అయ్యో ! నేను దూరదేశమునుండి యిప్పుడే వచ్చుచున్నాను. ఇంకను నాభార్యపుత్రులనైన చూడలేదు. కానక్షమింపుము.

సేవ:—అది కానివని. ఆగుండు. మాచిన్ని ప్రభువుగారిని పిలుతును. ప్రభూ ! ప్రభూ ! [ప్రవేశము రాఘవుండు - సముచితవస్త్రాలంకృతుడై - దివ్యాభరణభూషితుడై]

సూచే:—(స్వగతము) ఆహా ! నాకనులకు భ్రాంతికలుగమకదా ! వీడు మారాఘవుండుకాడా ? అయిన—?

రాఘు:—(తుచేలుని చూడకయే) సేవకా ! నిషయమేమి ?

సూచే:—(స్వగతము) కలకస్పరమును నదియే ! సందియములేదు. కాని—

సేవ:—దేవా ! నేనెంతప్రార్థించినను నా బ్రాహ్మణోత్తముండు—

రాఘు:—వదీ చూద్వీజవంతుండు ? (పరికించి - సంతోషమున) ఆహా ! ఏమి నాపుణ్యము ! జనకా ! జనకా ! (నమస్కరించును.)

సూచే:—తనయా ! తనయా ! సేవు మా రాఘవుండవేనా ? (పరికించి-యాలింగన మొనర్చుకొని) తనయా ! అయిన నిదియేమి ?

రాఘు:—జనకా ! ఆనిషయ మావల వచితు ! తొలుత మీకై పరితపించుచు కృశించుచున్న మాజనని కీసంతోషవార్తక దెలుప నిండు ! అమ్మా ! అమ్మా !

[ప్రవేశము-వామాషీ సర్వాలంకారశోభితయై - వెంట చేటి జనులనుసరింప]

సూచే:—ఆశ్చర్యము ! ఆశ్చర్యముపై నాశ్చర్యము !

రాఘు:—రమ్ము ! రమ్ము ! అతిథి యనుచుంటివే. అతిథిసత్తముండు వచ్చియున్నాడు. రమ్ము. పూజింపుము.

[వామాక్షి - పరికించి - సంతోషమున నమస్కరించును]
 కుచే:—దేవీ! లెమ్ము! ఈవేషమేమి? ఈభాషణము లెచ్చటివి? ఈ
 మందిర మెవ్వరిది?

రాఘ:—మనదే—

కుచే:—ఈదివ్యప్రాసాదమా! ఈ సేవకసహస్రములు?

రాఘ:—మన పరివారమే!

కుచే:—దేవీ! మీ కీసంపద ల్లుప్రాప్తించెను?

వామా:—నాథా! మొన్న భౌమవారమురాత్రి - మనకుటీరముననే
 దర్శశయ్యలపై శయనించితిమి. ప్రాతఃకాలమున చూతుముకదా!
 హంసతూలికాతల్పములనుంటిమి. మన కుటీరమున కుమార్తీ
 దివ్యహార్యరాజ ముండెను. ఏ మూల చూచినను ధన గాసులే.
 ఎందుచూచినను సేవకబృందములే! ఈసేవకుల ప్రశ్నించితిమి
 కాని వారెల్ల నిది యాగోవిందుని మహిమ యనుటకన్న వేరు
 వచింపరైరి!

కుచే:—ఇది యాలీలామానుషవిగ్రహునిమహిమ యనుటకు సంది
 యములేదు. ఆభౌమవారముననే నే నాపరాత్పరుని దర్శిం
 చితి! ఆరాత్రియే నేనును హంసతూలికాతల్పమున శయనిం
 చితి! అక్కటకటా! కృష్ణా! నందనంననా! నేను నాయర్థాంగి
 పలుకు లాలకించి, దారిద్ర్యబాధల ననుభవింపజాలక నాతన్వ
 వేషికోలు ననుసరించి, నీచెంత కరుడెంచితినినియా న న్నీ తుచ్చ
 తరై హికసంపదల ముంచి, బాధింప నెంచితివి? పరమపురుషా!
 విశ్వేర్యమదమత్తుండనై, భోగాసక్తికి మనమున తావొసంగి
 నీచరణనలినసాన్నిధ్యదూరుండనై భ్రష్టుండగుక్రూరశిక్ష నాకేల
 యొసంగితివి! అయ్యో! ధనమదాంధునకు నీసాన్నిధ్యము
 చేరవలయునన్న సూక్ష్మతరమగు సూచిమొసయందలి రంధ్ర

మును మదేభము చొర ప్రయత్నించినట్లేకదా ! అయ్యో !
నా కింకేమిగతి ? నేనేమపరాధ మొనర్చితి ? ఏకాలుష్యమునకు
మనమున తావొసంగితి ? కృష్ణా ! నందనందనా ! (లోన-అను
బంధము. 30)

రాఘు:—జనకా ! నారదమానీంద్రుఁ డరుడెంచుచున్నాఁడు.

(ప్రవేశము - నారదుఁడు-అనుబంధము. 30)

నార:—(అందఱును నమస్కరింప) కల్యాణమస్తు ! కుచేలా ! యిది
యేమి ? ద్వారకనుండి సంపదల మూటకట్టుకొని వచ్చితివా !
సచే:—ముసీంద్రా ! అదియే నాయపరాధము ! అదియే తొలిజన్మ
మున నేనొనర్చినపాపముల కాపరాత్పరుఁడు విధించిన ప్రాయ
శ్చిత్త రూపశిక్ష !

నార:—కాదు—కుచేలా !

మ. జలధిఁ చేరు నదీనదంబుల కీ షడ్భేదమున్ లేని రీ
తి లవంబై నను నీకు కృష్ణునకు నెంతే భేద మొప్పురదో
జ్వలితానంద ! భక్తశేఖర త్రిలోఁవంద్యుఁడౌ నీకు నే
వలనక మాదృశులెల్లఁ జాలుదురె ? పాదాంగుష్ఠమున్ పోలగన్!

(లోన-అనుబంధము. 30 చరణము)

రాఘు:—అది యెవ్వరువచ్చునది ? యోగినివలె నున్నది ?

[ప్రవేశ-మోహిని-విరాగినియై-అనుబంధము.]

మోహి:—ముసీంద్రా ! అభివాదనములు ! మహాత్మా ! అభివాదన
ములు.

నార:—వాసుదేవానుగ్రహప్రాప్తిరస్తు ! మోహినీ ! ఈవేషమేమి ?

మోహి:—సంయమింద్రా ! ఇదియే నాకానందదాయకము.

[లోన కలకలము-అక్రందనధ్వనులు]

కుచే:— రాఘనా ! లెమ్ము ! లెమ్ము. ఎన్నరో యాక్రందనమొనర్చు
 చున్నారు. పోయి వాకిత సాయ మొనర్తుము. [రాఘవుడు
 నిష్క్రమము. కుచేలుండు పోబోన-నారదుఁ డాపి]

నార:— ఆగు మాగుము ! కుచేలా ! అది కరటకశాస్త్రీగృహము.
 అతని పాపములకు ప్రాయశ్చిత్తముగ-యన్యాయ మొనర్చి
 సంపాదించిన మణివితతితో - ధనరాసులతో సకటుంబముగ
 నాతని గృహ మగ్నిహోత్రునిసాత్త నది. దాని నణంప మానవ
 మాత్రులచే కాజాలను.

కుచే:— అయిన నచరాత్పరుండే దిక్కు! సకలసంతాపవారణా! వైశ్వా
 నరస్వరూపా ! సమస్తయజ్ఞ యాగాదిక్రియా కర్మసాక్షీ ! శాం
 తింపుము. శాంతింపుము ! కృష్ణా ! గోనిందా ! ఆనందస్వరూపి
 నగు నీ వీ బ్రాహ్మణకటుంబమునకు చందనశీతలుండవుకమ్ము !
 నాకానందమును గూర్చుము ! సర్వసాక్షీ ! జలజాప్తా !

మ. వెలుంగై యాంతరబాహ్యకార్యపదవీ వీక్షాప్రగల్భుండవై
 యిల నాత్మీయవిభావ్రభావమున నావేశించి సంభర్తవై
 కలితామ్నాయప్రసూనకర్మచయయుక్కాంతస్వరూపుండవౌ
 జలజాప్తా ! భువనై కబంధో ! ద్విజు నశ్రాంతంబు కాపాడవే !

రాఘ:— (ప్రవేశించి) జనకా ! అగ్ని శాంతించినది ! బ్రాహ్మణకుటుం
 బము రక్షింపఁబడియె !

[ప్రవేశము-కరటకశాస్త్రీ శ్రీఖిలాబధుండై -యిరువురు భటులచే
 నీడ్వంబడుచు]

నార:— ఓహో ! సోమయాజిగారు ! యిదియేమి ? తాము రాజేంద్రుని
 యాస్థానవిద్వాంసులే ! ప్రధానపురోహితులే ! మీకేల యీ
 నిర్బంధము ?

మోహి:—మహాత్మా! ఇతఁడు భార్యాప్రేరితుఁడై ప్రభువిక్రమును నపహరించెను. దానికై శిక్ష నందనున్నాఁడు.

నార:—కుచేలా! యితఁడు నీవైరి! యితనినుండియే నీకిన్ని కష్టములు కలిగె! అట్టివాఁడు శిక్షనందనున్నాఁడు. ఏమందువు?

కుచే:—మునీంద్రా! ఇతఁడు నాకు వైరియా! ఇతఁడు తనకే—తన మోక్షసంసిద్ధికే వైరియై పాపమాఙ్గించుచుండె కదా యని చింతించుచుంటి కాని, యితనియెడ ద్వేషభావము నాకెన్నఁ ఁడును లేదు.

నార:—(స్వగతము) భ? ! కుచేలా! నీ విపుడు సంపూర్ణముగ ధన్యుఁ డవు.

కుచే:—భటులారా! యితనికి విముక్తిసాధనముకలదా! యితనిపర ముగ నేనీ శిక్షననుభవించిన—?

సేవ:—స్వామీ! ఇతఁ డపహరించిన యిరువదివేల వరహాల నొసంగిన నితనికి విముక్తి కలుగఁగలదు!

కుచే:—అంతియేనా! పరాత్పరా! ఇదియా నీసంకల్పము. సేవకా! నీ వీ రాజభటుల కిరువదివేలవరహాల నొసంగుము. పాపము వీరు బీదవారుకాబోలు. వీరిగృహకృత్యమునకు నలయు ధనమును పారితోషికముగ నొసంగుము. (భటులు సేవకులు నిష్క్రమము)

నార:—కుచేలా! ఇప్పుడైన ధనమునకును నుపయోగముండు తెఱింగి తివా! సంపదలును మోక్షసాధనమునకు పారంపర్యముగనైన హేతుభూతములగునని సత్యాదేవివాదమునందలి యాదార్థ్యమును నిరూపించుటకై యే యాసర్వేశ్వరుఁడు నీ కీయేశ్వర్య మొసంగె!

రాఘ:—జనకా! ఈ పారుని గృహము నిర్దగ్ధమయ్యెకదా! ఇంక—

కుచే:—బౌను ! రాఘవా ! ఈ బ్రాహ్మణేంద్రునకు నూతనగృహనిర్మాణమునకు వలయు ధన మిప్పింపుము.

వామా:—నాథా ! నూతనభవననిర్మాణమగువఱ కీతఁ డెందుండ వలయు !

కుచే:—నిక్కము. ధర్మసహాయినీ ! చక్కగ జ్ఞాపకమొనర్పితివి! శాస్త్రి గారూ ! తమ గృహము నిర్మింపఁబడువఱకు మాగృహమున తమ సాన్నిధ్యభాగ్యము నొసంగవేడువాఁడ.

కర:—వలదు. వలదు - మహాత్మా ! కుచేలా ! వలదు (పాదముల మీదఁబడి) నాకు సౌఖ్యము వలదు. గృహము వలదు. ఏమియు వలదు. నే పరమపాతకుఁడను. నీవనుగ్రహింతువేని నాయవ రాధముల మన్నింపుము. పశ్చాత్తాపకూపమునుండియుద్ధరింపుము. భక్తియొగ ముపదేశింపుము. దాసునిగ స్వీకరింపుము. ఇదే నాతనుప్రాణముల నీకర్పించితి.

కుచే:—సోదరా ! తెమ్ము. నీపాపముల తప్పక నాపరాత్పరుఁడు క్షమించును. సర్వప్రాణులును నా నారాయణస్వరూపులేకదా!

నార:—ద్విజచంద్రమా ! లోకమున మానవుల నుద్ధరింపవలయు నన్న భక్తికన్న సులభమగుమార్గములేదు.

సీ. శ్రీరాగదయితుని చేరి యొక్కెడ నిల్ప

భక్తికన్న సులభపథము కలదె ?

తోడిప్రోడలులేని రేడు ప్రాపింపఁగ

భక్తికన్న సులభపథము కలదె ?

ఇందిరాకల్యాణి యెఱుఁగని హరిచేర

భక్తికన్న సులభపథము కలదె ?

లోకమోహనమాయలోన దర్శింపఁగ

భక్తికన్న సులభపథము కలదె ?

గీ. చిద్రసావేరితమనోజ్ఞచిత్రరూపుఁ
 బడయ భక్తికన్న సులభపథము కలదె ?
 ముక్తి భూపాల గోపాలమూర్తిఁజేర్చ
 పరమభక్తికన్న సులభపథము కలదె ?

[ప్రవేశము—దీక్షితుఁడు—కృష్ణధ్యాన మొనర్చుచు]

నారః—దీక్షి తా ! నీ కీకృష్ణభక్తి యెట్లవడియె ?

దీక్షిః—సుందరాక్షి పుణ్యముచే.

కుచేః—కుమారా ! యిటురమ్ము. నీవనవరతకృష్ణపాదభక్తుఁడవే
 యగుదువేని సుందరాక్షి తప్పక నీయదియే యగు.

మోహి, కరః—మహాత్మా ! మా కాపరాత్పరుని దర్శించుభాగ్య
 మెన్నటికైన కలుగునా !

కుచేః—తప్పక కలుగును ! దృఢభక్తి వేడిన తప్పక నాకాంచనచేలుఁడు
 దర్శనమొసంగును.

శ్లో. కల్యాణం నః ప్రభూతం కలయతు కలితాలాపనీరేజబాలా
 లీలాజాలానుకూలాశిశిరకరకలా భానుమాలావిలోలా
 ఏషా శేషాహితోషా ఖలనిచయముషా కౌస్తుభావేతభూషా
 ముద్రా భద్రా వినిద్రామురహరణవిభౌకాపికారుణ్యపూర్ణా !

[ప్రత్యక్షము- రుక్మిణీసత్యాసమేతుఁడగు శ్రీకృష్ణమూర్తి]

[అందఱు నమస్కరించి - హారతి నొసంగుదురు]

(అనుబంధము)

మంగళము.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

ఈపద్యము పౌరబాటున ముద్రింపబడదయ్యె. దీనిని 24 పుటలో
1 వ పంజ్ఞి—“రించినట్లు ప్రకాశించుచున్నాడు” అనుటయైన పదవ
చేర్చవలయు.

సీ. తనకన్నజ్ఞుమై చినిగి మోక్కాలైన
దాటనిమలిసవస్త్రంబు గట్టి
భవ్యమై ముడుపులవడియు తా నగుమోము
సరళమై బ్రహ్మతేజంబు చాట
సరితోపవాససన్నియతి కృశించియు
పూతమకా తనువున బూది నలది
సంస్కార మెఱుంగక జడలుగట్టిన కురుల్
సంసారసుఖముల చాటుచుండ

గీ. తనువు మఱచి సృత్యమునేయుతఱిని నైన
గాయముల భూషణాకృతి గ్రాలుచుండ
చేత తులసి మాలలదాల్చి చింతలేక
భక్తియే రూఢమును దాల్చి వచ్చె ననగ.

5. మోహిని.

కలరె - యీజగతి - నన్ను - బోలువారు|| కలరె||

మోహనాగురల్ - మీరంగలండెనా-

శృంగార - మహిమ - నిర - సింప ధర|| కలరె||

6. మోహిని.

నాదమే - సురుచిర - మురళీ - నినాదమే - యది- సురు||

కోకిల - కాకలి - లలితమనోజ్ఞమె - సాలపులనించెడిగా-

సదమల - మదవతి - హృదయములలరక|| నాదమే||

7. మోహిని. రాగము-పహిడి-తాళము-కీక.

సశరీరసుఖా - మొసంగ - మేలా-

విరస - లీలా - నీరసింప|| సశరీ||

ధనమణిభాగ్య - సంపదలోసంగ -

వీరిడివై యిటు - త్రోయంగ - పాడియె|| సశరీ||

8. మోహిని. తాళము-ధాద్రా-రాగము-భాగవతి.

కాపాడు మపరాధి - నేనైతి - గురునాథ|| కాపా||

విపరీత - మోహంబు - వెలయించితపచార-

మేనొనర్చితి - నన్ను - వీక్షింపుమోయనఘ|| కాపా||

బుధవినుతగుణభీలు - జనియెఱుంగిఱుల-

మూఢచిత్తమనైతి - మోహంబువిడనైతి|| కాపా||

9. కుచేల-మోహిని. రాగము-పంధూటి-వీక-తాళము.

వనధినివాస్తా - వనజాయో - హరి-

శృతిభాస్తా - సరసిజనయనా|| వనధి||

సామజసంతోష - కాస్తుభమణిభూష -

సన్నతశృతివేషా - పండిత పోషా||

వనధి||

10. నాగసుండు. రాగము - సారంగ - శ్రీమతాశ్రమము.

మురళిగోకుల - నందకృష్ణా||

మురళి||

నందకృష్ణా - ఆనంద - కృష్ణా -

మురళి||

మాని - లోలా - శ్రీ - లోలా||

మురళి||

11. సాధువులు. రాగము - ఇంద్రావతి.

గోపబాలా గోప - భాలా|| గోవర్ధనగిరిధారి - శౌరీ||

గోప||

మానిలోలా - విమలా మధుతర - ఊరస్మిత - మంజులవదన||

గోప||

12. కుచేల - నారద.

కరివరదా - విమలా కమలానాథ||

కరి||

సారసాక్షి - శరణార్థిజనావన - కేశవ - గోవిందా - ముకుందా||

13. వామాక్షి. రాగము - కాళింగ.

తగునా - యీగతిమసలక్ - మునువగరా||

తగునా||

కరుణామయ - మముభోచిగనక్|| కడుదీములపై||

సమయము - కాదా - మముఘనకృష్ణ -

మనుషగ - ఉడిగిన - కూరత - గా - భువనా - భరణా - రమా||

14. సాధువులు 11-వ పాటయే

15. సోజని.

మోహాన - గానంబే - మది మురుచిర - మోహనగానంబే - మది - మురుచి||

మోహనకృష్ణములు - రంజనదేసెడి - సలలిత మాతృక||

16. వాచాక్షి.

అకటా - కమలానాథా - కనుమా - కరుణాభో - దేవా|| అక||
 తనయుఁ - దినమణిభానుఁ - దయచేకొనరాదే - శౌరి|| అక||
 అతిథులకోగిరమొసఁగన్ - చేయఁగదె - లోకశరణ్యా|| అక||
 కడుదీనుల - కనరాదే - భరమా - మముబ్రోవన్ - శ్రీశా|| అక||

17. నారద. సావేరి.

ఎవరున్నారహారీ - ఇలనీ - సరి|| యెవ||
 కరుణతోడనాశ్రితులకావగ -
 సరసిజ్యాసనాద్యమరవందితసి|| ||సరి||

18. కుచేల. మాల్కోస్ రాగము.

నారదాది - యోగివినుత||
 నిరతఘనా - నందా - సామగాన - లోల - విమలా||

19. కుచేల. రాగము. సారంగ.

గోపాల - నుతవేద - శ్రీలోల - కృపరాదా -
 శ్రీనాథ - ఘనకరుణ - మనుమనిది - తటికాదా|| శ్రీనాథ||
 ఇదె - నిన్ను - వేడువాడ - ముసివినుత - హతదురిత -
 ప్రణతోస్మి - యనుచునదా - చరణ - నళిన్ - ములను - విడువ -
 మాయా - మేయ - నుతవేద - గోపాల - కృపరాద|| శ్రీనాథ||

20. అందఱు. రాగము. హాస.

పాలయగోకుల - బాలా - పాలయ||
 కరుణాలోతా - భవనాపాల - లాలిత - లాలనభక్తజనాలయ - పాల||

21. అందఱు, వైపాటలోనిచరణము.

మంధరధరధర - బృందవనచర - సదమల-

మదగజ - హృదయవిలోలా - విదళితదనుజ||

పాల||

22. అందఱు, భజన.

కావా - రావె - శ్రీ-గోపాల - బాలా - కృష్ణ||

కావ||

గోపాల - జయజయ - గోవింద - జయజయ-

పరమపావనా - కరుణనుగనుమా||

కావ||

23. కుచేల.

కృష్ణకృష్ణ - కృష్ణ గోపాలబాలకృష్ణ !

కృష్ణకృష్ణకృష్ణ - గోవిందబాలకృష్ణ - ఆనందబాలకృష్ణ||

కృష్ణ||

24. కుచేల.

రాధాకృష్ణలీల - తెలియ - రాధాకృష్ణలీల-

లేరు-దేవమానులు - ఆ-దేవమానులు||

రాధా||

ఆర పాలుడనిజనులు - హరిదేవదేవుడనిమునులు-

కననొకండై ననిజమరయా - హరిమాయా - నెఱిగలేరు-

దేవమానులు లేరు - ఆ - దేవమానులు||

రాధా||

25. నారద.

నీదుకరుణా - లీలా - హరీ - మీరజాలగలరే||

నీదు||

గోవింద - నామ - మహిమా - హరీ - మీరజాలగరే-

మాయా-నాటకంబుజగతి - మీరజాలగలరే||

నీదు||

కామక్రోధ - ములచే - కృష్ణా - దురహం - కారగతిచె

నాటకంబు - జగతి - మీరజాలగలరే||

నీదు||

26, 27, 28, కృష్ణ.

సంతసమాయె - మదిలో - కనగా॥

అంతరమందు - మిత్రుని - గాంధర్వ -

కలిగెను - చాలా - మదిలో - కనగా॥

సాదరప్రేమ - సత్యత్వినలుపన్ - కలిగెను చాలా - భళిరా॥

29. కుచేల

కువలయదళ - నీలంహరిం బాలం - భావయతాం॥

దళితదనుజసుకృతఫలం - కలితవిషయహాలాహలం -

బాలంభావయతాం॥

30. నారద, రాగము-రవిచంద్ర.

గోపాల - బాల - గోపికాలోల - విమలా॥

ఆనందమునిలోల - మురవైరిమారఘణ

నిరుపమానందకరుణా॥

31. మోహిని.

నాదబిందుకళాతీతనమోహనమో -

వేదవందిత - శౌరి - నమోహనమో -

వకాని - మానస - లోలా॥ నమో॥

కార్యకారణస్వరూపా - నమోహనమో -

భక్తమోక్షదహారే - నమోహనమో -

మంత్రతంత్రస్వరూపనమోహనమో

32. అందఱు మోహన - ఏకతాళము.

కమలా - నాభా - విమలవిభా -

కమలా - వాసా - కలుషహారా -

చరిత్రలు—కథలు.

	రు	అ		రు	అ
హాస్యరసకథారత్నావళి	0	8	16 రాజులకథలు	0	12
వినోదకథాకల్పవల్లీ	3	0	పురూరవచక్రవర్తికథలు	0	8
ఆత్మకథ 1 భా॥	1	0	మహాభక్త విజయం అను	}	1 0
డిటూ 2 భా॥	0	12	30 భక్తులకథలు		
భట్టివిక్రమార్కుని కథలు	}	2 0	అరేబియన్ నైట్సుకథలు	}	1 0
క్యాలిగ్రోబైండు			కంప్లీటుస్టోరీస్		
హాస్యవల్లరి	0	12	శుకసప్తతికథలు	0	6
చమత్కార కథాకల్పాలిని	0	12	గరుడపురాణము వచనము	0	8
1వ భా॥	0	12	శారదాచట్రము(నూతనవృత్తి)	0	2
డిటూ 2వ భా॥	0	12	శతకంఠ రామాయణ(వచనం)	0	8
అపూర్వ మనోహర	}	0 8	పాండవరంగభక్తవిజయము	6	0
చిత్రకథలు			గురుభక్తవిజయము	6	0
మూడుచెప్పుదెబ్బలకథ	0	8	బౌద్ధమహాయుగము	2	4
అహిమహిరావణచరిత్ర	0	8	ఆంధ్రులచరిత్ర 3వ భా॥	1	8
పండితజవహరిలాల్ నెహ్రూ	3	0	డిటూ 5వ భా॥	2	0
రామతీర్థస్వామి	0	8	ఆంధ్రదేశపుచరిత్ర	1	8
షడ్భక్తవర్తుల యింద్ర	}	0 6	కాళిదాస్ ప్రకరణము	1	8
జాలపు కథలు			సానందోపాఖ్యానము	1	8
భోతాశ చంచవిశేషికథలు	0	8	కాకితీయుల చరిత్ర	1	0
పండ్లరాజులకథలు	0	12	ప్రాచీనవిద్యాపీఠములు	1	0
స్త్రీలవ్రతకథలు 1,2,3 భా	0	12	పెద్దాపురసంస్థానచరిత్ర	0	10
రైతుఖుణచట్రము	0	1	కబీరుదాసు చరిత్రము	0	8
మహాపతివ్రతలకథలు	0	8	ఆది & కోవారి పాండు	}	6 0
మదనకామరాజుకథలు	0	8	రంగ భక్తవిజయము		

కొండవల్లి పీఠమెంకయ్య అండ్ సన్సు, రాజమండ్రి.